

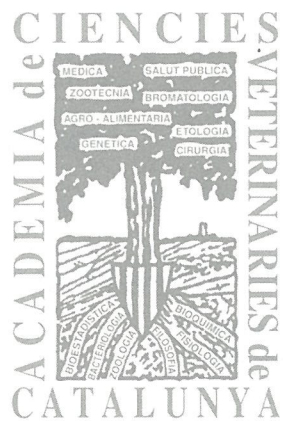
MEDICA SALUT PUBLICA
ZOOTECNIA BROMATOLOGIA
REVISTA ANUAL
AGRO-ALIMENTARIA
ETOLOGIA
GENETICA CIRURGIA

ACADÈMIA DE CIÈNCIES VETERINÀRIES DE CATALUNYA

CURS 2001-2002

ACADÈMIA DE CIÈNCIES VETERINÀRIES DE CATALUNYA

Agraïments especials a la **Conselleria de Justícia**
i al **Consell de Col·legis Veterinaris de Catalunya**

I a la Col·laboració de:

Laboratorios Hipra, S.A.

Industrial Técnica Pecuaria, S.A. (ITPSA)

Associació Catalana de Fabricants de Pinso (ASFAC)

Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca (DARP)

Revisió i correcció: Dr. Jaume Camps i Dr. Jaume Roca
Disseny i realització: Abside

© **Acadèmia de Ciències Veterinàries de Catalunya**

Avgda. República Argentina, 25

08023 Barcelona

Tel. 932 112 466 - Fax 932 121 208

depadm@covb.es

www.covb.es

Es poden reproduir els escrits, sempre que es citi l'autor i «Revista de l'Acadèmia de Ciències Veterinàries de Catalunya»

INDEX

INTRODUCCIÓ	
Dr. Josep Llupià i Mas - President	4

NOMENAMENT COM ACADÈMIC D'HONOR AL PROF. PASCUAL LÓPEZ LORENZO	
Presentació	6

NOVETATS QUE AFECTEN A LA NUTRICIÓ ANIMAL A EUROPA. NOU MODEL EUROPEU DE PRODUCCIÓ ANIMAL	
Dr. Joaquim Brufau	13

L'ESCOLA DE VETERINÀRIA DE CATALUNYA (1914-16): UNA PROPOSTA AVANÇADA I FRUSTRADA	
Dr. Martí Pumarola i Batlle	21

SOBRE LES FRONTERES DEL CONEIXEMENT	
Dr. Moisés Broggi	38

L'ESTUDI DEL COMPORTAMENT I LA PROFESSIÓ VETERINÀRIA: NOUS REPTES I NOVES OPORTUNITATS	
Dr. Xavier Manteca Vilanova	40

CRÒNICAS DE INDIAS: GANADERÍA, MEDICINA Y VETERINARIA	
Dr. Miguel Cordero del Campillo	46

PERROS POTENCIALMENTE PELIGROSOS	
Dr. Antonio Prats Esteve	48

ACTIVITATS DE L'ACADÈMIA DE CIÈNCIES VETERINÀRIES DE CATALUNYA	
Dr. Javier de Benito Langa	52

ANTECEDENTS HISTÒRICS ACADÈMIA DE CIÈNCIES VETERINÀRIES DE CATALUNYA	53
--	----

INTRODUCCIÓN

He estado esperando pacientemente durante un año para poder saludarlos otra vez

Como cada año, la Academia ha desarrollado una serie de conferencias y actos relacionados con la Salud Pública, la Producción Animal y la Clínica Veterinaria. También hemos aprovechado la sabiduría de dos queridos académicos que nos han instruido sobre la historia de nuestra profesión y las fronteras del conocimiento humano. Una gran suerte poder contar con ellos.

En este curso ha ingresado un nuevo Académico de Honor. Fue un encuentro lleno de gratitud y alegría. Con este homenaje hemos renovado nuestro prestigio. Dos nuevos Académicos electos han leído su discurso de ingreso y ya son numerarios. El Consejo Interacadémico de Cataluña es un hecho y ya está en marcha. Se ha establecido unos buenos encajes y sin duda redundarán en beneficio de toda nuestra sociedad.

Quizá lo que ha preocupado más a los veterinarios, como a una gran parte de la ciudadanía, es el espíritu de nuestra época: una perceptible incertidumbre. Parece claro que los hitos intelectuales, científicos o artísticos no han hecho a la especie humana más apta para la justicia y la compasión.

La sociedad humana la podemos estudiar desde varias perspectivas: las diferentes civilizaciones, las grandes religiones, los movimientos

políticos, las gestas militares... Todos estos acontecimientos no han conseguido que la actual gran caravana de la humanidad haya resuelto vivir solidariamente y en paz.

Permítame un breve análisis:

El hombre deja de ser recolector-cazador y aparecen las primeras sociedades organizadas, es decir la gran revolución neolítica: esta época dura unos cuantos milenios.

La revolución industrial que se inicia a finales del siglo XVIII transforma completamente los sistemas de producción y llega hasta la automatización del siglo XX. Esta segunda revolución comporta en estos pocos siglos unos acontecimientos trascendentales en la vida económica y social.

Actualmente entramos en la época de la comunicación y el conocimiento y lo estamos haciendo de una manera ultrarápida. Sin duda habrá grandes cambios sociales.

Todo esto es para decirles, que nos hemos de adaptar a las actuales circunstancias y hemos de colaborar a hacer una sociedad más justa.

Podemos hacerlo veterinarios, hagamos memoria, somos hijos de un país que de la esperanza hizo crecer catedrales.

Josep Lluçà i Mas
Presidente

INTRODUCCIÒ

He estat esperant pacientment durant un any per poder-vos saludar una altra vegada.

Com cada any, l'Acadèmia ha desenvolupat una sèrie de conferències i actes relacionats amb la Salut Pública, la Producció Animal i la Clínica Veterinària. També hem aprofitat la saviesa de dos estimats acadèmics que ens han instruït sobre la història de la nostra professió i les fronteres del coneixement humà. Una gran sort comptar amb ells.

Aquest curs ha ingressat un nou Acadèmic d'Honor. Va ser una trobada plena de gratitud i joia. Amb aquest homenatge hem renovat el nostre prestigi. Dos nous acadèmics electes van llegir el seu discurs d'ingrés i ja són numeraris. El Consell Interacadèmic és un fet i ja està en marxa. S'ha establert un bon encaix i ben segur que se'n beneficiarà tota la nostra societat.

Potser el que ens ha preocupat als veterinaris, com a gran part de la ciutadania, és l'esperit de la nostra època: Una certa incertesa. Sembla clar que els assoliments intel·lectuals, científics i artístics no han fet l'espècie humana més apta per la justícia i la compassió.

La societat humana la podem estudiar des de varies perspectives: les diferents civilitzacions, les grans religions, els moviments polítics, les gestes militars... Tots aquests aconteixements no han aconseguit que l'actual gran caravana de

l'humanitat hagués resolt viure solidàriament i en pau.

Permeteu-me una breu anàlisi:

L'home deixa de ser recol·lector-caçador i apareixen les primeres societats organitzades, és a dir la gran revolució neolítica: aquesta dura uns quants mil·lennis.

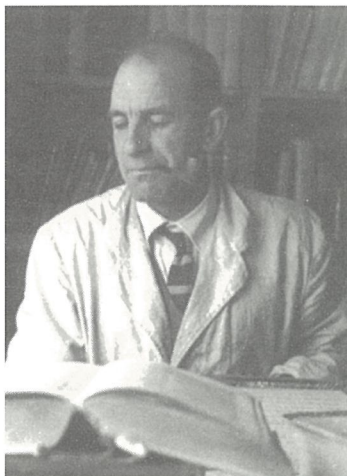
La revolució industrial que s'inicia a finals del segle XVIII transforma completament els sistemes de producció, arriba fins a l'automatització del segle XX. Aquesta segona revolució comporta en aquests pocs segles uns esdeveniments transcendents a la vida econòmica i social.

Actualment entrem en l'època de la comunicació i el coneixement i ens hi hem ficat de una manera ultraràpida. Sens dubte hi hauran grans canvis socials.

Tot això es per dir-vos, que ens hem d'adaptar a les actuals circumstàncies i hem de col·laborar a fer una societat més justa.

Si més no, veterinaris, fem memòria, som fills d'un país que de l'esperança va fer créixer catedrals.

Josep Llupià i Mas
President

NOMENAMENT COM ACADÈMIC D'HONOR

AL PROF.

PASCUAL LÓPEZ LORENZO

BARCELONA, 10 DE MAYO DE 2002

PRESENTACIÓ

L'Acadèmia de Ciències Veterinàries de Catalunya és plena de joia i amb un gran sentiment de gratitud vers el Prof. Pascual López Lorenzo. Avui aquesta Acadèmia s'enorgulleix i s'honra en rebre'l i nomenar-lo Acadèmic d'Honor.

Excmo.

Sr. Josep Llupià i Mas

*President de l'Acadèmia
de Ciències Veterinàries
de Catalunya*

I dic que l'Acadèmia es dignifica molt particularment, perquè les característiques del perfil d'un possible Acadèmic d'Honor no son pas gaire fàcils d'aconseguir. Per arribar a aquesta fita s' han de reunir unes determinades característiques personals: una certa edat, que signifiqui anys entregats al conreu de la ciència i uns assoliments científics i humans que el distingeixin, Encara m'atreviria a afegir un altra característica que es desprèn de les dues primeres i que converteixen la seva incorporació a una Acadèmia

en un tot que honora més a la corporació que no pas al propi nou acadèmic. I em refereixo al fet que aquestes personalitats, tan per la seva importància científica i professional com freqüentment per la seva edat, ja no tenen massa necessitat de nous mèrits i distincions per engrandir el seus currícula i això fa que la seva incorporació sigui molt més honorífica per l'Acadèmia que per ells mateixos.

Em permeto recordar als nostres Acadèmics d'Honor: Dr. César Agenjo Cecilia, Cap de Sanitat Veterinària de Barcelona, amb l'aportació dels seus quatre tractats sobre avicultura, llet, carn i inspecció veterinària i anàlisi d'aliments, El Dr. Miguel Cordero del Campillo, Rector de la Universitat de León, gran contribuïdor al coneixement de la parasitologia veterinària i el Dr. Peter C. Doherty, Premi Nobel de Medicina, obtingut pels seus estudis sobre el reconeixement immunitari entre els virus i les cèl·lules, Tots ells extraordinaris i un referent per tots nosaltres.

El Prof. Pascual López Lorenzo, Catedràtic Numerari de les Facultats de Veterinària de les Universitats de Madrid i de Saragossa, professor de molts de nosaltres, reuneix aquestes característiques. Malgrat estar actualment apartat de les tasques universitàries per raons d'edat, que no de cor ni de sentiments, ha estat el professor amable i estimulante que tots recordem, no ja sols per les seves classes de farmacologia o de tecnologia d'aliments, les seves dues línies d'interès més pronunciades, sinó pels seus valors humans i sens dubte per la seva vàlua científica i encertada capacitat divulgadora. Hem de fer esment a la seva manifesta simpatia envers els centenars d'estudiants deis països catalans que s'havien de traslladar a Saragossa o Madrid per cursar estudis de Veterinària, als qui sempre va estendre la mà per ajudar-los i encoratjar-los en els seus estudis, allunyats de casa seva.

Sigui molt benvingut el Prof. López Lorenzo a la nostra Acadèmia de Ciències Veterinàries de Catalunya. Esperem que aquesta nova vinculació entre nosaltres sigui tan plaent i enriquidora per vós com ho és per nosaltres.

INTRODUCCIÓN

Excmo. y Magfco.

Sr. Lluís Ferrer i Caubet

*Rector de la Universitat
Autònoma de Barcelona*

Me complace tener la oportunidad de estar presente en este acto de ingreso del Prof. Dr. López Lorenzo en la Academia de Ciencias Veterinarias de Cataluña como Académico de Honor y destacar de esta manera, personalizando en él, la importancia de la Universidad de Zaragoza en la formación de tantos y tantos profesionales veterinarios de Cataluña y de las islas Baleares, que durante años y hasta la creación de la Facultad de Veterinaria de Cataluña, tuvieron que trasladarse a la ciudad de Zaragoza para cursar estudios de Veterinaria, ciudad que siempre les ofreció, no ya solo cobijo universitario, sino calor humano, y en la que, gracias a personas como el Prof. López Lorenzo, adquirimos tantos de nosotros la formación profesional de la que hoy nos enorgullecemos y que no podíamos conseguir en nuestra tierra.

Hoy más que nunca me es grato recordar mi paso por la Facultad de Zaragoza y si bien no tuve la oportunidad ni la suerte de tener al Prof. López Lorenzo como maestro, recuerdo con cariño mi paso por esa Facultad, que debe su renombre a personas como el Prof. López Lorenzo, que supieron imprimirle carácter científico y hacer que la Facultad de Zaragoza se cuente entre las de más prestigio de España.

Hoy, tras asumir la enorme responsabilidad que supone dirigir los pasos de la Universitat Autònoma de Barcelona, me enorgullezco de mi formación universitaria, recibida de la Facultad de Veterinaria de Zaragoza.

Quiero agradecer a la Academia la deferencia que ha tenido al invitarme a estar presente en este acto de homenaje al Prof. López Lorenzo y quisiera que vieran en mi presencia hoy aquí, así como en la del Prof. Gasa, Decano de la Facultad de Veterinaria de la Universitat Autònoma de Barcelona, ambos formados en Zaragoza, el reconocimiento y agradecimiento de nuestra universidad y muy particularmente de nuestra Facultad de Veterinaria al Prof. López Lorenzo y por extensión a otros profesores, por cuyas aulas pasaron varios de nuestros profesores más distinguidos.

SEMBLANZA PROFESIONAL Y HUMANA

Excmo. Sr. President

Excmo. i Magfco. Sr. Rector de la Universitat Autònoma de Barcelona

Excmo. Sr. President del Consell de Col·legis Veterinaris de Catalunya

Excmo. Sr. Degà de la Facultat de Veterinària de Catalunya

Molt Il·lustres Senyores i Senyors Acadèmics

Señoras y Señores

Excmo.

Sr Francisco Puchal i Mas

*Presidente de Honor de
la Academia de Ciències
Veterinàries de Catalunya*

No es fácil hallar palabras para expresar sentimientos. Tendría que ser yo un poeta y el que os habla no es más que un técnico veterinario, al que no obstante embargan sentimientos de amistad, de reconocimiento y sobre todo de gratitud hacia el Prof. López Lorenzo, todo ello envuelto en una gran nube de responsabilidad, la de intentar ser capaz de expresar el sentir, no ya solo el mío personal, sino el de amigos y compañeros de estudio, de todos aquellos de nosotros que fuimos guiados por su mano magistral y por el saber de un maestro al que hoy queremos manifestar estos sentimientos de gratitud.

Yo tuve la inmensa suerte de poder ser uno de sus alumnos, pero no un alumno cualquiera, de entre los cientos que pasaron por sus aulas, sino un alumno que fue aceptado como interno en su departamento, que pudo trabajar con él, directa y personalmente, y lo que es mucho más importante, que tuvo la oportunidad de aprender de él no solo Bioquímica y Farmacología en su momento, sino esa

inquietud científica y calidad humana, crisol del que suelen salir los grandes hombres de la ciencia.

No pretendo, ni en el más alocado de mis sueños, incluirme en esa clase de hombres, No sabría cómo. Pero si puedo afirmar que bebí de esas fuentes, que de él aprendí lo que significa el estudio, lo que significa sentir interés por las incógnitas del saber científico, las ansias de profundizar en el saber humano y sobre todo, la sencillez y humanidad de los grandes hombres.

Nunca podré pagarle todo lo que hizo por mi, aunque se muy bien que él no espera ningún pago. Pero si puedo decirle, hoy, aquí y ahora, que sus esfuerzos y enseñanzas no fueron en vano y que, aunque quizá no supiera aprovecharlas tal y como sé que él hubiera querido, si fui consciente, al igual que todos mis compañeros, del valor de sus palabras, de sus consejos y de su propio ejemplo.

Cumpliendo a continuación con los estatutos de la Academia, me enorgullece poder hacer un breve resumen de la vida del Prof. Pascual López Lorenzo.

Nacido en Tuy, Pontevedra, en tal día como hoy, un 10 de mayo, hace 83 largos y fructíferos años, cursó estudios de Veterinaria y Ciencias Químicas. Trasladado a Madrid siendo niño, a causa de la muerte de su padre, residió en el Colegio de Huérfanos de Madrid hasta su adolescencia e ingresó en la Facultad de Veterinaria de Madrid, por aquel entonces todavía Escuela Superior de Veterinaria, donde cursó su primer año de Veterinaria. Recién iniciados sus estudios y en el curso de sus primeras vacaciones veraniegas en Tuy, estalla la Guerra Civil española, con el cierre de universidades, lo que le aleja de Madrid y de la Escuela durante tres largos años. Incorporado poco después al ejército como alférez, aprovecha sus diversos destinos para reanudar sus estudios de Veterinaria en la Facultad de Veterinaria de León y los de Ciencias Químicas en la Universidad de Santiago de Compostela, estudios que concluye una vez terminada la contienda nacional, En el curso de su permanencia en el ejército estuvo destinado en distintas regiones y ciudades de España: Murcia, Canarias, Santiago, etc., y Cataluña, concretamente en Tarragona, donde conoció la devoción de los tarraconenses por Sant Magí y Santa Tecla, según le he oído contar en repetidas ocasiones, y quizá fue también allí donde conoció y llegó a profundizar en el carácter catalán, lo que podría explicar la evidente simpatía que siempre sintió por los estudiantes catalanes que pasaron por sus aulas, a lo largo de sus años en la Facultad de Zaragoza.

Terminados sus estudios básicos se traslada nuevamente a Madrid, en cuya Facultad de Veterinaria de la Universidad Complutense y bajo la dirección del Prof Félix Sanz Sánchez, eminente farmacólogo de reconocido prestigio internacional, de la escuela del no menos prestigioso Prof. B. Lorenzo Velázquez, obtuvo el grado de Doctor en Veterinaria.

En 1949 obtiene por oposición, una vez más en tal día como hoy, el 10 de mayo de ese año, la Cátedra de Farmacología y Toxicología de la Facultad de Veterinaria de la Universidad de Zaragoza, Fue en esa cátedra, pocos años después, en 1953 cuándo el que os habla conoció al Prof López Lorenzo y su vida, es decir la mía, cambio felizmente de rumbo, Él tenía por aquel entonces 34 años y yo acababa de cumplir los 20.

Su inquietud científica, puesta de manifiesto a lo largo de su trayectoria académica, le llevó a ampliar estudios en el extranjero, concretamente en Dinamarca, donde permaneció durante un año, bajo la dirección del Prof. Henrik Dam, descubridor de la vitamina K y Premio Nobel de Medicina en 1943. Su permanencia en el Dansk Kole Institut en Copenhagen, bajo la dirección de un Premio Nobel, fue sin duda el catalizador que motivo su inclinación por la Bioquímica y Tecnología de Alimentos, especialización que más tarde le llevaría, dada su inagotable inquietud científica y académica a promover la creación de las Cátedras de Bioquímica y Tecnología de Alimentos en las Facultades de Veterinaria, de las que se puede afirmar que fue, no ya su creador e impulsor, sino su más genuino representante, junto con una buena parte de aquellos de sus alumnos que siguieron sus pasos, y sin duda alguna uno de sus méritos académicos más indiscutibles, Al Prof, López Lorenzo le cabe sin duda la alegría y la profunda satisfacción de ver a sus alumnos más distinguidos, reconocidos internacionalmente y liderando dicha especialidad no ya sólo en España sino en todo el mundo de habla hispana.

Debido a su personalidad jovial y amigable y respaldado por la seriedad y rectitud de su carácter fue nombrado Director Residente del Colegio Mayor Pedro Cerbuna, del Campus Universitario de Zaragoza, residencia Universitaria que dirigió durante diez años, Como director del Colegio Mayor, y al tiempo que se preocupaba por su propio departamento de Farmacología y Terapéutica, supo fomentar el espíritu universitario y fraternidad humana entre los estudiantes residentes, de disciplinas diversas, entre ellos muchos veterinarios, facilitando con ello una formación cívica y universitaria que no siempre era fácil de conseguir en pensiones más humildes.

Una vez más demostraba, como Director del Colegio Mayor Universitario, su carisma y liderazgo como forjador de hombres, muchos de los cuales, «ex alumnos del Cerbuna" alcanzaron posiciones destacadas en diversos ámbitos sociales, políticos y profesionales de nuestro país.

En 1964 oposita de nuevo, movido una vez más por su imparable inquietud científica y creciente inclinación por la bioquímica de la nutrición, y obtiene la Cátedra de Tecnología y Bioquímica de los Alimentos de la Facultad de Veterinaria de la Universidad Complutense de Madrid, ciudad que ya conoce de sus años mozos, y en la que permanece durante 14 años más y donde deja, al igual que en Zaragoza, un generoso reguero de jóvenes profesionales y científicos, formados en su departamento y bajo su dirección personal, varios de los cuales alcanzarán posteriormente cargos directivos de gran importancia profesional, así como la titularidad de cátedras en diversas universidades españolas, Madrid, León, Córdoba, Zaragoza y Barcelona.

Tras sus años en Madrid y una labor universitaria debidamente cumplida, el Prof López Lorenzo opta por solicitar nuevo traslado de Madrid al viejo Reino de Aragón, su segundo terruño en España y tierra natal de su esposa y de sus hijos, en cuya Universidad de Zaragoza asume de nuevo la cátedra de Tecnología y Bioquímica de los Alimentos en la que impartirá sus saberes hasta su jubilación.

Aparte de su constante e imparable quehacer universitario y académico, el Prof. López Lorenzo ha sido ponente en multitud de congresos científicos, autor de una larga lista de trabajos científicos y director de numerosas y excelentes tesis doctorales. Fue durante varios años Profesor invitado de la Universidad internacional "Menéndez Pelayo" de Santander y de la Universidad de Verano de Teruel, Forma parte, desde su creación de la Fundación Española de Nutrición, así como de su Comité Científico, es miembro numerario de la British Nutrition Society, Académico Emérito de la Biochemical Society del Reino Unido y Académico de la Real Academia de Sevilla de Ciencias Veterinarias. Ha sido asimismo "Premio Nacional de Investigación en Nutrición y Ciencias Alimentarias" y se halla en posesión de la Encomienda de "Alfonso X el Sabio".

No quiero pasar por alto otra gran contribución del Prof López Lorenzo al saber técnico y científico. Quiero aludir a la creación de la empresa "Editorial Acribia", dedicada a la traducción y edición en español de los libros internacionales más destacados del saber veterinario y agropecuario

en general, y a su difusión por todo el territorio nacional y todos los países de habla hispana del mundo. Si importante fue su labor pedagógica en el mundo veterinario, no lo fue menos su contribución literaria para que el nivel del saber veterinario en España alcanzara las más altas cotas, pudiera absorber los conocimientos de otros hombres de ciencia y nos ofreciera a todos los españoles la oportunidad de poder sumergirnos, fuera cual fuera su idioma, en el saber de los especialistas científicos más destacados del mundo. Desde esta tribuna, quisiera rendir homenaje a su creador y transmitirle una vez más el agradecimiento de todos los veterinarios hispano-parlantes.

No quisiera terminar este breve resumen biográfico sin hacer mención de su familia, su esposa e hijos, que fueron y siguen siendo el hilo conductor de su vida. A su esposa Da María Josefa, licenciada en Farmacia y cariñosamente conocida por todos nosotros como "Marisefa" a quien debemos casi tanto como al Profesor que hoy elogiamos. Su paciencia, cariño y respeto durante años, hacia su prometido primero y su esposo después, sus horas pasadas con él, con todos nosotros, en los laboratorios de la Facultad de Zaragoza, nos permitieron seguir trabajando, con frecuencia hasta altas horas de la noche, gracias a los cafés que ella preparaba, robándoles por nuestra parte horas a los dos, en pro de unas tesis doctorales y unos trabajos que requerían las horas del profesor. A usted, "Marisefa", permítanos una vez más ese diminutivo cariñoso, van también dirigidas nuestras palabras de agradecimiento.

Y bajo ningún concepto quiero obviar la mención de sus hijos, María Josefa (Pachi), María Otilia (Marila) y Pascual (Manin), Si su esposa fue la personalización de la paciencia, el sacrificio personal, el cariño y el sosiego, sus hijos, pletóricos siempre de juventud bulliciosa, heredada sin duda de su padre, pusieron el contrapunto de "sal y pimienta" a la supuestamente tranquila vida de un Profesor universitario, manteniéndole joven y permitiéndonos a nosotros tenerle hoy aquí en plena forma. Sin embargo, y sin duda también contagiados, al igual que todos nosotros, de su nervio e inquietud científica, siguieron sus propias vidas académicas y profesionales y hoy ocupan cargos de responsabilidad, tanto en la Universidad como en la industria privada.

Con la lectura de su currículum se pone de manifiesto que el Prof. López Lorenzo ha cumplido, y ciertamente con creces, como miembro de la comunidad científica. Hoy, una vez más en un 10 de mayo, fecha simbólica para este querido

profesor, aprovechamos la oportunidad que nos brinda este acto de recepción en la Academia de Ciencias Veterinarias de Cataluña, este acto de homenaje, de imposición de la medalla correspondiente, para hacer público reconocimiento de su valla y de su humanidad, así como de la profunda huella que ha dejado su paso por la vida.

Y es al hacerlo precisamente ahora, en un momento de su vida ya un tanto alejado de la juventud, y lejos de la ansiedad de honores y ambiciones del hombre joven, que el acto adquiere una especial relevancia, porque se hace en unos momentos en los que la concesión de medallas y reconocimiento de valores científicos no causan ya ningún daño al ego de las personas, sino que sencillamente dan calor humano, hacen sentir al homenajeado que su vida si ha tenido sentido, que si ha valido la pena vivirla como la ha vivido, porque así lo proclaman y manifiestan públicamente sus hijos, amigos, alumnos y compañeros de viaje, grabando con ello un lugar prominentemente en el libro de la historia de la vida.

Pero yo se muy bien que estas medallas y distinciones, terrenas todas ellas e indudablemente de un elevado valor social, pueden llegar a ser posadas, e inclusive pueden llegar a curvar la espalda bajo su peso, en tanto que el simple reconocimiento de los suyos, de sus alumnos y compañeros, a pesar de no conllevar medallas que lo indiquen, aligeran el espíritu, lo elevan y llenan sus manos, de tal modo que el día de mañana en que sea llamado a rendir cuentas al Señor, pueda abrirlas, mostrar su contenido y afirmar: si, Señor y Dios mío, ved que yo he cumplido como esposo, como padre, como maestro y como hombre.

Excmo. Sr. Presidente, tras estas breves palabras con las que he intentado resaltar la personalidad humana y formación científica del Prof. Dr. López Lorenzo, y a la vista de su indiscutible valla y personalidad científica, os ruego tengáis a bien imponerle la Medalla de Académico de Honor y con ello testimoniar su ingreso en nuestra Academia de Ciències Veterinàries de Catalunya.

AGRADECIMIENTO

Excmo. Sr. Presidente

Excmo. y Magfco. Sr. Rector

Excmo. Sr. Presidente del Consejo de Colegios Veterinarios de Cataluña

Excmo. Sr. Decano

Ilmos. Sras. y Sres. Académicos

Señoras y Señores

Creo que uno de los procedimientos más eficaces que existen para no saber nada de nada es pretender saber mucho de todo, Este es mi caso: como consecuencia, mi cabeza es un caos, mi memoria otro, mi biblioteca que es bastante rica en libros y revistas cumple con la regla y también es un buen caos.

Por eso mi sorpresa y alegría fue grande, muy grande, cuando recibí una carta del Excmo. Sr. Presidente de la Acadèmia de Ciències Veterinàries de Catalunya, el Dr. Josep Llupià, en la que me comunicaba que la Academia me había propuesto como miembro de Honor de la misma. Casi no me lo creía, en todo caso aquí estoy, y ante esta realidad, mis primeras palabras

Dr. Pascual López Lorenzo

*Catedrático de Tecnología
y Bioquímica de los Alimentos*

son sin duda alguna para expresarles mi agradecimiento tanto al Excmo. Sr. Presidente como a los Doctores F. Puchal y L. Viñas por haberme propuesto y a los Ilustrísimos Sres. Académicos por haber dado su conformidad.

El honor para mí es muy grande, la satisfacción inmensa, y en la misma medida, insisto, es mi agradecimiento. Soy consciente de la responsabilidad que para mí supone este nombramiento y espero hacer cualquier esfuerzo para no desmerecer entre tantos doctos e insignes Académicos. Honrar y servir a la Academia será desde ahora una de mis obligaciones y preocupaciones más acuciantes.

Este acto, y en este día para mi tan peculiar, me llena de emoción y aviva mis recuerdos al ver aquí a muchos de los que fueron mis alumnos en la Facultad de Veterinaria de Zaragoza o colegiales del Colegio Mayor Universitario Pedro Cerbuna en los años que fui su director.

Esta fecha -10 de mayo- es muy singular en mi pequeña historia personal, pues este mismo día, y casi a esta hora, del año 1919, yo tenía apenas tres horas de vida. Llegaba al mundo y no se para qué, Hacia el hermano número once y creo que pese a esta cifra escalofriante fui bien recibido por mis padres, porque era niño y en el álbum familiar predominaban las niñas. Según supe más tarde aquel día llovía mucho, cosa no extraña en la Galicia de aquel tiempo; mi pueblo es Tuy y allí separa España de Portugal la anchura, serenidad y belleza del río Miño. Llevo pues, en este momento, a bordo del planeta Tierra 83 años.

No queda aquí la cosa, También a esta hora y este día del mes de mayo de 1949 iniciaba en Madrid las oposiciones a la Cátedra de Farmacología y Toxicología de la Facultad de Veterinaria de Zaragoza. A las 7,30 h de la tarde había pasado el primero de los seis ejercicios, Las oposiciones terminaron el 16 de mayo, un día antes de San Pascual Bailón.

Ahora recibo de los ilustres Señores Académicos la gracia de ser su compañero en esta noble y sabia Institución, ¿Se puede pedir más? Permítanme que llevado por la nostalgia dedique un recuerdo a aquellos años de Facultad donde juntos vivimos los que entonces eran mis jóvenes alumnos y yo un joven Profesor.

A pesar de haber pasado más de diez años del final de la Guerra Civil, la situación de las Facultades en general, y la vuestra no hacia excepción,

era más bien precaria; el profesorado muy escaso y no siempre brillante, los laboratorios mal dotados, la biblioteca visiblemente pobre y anticuada y los libros que el mercado ofrecía a los estudiantes, poco actuales (las famosas traducciones del Dr. Farreras) o deficientes en su contenido.

Sin duda lo mejor que allí habla* eran los estudiantes llenos de juventud y deseosos de saber y progresar, Buena materia prima, Pese a tantas deficiencias, la verdad es que el esfuerzo de todos hizo maravillas y los graduados que salieron de la Facultad cumplieron con gran brillantez sus obligaciones profesionales en los campos más diversos de lo que hoy llamamos Ciencias Veterinarias.

En aquel entonces con sólo cuatro facultades de veterinaria en toda España: la de Zaragoza era, por su situación geográfica, la que más recibía estudiantes de Cataluña, Valencia, Baleares, País Vasco, además de los castellanos y aragoneses de su entorno, Esta diversidad era altamente enriquecedora, pues se fundían en este crisol maneras de ser, de pensar, de entender el futuro, con intereses distintos y peculiares, con diversidad lingüística, etc., que daban vida, mucha vida, y calor al tiempo que alumbraban nuevos horizontes.

El laboratorio de Farmacología, del que yo era responsable, no se libraba de las deficiencias antes apuntadas; no obstante, resultó rico en entusiasmo y deseos de saber, de investigar, de enseñar. Todo esto era posible gracias al trabajo, inteligencia y entusiasmo de los jóvenes licenciados que a mi se sumaron, Nos creímos, qué ingenuos, con fuerza para luchar por unas Facultades más ricas en saberes, por una Universidad más moderna, Queríamos que nuestro entusiasmo fuera contagioso como la glosopeda y que pronto un profesorado joven y bien formado sirviera de motor por la vía de la enseñanza y la investigación de la Nueva veterinaria universitaria y profesional.

Los nombres de aquellos estudiantes y estudiosos que soñaban con hacer el milagro son principalmente Bernabé Sanz Pérez, Justino Burgos González, Francisco Puchal i Mas, Andrés Marcos Barrado, Benito Moreno García, Asunción Esteban Quílez y Francisco Sala Trepas, todos ellos reconocidos ilustres catedráticos de la Universidad que con su dedicación y esfuerzo sembraron la mejor semilla para conseguir una excelente y ubérrima cosecha para la Universidad y por extensión para nuestra profesión, la sociedad y el país.

Siempre he creído que una veterinaria profesional de calidad, acorde con las exigencias de los tiempos y de nuestra sociedad sólo era posible si se lograba que las Facultades de Veterinaria alcanzasen un nivel de excelencia en la enseñanza y la investigación y sirvieran de alma mater y lugar a donde deberían regresar los titulados en Veterinaria para actualizar sus conocimientos y vivir al día los avances científicos y técnicos en los campos del saber que son de nuestra incumbencia y responsabilidad, Un lugar para reciclar-se y actualizarse.

Pienso que inclusive en el hipotético caso de que hubiese muy pocos alumnos, estaría justificada la existencia de una Facultad si ésta lograra ser una fuente creadora de conocimiento en las Ciencias Bioveterinarias y Biotecnológicas, Manantial vivo de investigación y desarrollo al servicio del saber teórico y sus consecuencias tecnológicas.

Por aquel entonces surgió la plétora profesional, es decir, la graduación masiva de estudiantes cuya ocupación laboral no iba a ser fácil. Afortunadamente al mismo tiempo que esta situación angustiosa, se produjo una mutación de la que podíamos llamar laxamente la veterinaria rural a la nueva veterinaria la que estudiaba la producción intensiva de animales y de sus productos: carne, huevos, leche, además de medicina animal de gran nivel.

Lo cierto es que no parecía fácil conseguir en tan corto espacio de tiempo cambiar la mentalidad clásica por la del mundo de la empresa, incorporar la actividad mercantil, etc., unida a la profesión y ligada a los nuevos saberes y quehaceres veterinarios.

Es justo reconocer que aquellos veterinarios asimilaron rápidamente el cambio y fueron los pioneros que con gran eficiencia científica y técnica jugaron un papel importantísimo en el desarrollo y éxito de esta nueva situación, Para ello fue necesario la rápida adquisición de sólidos conocimientos en muchas ramas del saber; genética,

nutrición animal, producción industrial de piensos, producciones zootécnicas, diseño de instalaciones, patología de poblaciones criadas sin tierra y sin horizontes en estructuras cerradas y en muchos casos mantenidas en ambiente artificial cuidadosamente controlado, etc.

Sin estos conocimientos y otros muchos no era posible el desarrollo de la avicultura intensiva, la misma producción intensiva de carne y leche y otros productos, que demandaba la sociedad en cantidad y a un precio razonable.

Estoy seguro que la implicación de la veterinaria en este nuevo sector jugó un papel de capital importancia para el éxito del mismo, «Viejos lobos de mar" de aquel tiempo y de aquellas circunstancias fueron creadores de riqueza y de unas estructuras científico-económicas del mayor interés, Los veterinarios catalanes y mallorquines de aquel tiempo capitanearon en gran medida y con gran éxito esta aventura, Estos fueron los primeros en conocer este nuevo saber y los que, en algunos casos, instruyeron con generosidad a veterinarios que de otras regiones vinieran a trabajar a Cataluña.

Pero la plétora no se quedó sólo en esto, Hubo más, Fueron muchos los licenciados en veterinaria que dirigieron su interés, sus pasos, hacia actividades no pensadas durante sus estudios académicos, tales como el profesorado de los institutos laborales y de enseñanza media, el acceso a puestos de investigación en los institutos del CSIC, a cátedras de Universidad, etc., donde cumplieron satisfactoriamente y extendieron el horizonte de nuestra actividad intelectual veterinaria, Buena labor.

El Colegio Mayor Pedro Cerbuna del que fui director durante unos años, me permitió tener más relación con muchos estudiantes catalanes no sólo de veterinaria, sino de otras carreras como medicina, ciencias, derecho, etc, De ellos aprendí muchas cosas buenas y peculiares y de todos guardo feliz memoria que aquí manifiesto.

La nutrició animal a la Unió Europea (UE) ha estat afectada per diverses crisis, com la de les vaques boges (encefalopatia bovina espongiforme) (BSE), les hormones a la carn, la contaminació per les dioxines, els Organismes Genèticament Modificats (GMO) i l'ús d'antibiòtics com a promotors de creixement (AMGP).

NOVETATS QUE AFECTEN A LA NUTRICIÓ ANIMAL A EUROPA. NOU MODEL EUROPEU DE PRODUCCIÓ ANIMAL

Des dels anys 70, la producció animal a la UE ha estat encaminada a buscar regulacions legals per a millorar la seva seguretat i eficàcia. Si més no, durant els últims cinc anys, casos com la BSE i d'altres han col·locat al sector en primera línia de les notícies, la qual cosa ha trencat la confiança dels consumidors en el consum de carn.

Aquesta presentació intentarà explicar per què i com la UE està tractant aquests temes i què és el que el sector està fent per recobrar la confiança dels consumidors. La intenció és respondre a algunes qüestions que preocupen al sector, com per exemple: La producció animal europea, és menys segura que les altres? Per què les regulacions legals són més exigents per a nutrició animal que per als humans? El sector s'està preguntant si aquesta crisi pot produir un nou model europeu de producció animal. Finalment, l'actual sistema de ramaderia s'haurà de discutir: quantitat o qualitat.

Dr. Joaquim Brufau

*Departament de Nutrició
Animal, IRTA*

Pèrdua de confiança dels consumidors per:

1.- Hormones esteroides.

Greu disputa entre EEUU i la UE (1985-2000).

Quan les vedelles reben hormones promotores de creixement, arriben al pes de mercat amb menys pinso. La majoria de productors d'alta producció han usat hormones durant els últims 50 anys. La "U.S. Food and Drug Administration" va aprovar cinc d'aquestes hormones fa més de 25 anys. Al començament dels 80, la "Laming Commission" de la UE va definir-les com a no perilloses per als consumidors (Laming 1986) i, al 1999, es van aprovar en el "Codex Alimentarius" (referència científica per a l'*Organització Mundial del Comerç* -WTO-).

Si més no, des de 1985, la UE va prohibir el consum de carn provenint d'animals alimentats amb aquestes hormones, ja que van considerar que eren perilloses per als consumidors. La UE va prohibir la importació de carn produïda amb ajuda d'hormones. Això va confirmar la necessitat de protegir els consumidors europeus, i es va posar una barrera comercial. La WTO es va

queixar contra la UE per violar els acords comercials de la carn.

Recentment (1995-1999), la UE ha reaccionat a les demandes urgents de la WTO per a aixecar la prohibició de les hormones. La UE ha reaccionat a l'assumpte de l'organisme d'apel·lació de la WTO amb un assessorament de risc produït pel Comitè Científic de Veterinaris amb mesures relacionades a la Salut Pública (SCVPH) fet a l'Abril de 1999 (veure: http://europa.eu.int/comm/dgs/health_consumer/library/press/press57_en.html). El Comitè va concloure que sis hormones podien tenir risc i efectes en el sistema endocrí, en el desenvolupament, en la resposta immunològica i neurològica, en la immunotoxicitat i, a més a més, podien ser carcinògenes. El Comitè Científic de Veterinaris va concloure per al *17 β Oestradiol* que hi ha una evidència de ser considerat carcinògen, però que no és possible quantificar el risc. Per a les altres 5 hormones la informació no és completa i no permet estimar el risc. La principal conclusió és que no es pot establir un consum diari acceptable per a cap de les sis hormones avaluades.

Per tant, a la llum de l'opinió de la Comissió, aquesta proposa prohibir definitivament l'ús del *17 β Oestradiol* i dels seus derivats en granges d'animals i permetre la seva administració únicament en animals no de granja per a propòsits terapèutics. Es necessita més informació per a les altres cinc hormones (testosterona, progesterona, acetat trenbolona, zeranol i acetat melengestrol). Per tant, la Comissió proposa continuar provisionalment la prohibició d'aquestes cinc hormones fins que es tingui una informació científica més completa. L'ús d'aquestes substàncies pot, si més no, continuar sent autoritzada per a propostes terapèutiques i zootècniques sota les condicions de la *Directiva del Consell 96/22/EC*.

En conclusió, la carn de vedella no està produïda amb hormones, assumint que els ramaders no poden obtenir hormones de creixement en el mercat negre. Les autoritats europees, en qualsevol país, estan obligats a mantenir aquestes regulacions de seguretat per a prevenir qualsevol risc en els consumidors, especialment en el cas dels joves (període prepuberal).

2.- Escàndol de la BSE (1986-2000)

L'encefalopatia bovina espongiforme (BSE) és una malaltia del cervell de la vaca. Es va diagnosticar al Regne Unit al 1986. Va arribar a proporcions epidèmiques a causa de la inclusió de farina de carn i ossos de carcases d'animals en l'alimentació de vaques i vedells. Més informació en relació a aquesta malaltia es pot consultar a la següent adreça d'internet http://europa.eu.int/comm/food/fs/bse/bse20_en.html.

Segons el que diu Taylor (2000), les encefalopaties transmissibles degeneratives (TDEs) constitueixen un grup de malalties neurològiques en animals i humans que es produeixen per causes no convencionals, per uns agents caracteritzats incompletament. L'agent de la BSE és un prió que està present en certs teixits de vaques infectades i s'anomena "*Material de Risc Específic (SRM)*". Es transmet principalment per les farines de carn i ossos en els pinsos. L'agent "prió" de la BSE és una proteïna petita molt resistent a altes temperatures, això vol dir que l'actual sistema d'obtenció de farina de carn i ossos no pot eradicar aquest tipus de proteïna.

El problema real de la malaltia va arribar quan, entre 1991 i 1994, van sorgir més de 25.000 vaques boges per any al Regne Unit. El pitjor va ser la identificació de més de 80 persones afectades per un variant de la malaltia de Creutzfeldt-Jacob (vCJD) al Regne Unit, amb una mitja de 10-15 casos per any des de 1994 (Brown et al 2001).

El *risc geogràfic de la BSE (GBR)*, seguint a Kreysa 2000, es basa en la idea que la BSE es transmet pels pinsos contaminats (s'ignoren altres possibles rutes d'infecció). Aquest model de la BSE s'explica per un circuit central on les farines de sang i ossos importades i els animals infectats són els agents transmissors externs. Per tant, l'estabilitat es fixa evitant l'agent de la BSE per la via del pinso. Un sistema estable hauria d'eliminar la BSE de forma ràpida; un sistema inestable la podria ampliar. Per tant, els factors més importants per a l'estabilitat són l'alimentació, el sistema d'obtenció de les farines de carn i ossos, el destí de la SRM i el control d'animals retirats de granja. Actualment la vigilància europea per a la BSE es basa en els nivells de GBR. L'estat actual de GBR es pot veure a la següent taula.

La BSE han causat un gran nombre de fortes regulacions en nutrició animal entre els membres de la Unió Europea, com per exemple la prohibició de l'ús de les farines de carn i ossos i altres proteïnes animals en els pinsos. Les conseqüències han canviat molts processos en la indústria dels pinsos i, conseqüentment han introduït algunes preguntes addicionals. Des del gener del 2000, no es poden utilitzar farines de carn i ossos; s'han de substituir per matèries vegetals. Part de la substitució hauria de ser d'origen nacional i part hauria de ser d'importació. La producció de farina de soja a Europa cobreix el 4 % de les necessitats europees i el 78 % d'aquesta és emprada en nutrició animal. Per tant, la prohibició causa un impacte en la suplementació de proteïna en porcs, aus i peixos. D'acord als tècnics, tots aquests problemes venen donats pel risc de contaminació creuada. És per això que actualment no és permès de produir pinso per a remugants a la mateixa fàbrica que es fabrica pinso que contingui farina de peix per a no remugants.

Una altra conseqüència és que actualment no està permès d'emprar plasma, encara que s'ha vist que la sang no té risc de transmissió de la BSE (Budka 2000).

3.- La prohibició dels antibiòtics com a promotors de creixement (AMGP) en nutrició animal a la UE (1997-2000).

La nutrició animal a la UE ha estat afectada per les clàusules de seguretat generades pels països que estan en contra de l'ús d'antimicrobials com a promotors de creixement (AMGP) des de 1997. Hem de recordar que al 1986 el govern suec va prohibir els *antimicrobials promotors de creixement* (AMGP). Els antibiòtics i quimioterapèutics

només es poden incorporar en nutrició animal per alleugerir o curar malalties, no com a promotors de creixement.

Quan Suècia va entrar a la UE al 1995, el tractat d'adhesió a la UE va permetre a aquest país a no emprar AMGP durant un període de quatre anys, fins a finals de 1998. Durant aquest període de temps, altres Estats Membres de la UE (Dinamarca, Alemanya, Finlàndia) van emprar diverses clàusules de seguretat contra alguns antibiòtics (com l'Avoparcina, Tilosina, Espiramicina i Virginiamicina), que van ser autoritzats per a l'ús en nutrició animal per promoció de creixement com a additius en els pinsos.

Es van consultar aquestes clàusules de seguretat al Comitè Científic de Nutrició Animal (SCAN). Les opinions de l'SCAN es poden trobar a la següent adreça d'Internet http://europa.eu.int/comm/food/fs/sc/scan/outcome_en.htm. Finalment, la Comissió de la UE va prohibir l'ús de l'Avoparcin en nutrició animal al 1997 i el Consell de Ministres de la UE va suspendre l'autorització del fosfat de Tilosina, Espiramicina, Zinc Bacitracina

i Virginiamicina com a additius de pinsos al final del 1998. Durant aquest període de temps, aquesta qüestió de creuament-sectorial de resistència als antimicrobials es va adreçar al Comitè Científic Directiu (SSC) de la Comissió Europea. La seva opinió quant a resistència antimicrobial es va publicar al 1999 i es pot veure a la següent adreça d'Internet: http://europa.eu.int/comm/food/fs/sc/ssc/out50_en.html.

El SSC va considerar quatre compartiments ecològics per a la transferència de resistència als antimicrobials: humans, animals, plantes i terra/aigua. Els factors comuns entre aquest quatre compartiments ecològics són els

Estats membres UE	Nivell de GBR *	Augment, Disminució, GBR Constant
UK	IV	D
PT	IV	D
SP	III	D
FR	III	D
AT	II	D
DE	III	C
BE	III	C
NL	III	D
FIN	II	D
SW	II	D
IT	III	D
IRE	III	D
DK	III	D
LUX	III	C
<i>Tercers països</i>		
ARG	I	C
AU	I	C
CAN	II	C
USA	II	C
BRA	I	C

Visió general de la GBR - assessorament en diferents països (Desembre 2000)

- *: I: altament improbable; II: Poc probable però no exclòs; III: Probable, però no confirmat, o confirmat, a baix nivell; IV: Confirmat, a alt nivell.
- Font: Kreysa, J., 2000.

Taula 1

antimicrobials, les bactèries i els gens que codifiquen la resistència. El SSC ha recomanat varies accions, que són considerades prudentment a nivell europeu. Una d'aquestes accions és monitoritzar la resistència i, en aquest sentit, Dinamarca ha publicat els resultats de l'estudi de vigilància anual del consum d'agents antimicrobials i casos de resistència en bactèries provenint d'animals, aliments i humans des de 1997. Des d'aquesta data es pot concloure que la reducció en l'ús dels antibiòtics com a additius en els pinsos disminueix la incidència de resistència (veure: www.svs.dk, DANMAP 2000). L'informe danès conclou que la resistència de l'*Enterococcus faecium* a l'Avoparcina, Virginiamicina i macrolids ha disminuït durant els últims tres anys en broilers i porcs des de la prohibició.

Actualment s'estan discutint els avantatges i inconvenients de la prohibició dels antibiòtics. La prohibició s'ha d'interpretar com una millora en la percepció dels consumidors cap a l'ús del productes d'origen animal. La prohibició s'haurà de construir sobre una nova estratègia, que haurà d'estar més propera a la tendència "verda" i a l'actual moviment polític ecològic. Un dels inconvenients de la prohibició és el clar increment del cost del control de malalties subclíniques. Segons Jongbloed (1998), la prohibició de l'AMGP reduirà l'eficàcia de la utilització de pinsos a Holanda d'entre un 3 i un 8 %.

En granges, on els standards d'higiene i maneig sovint no són massa alts, l'efecte de la prohibició de l'AMGP és bona. Segons altres estudis, la prohibició afectarà principalment la producció de garrins i broilers, mentre que les gallines i porcs en els períodes d'engreix seran menys sensibles. Hedegaard (2000) va indicar que l'exclusió de l'AMGP en pinsos a Dinamarca ha resultat en un increment en l'ús d'antibiòtics per a tractament de garrins després de deslletar-los.

En el mateix context, l'informe estadístic del Consell d'Avicultura danès del 1998, que inclou al menys tots els lots de producció, conclou que "la mitjana de consum als 42 dies es va incrementar des d'1.78 Kg de

pinso abans de la prohibició a 1.82 per kg després de la prohibició i es va mantenir més elevat d'1.81 Kg" (veure www.svs.dk, DANMAP, 1998). També es va trobar un augment del nombre de lots amb malalties relacionades amb el *Clostridium perfringens*.

4.- Un nou mil·lenni amb els Organismes Genèticament Modificats (GMO) (1996-2000).

Segons Stefan Marcinowski, enginyer genètic, és la branca més jove de la biotecnologia. Suplementa i expandeix els potencials viables per a la reproducció i producció d'alta qualitat i obtenció de plantes i conreus resistents. Per una transferència selectiva de gens individuals, avui és possible produir plantes resistents a certs herbicides, o que elles mateixes puguin repel·lir insectes. El progrés en les plantes genèticament

% de població que marca	Primer	Segon	Tercer	Total
BSE, malaltia de les vaques boges	27	16	10	52
GMO	14	10	9	32
Contaminació de l'aigua, nitrats	9	8	10	27
Listeria	9	11	7	26
Ruptura de les cadenes del fred	7	7	10	24
Hormones a la carn	5	9	7	22
Dioxines	8	7	7	21
Antibiòtics en nutrició animal	4	6	6	17
Distribució injusta al camp	4	6	6	16
Tractaments químics en els conreus	3	5	7	14
Salmonella	2	5	6	13
Males condicions de conservació	2	4	4	10
Dates de caducitat	2	2	4	9
Colorants i conservants	2	2	2	6

Els tres riscos de seguretat alimentària que consideren els ciutadans francesos d'ací a tres anys (Abril 2000).

Font: Bonny, 2000

Taula 2

modificades també intenta produir pinsos més nutritius i millorar els cultius, com per exemple obtenir plantes amb millor tolerància a la sequera o a sòls rics en sals.

Des de 1996, el conreu de varietats transgèniques de soja, cotó i moresc a EEUU, per exemple, s'ha incrementat cinc vegades. Actualment, el 50 % de la soja i del cotó que es conrea són plantes genèticament modificades. Per tant, tal com ha està descrit per S. Marcinowski (2000), la biotecnologia de les plantes basada en plantes transgèniques és la clau per cobrir la creixent demanda d'aliments per part de la població, segons la FAO, tenint en compte que l'àrea destinada a agricultura es mantingui constant en 1,5 bilí d'hectàrees en tot el món.

La tecnologia genètica també esdevindrà una eina important per a la producció de salut -promovent additius, com les preparacions enzimàtiques, àcids greixosos poliinsaturats i vitamines. Si més no, els ciutadans europeus són el grup de població més sensibilitzats i amb més preocupació per al consum de productes elaborats amb aliments GMO. Per exemple, segons Bonny (2000), el 32 % dels ciutadans francesos consideren que els GMO són aliments poc segurs (veure taula 2). De fet, la preocupació pels GMO, a nivell europeu, ocupa el segon lloc després de la preocupació per la malaltia de les vaques boges en països com Regne Unit, Alemanya i França. La preocupació pels GMO no existeix en països com EEUU, Japó, Canadà i Argentina.

Per què actualment a Europa hi ha una gran preocupació per l'ús d'aquesta tecnologia, quan la majoria de treballs científics (Flachoswsky *et al.* 2000) demostren que no hi ha risc potencial per als consumidors ni per al medi ambient? A la UE, varis comitès científics ja han expressat les seves opinions i la conclusió final és a favor, amb només algunes recomanacions per a reduir al màxim el baix risc potencial. Per exemple, l'SCAN va adoptar una opinió positiva per al moresc BT 176 per al consum animal i també va recomanar la implantació futura d'aquesta tecnologia sense cultiu de cèl·lules resistents a una selecció d'antibiòtics com a marcador. (http://europa.eu.int/comm/food/fs/sc/oldcomm6/out01_en.html).

La possible resposta és perquè a nivell europeu aquest tema no aporta cap benefici substancial a l'economia de la majoria de la població. S'ha de recordar que la població agrícola a la UE no arriba al 4% de la població activa. Un segon argument, que de fet no és científic, però es pot considerar, és que la nova tecnologia sembla una història de ficció quan l'han presentada els medis de comunicació (premsa i TV). Finalment, la introducció d'aquests productes la fan empreses privades i no estan subvencionades per organismes oficials tal com quan es va implantar la revolució verda als anys 60 i 70. Freqüentment un cultiu nou genèticament modificat es relaciona amb "els grans negocis i beneficis" la qual cosa no ajuda a millorar la imatge d'aquests productes en la nostra civilització europea.

5.- Contaminació per dioxines (1997-2000)

Més del 90 % de la ingestió diària de dioxines prové de l'alimentació (Malish, 2000), i l'origen animal contribueix en més del 90% del consum per via alimentària. La contaminació per dioxines en alimentació d'origen animal és bàsicament el resultat de la contaminació dels ingredients del pinso. Per tant, els pinsos tenen un gran paper en la contaminació per dioxines a la cadena alimentària.

En aquest aspecte, els casos recents de contaminació (des de 1997) dels pinsos (grànuls de polpa de cítrics, olis, greixos i fangs caolinats) han demostrat l'impacte d'aquests productes com a font de contaminació d'origen animal amb dioxines. L'*Organització Mundial de la Salut (WHO)* va reavaluar el consum diari recomanable de dioxines al 1998 i va establir una ingesta diària tolerable d'1-4 pg TEQ/kg pes/dia (TEQ=toxines equivalents). A més a més, el comitè ha recalcat que l'objectiu és reduir la ingesta per sota d'1 pg TEQ/kg pes/dia. En conclusió, la contaminació mitjana dels pinsos s'ha de reduir. En aquest aspecte l'SCAN ha publicat una opinió recent (veure http://europa.eu.int/comm/food/fs/sc/scan/outcome_en.html) i ha conclòs que la contaminació pot tenir diferents nivells i diferents orígens químics i tecnològics. La contaminació mitjana ha dividit els ingredients en quatre categories segons el nivell potencial de contaminació (taula 3). Hi ha més contaminació en l'oli i la farina de peix, que poden contribuir a la contaminació per dioxines en les dietes animals, encara que el seu percentatge d'ús sigui baix. A més a més, també està clar que l'oli de peix i la farina de peix procedents d'Europa (nord) estan més contaminats que el peix que ve del Sud del Pacífic (Xile, Perú). Si més no, l'impacte en la salut animal indica que no hi ha cap efecte advers en els animals, ocells ni peixos, si no han estat infectats amb una contaminació accidental. En general, l'opinió de l'SCAN és que es necessiten més dades per veure l'impacte de les dietes quan hi ha contaminació a nivells identificats.

Conseqüències de la crisi en seguretat alimentària.

Tenint en compte la crisi de la seguretat alimentària i, especialment l'escàndol de les vaques boges, la Comissió Europea ha pres

algunes decisions importants des de 1996. La més important va ser traslladar l'assessorament científic del risc en seguretat d'un organisme legislatiu a un organisme nou, més independent, que va anomenar "Health and Consumer Protection" (Protecció de Salut i Consum) (veure: http://europa.eu.int/comm/dgs/health_consumer/index_en.htm). El SSC (Comitè Científic Directiu) ha elaborat un document molt important titulat "Llibre Blanc de la Seguretat Alimentària" l'objectiu del qual és assegurar els estàndards més alts de seguretat alimentària i establir una Autoritat en Alimentació Europea independent. El Llibre Blanc ha elevat els estàndards de seguretat alimentària; ha introduït un nou enfoc, integrant la responsabilitat dels fabricants de pinsos, grangers i manipuladors de pinsos amb la traçabilitat dels pinsos i dels seus ingredients. Al mateix temps, diu que es precisa més transparència en el procés, i recomana fer públiques les opinions científiques i els informes d'inspecció.

Aquest nou organisme hauria de donar consell científic en tots els temes relacionats amb la seguretat alimentària, posar sistemes operatius ràpids d'alerta, comunicar i dialogar amb els consumidors sobre temes de seguretat alimentària i salut, així com també muntar una xarxa de treball amb organismes nacionals i cossos científics. Es pensa que serà operativa al 2002. L'àmbit potencial de l'Autoritat serà bàsicament fer anàlisis de risc, el qual inclou assessorament, maneig i comunicació del risc. Tota aquesta acció es pot prendre amb independència, excel·lència i transparència.

http://europa.eu.int/comm/dgs/health_consumer/library/pub/index_en.html.

La producció animal europea, és menys segura que les altres?

Després dels recents escàndols, sembla que la producció animal europea i, especialment la nutrició animal, no sigui segura. Hi ha un corrent crític considerable sobre aquest tema, si més no, la UE té un ventall ampli de legislació que afecta i s'aplica als pinsos, additius, vitamines, minerals i totes les substàncies que estan en contacte

amb els pinsos o durant el procés de fabricació. La UE decideix quins productes són autoritzats en la producció de pinsos i si aquestes substàncies posen en risc la salut humana, si es mantenen residus en els teixits animals o afecten al medi ambient. Això vol dir que la legislació de la UE es basa en criteris d'ús de llistes positives de productes. Els productes són llistats en una llista positiva després d'un assessorament científic de risc en seguretat. Comitès Científics dependents del "Health Consumer Protection" porten aquest assessorament (per ex. l'SCAN).

Una vegada s'ha fet l'assessorament científic de risc, aleshores es fa el maneig del risc mitjançant organismes legislatius i administratius de la Comissió Europea, que actuen sota la responsabilitat de les autoritats públiques en cada país de la UE. En realitat, gràcies a la nova regulació i

Ingredients	Baix	Mig	Alt	Categoria
Farratge	0.1	0.2	6.6	**
Cereals i llavors (llegums)	0.01	0.1	0.4	**
Subproductes dels cereals i les llavors	0.02	0.1	0.7	**
Olis vegetals	0.1	0.2	1.5	**
Farina de peix (Pacífic)	0.004	0.04	0.08	**
Farina de peix (Europa)	0.04	1.2	5.6	****
Oli de peix (Pacífic)	0.03	0.2	0.5	**
Oli de peix (Europa)	0.7	4.8	20	****
Greix animal barrejat	0.5	1	3.3	***
Farina de car i d'ossos	0.1	0.2	0.5	**
Subproductes làctics	0.06	0.12	0.48	**
Terra	0.5	5	87	n.b.
Binders, anticaking	0.1	0.2	0.5	**
Elements traça	0.1	0.2	0.5	**

Nivells de dioxines en ingredients de pinsos (ng TEQ/kg matèria seca) (WHO)

****, *** > 0.2 ng TEQ/kg (WHO)

** < 0.2 ng TEQ/kg (WHO)

n.b.: dioxina no biodisponible

Font: Comissió Europea, opinió de l'SCAN.

Taula 3

a la reacció presa s'ha pensat que la salut del sistema es valorarà per retornar la confiança en seguretat alimentària al sector animal.

Comparant els estàndards de la producció animal entre diverses regions del món, la producció animal de la UE està sota el foc pels escàndols de la seguretat alimentària. Si més no, és una de les produccions animals globals amb estàndards més alts en salut i benestar dels animals, que és essencial per a la salut pública i la protecció dels consumidors. Potser, una de les explicacions de perquè la percepció del consumidor és més baixa actualment és per la majoria de les accions que s'han adoptat a la UE en forma de mesures de clàusules de salvaguarda; el maneig i la comunicació de risc han tingut moltes dificultats.

Per què la regulació legal de seguretat és més elevada per a nutrició animal que per a nutrició humana?

En el context europeu, és freqüent sentir aquesta pregunta. Aquesta pregunta s'ha posat en un lloc destacat perquè l'assessorament del risc en additius i ingredients dels pinsos s'han tractat sota un procés més intensiu que en els productes alimentaris. Per tant, la idea de la seguretat dels additius en pinsos no és la mateixa que per als additius alimentaris. El Prof. G. Groop, membre de l'SCAN (comunicació personal), justifica aquesta inconsistència perquè actualment el consumidor no té la mateixa oportunitat per a elegir, quan està front a un aliment identificat *versus* un tall de carn o un altre tipus de producte d'origen animal. En conseqüència, aquest és un element bàsic per a una forta regulació legal per a additius de pinsos. Per exemple, actualment la ja autoritzada normativa per a preparacions enzimàtiques i microorganismes ha estat sotmesa a un assessorament de seguretat superior al requerit en alimentació humana.

El nou model de producció animal europea: quantitat o qualitat?

La producció animal europea serà diferent en un futur. Sobre això, no hi ha dubte. Els grangers han de saber el què demana el consumidor i aleshores han de buscar, com a primer objectiu, un sistema de producció que retorni la confiança del públic al menjar d'origen animal.

El nou sistema de producció també haurà de ser sostenible, segons Jörg Hartung (2000). Aquest principi s'entén com intentar conservar l'existència de quelcom a llarg termini, o adoptant-lo sense cap desavantatge per al gènere humà i la natura. A més a més, la sostenibilitat en el maneig ramader s'ha d'incloure no solament en aspectes de protecció del medi ambient, sinó més particularment en salut i benestar animal. La producció animal segura tindrà altres criteris importants relacionats amb el concepte de sostenibilitat. En conclusió, només l'alta qualitat i l'alimentació segura es trobaran en el mercat a llarg termini. A més a més, la sostenibilitat de la producció animal a la UE cobrirà tres punts principals: protecció animal, protecció al consumidor i protecció al medi ambient.

La futura producció animal europea, es mantindrà intensiva, especialitzada i concentrada per regions?

Intentant respondre aquesta pregunta, seria interessant anar a la proposta de Jörg Hartung (2000), que considera que actualment hi ha tres tendències de desenvolupament.

Primera Hi ha una tendència cap a un sistema de producció més simple i natural, que pot ser interpretat com un sistema ecològic. Això vol dir menys nombre d'animals per àrea o unitat de la granja i normes especials d'implantació per a la utilització de fertilitzants orgànics. Utilitzar l'exterior de la granja, això vol dir un atractiu quadre d'estiu, però tot això requereix més terra, més erosió del sòl, i més cura intensiva de la salut animal, perquè sota aquest tipus de granges l'animal pot estar més exposat a les infeccions.

Segona Hi haurà més desenvolupament tècnics a les granges quant a la identificació i automatització. El futur es caracteritzarà per l'ús de microxips i màquines intel·ligents. Els avantatges s'han desenvolupat per al benefici de l'home. El nou desenvolupament real serà crear màquines, que seran rebudes per l'animal com a milloradores del seu benestar. En conclusió, l'ús de les noves màquines tecnològiques donarà resposta a les qüestions de si amb aquesta tecnologia es crea un ambient agradable entre els animals.

Tercera Actualment hi ha un gran focus potencial per a l'ús dels processos biotecnològics. La biologia reproductiva i molecular s'usa per a millorar molts temes relacionats amb la producció animal com són: reproducció, millor diagnòs de defectes hereditaris, l'ús combinat de diferents substàncies (somatropina, fitasa o alguna altra preparació enzimàtica glucosidasa), etc.

Després d'aquestes tres tendències de desenvolupament, no podem oblidar que en un futur el que es tindrà a la granja serà el que el consumidor voldrà.

Potser el sistema europeu serà ben

diferent del que és actualment. Si més no, la producció animal sostenible s'haurà de relacionar amb la biotecnologia per a incrementar la confiança dels consumidors. El comportament dels grangers i tècnics també serà molt important per a tenir en compte el benestar dels animals i la seguretat dels productes finals.

Tenint en compte el potencial desenvolupament de la producció animal, es podria respondre a aquesta qüestió dient que en un futur serà **intensiva** a causa dels alts requeriments en biotecnologia i **especialitzada** també a causa del gran requeriment de tec-

nologia humana. L'actual **concentració per regions** de la producció animal s'hauria de modificar substancialment per raons ambientals i també per les restriccions de salut animal. Finalment, l'objectiu de la producció animal europea serà produir productes segurs en qualitat, acceptables per als consumidors, compatibles amb el medi i lucratiu per als grangers.

Després de tot, també hi ha un compromís amb la WTO per a transferir tots els beneficis que es desprenguin de l'actual problemàtica europea en seguretat alimentària al nou estàndard mundial.

REFERÈNCIES

- Bonny, S. 2000. *Les consommateurs, l'agriculture, la qualité et la sécurité des aliments: une analyse du questionnement des consommateurs et des réponses apportées*. Productions Animales. Volume 13, Numero 5: 287-301
- Brown, P.; Wiil, R.; Bradley, R.; Asher, D. M.; Detwiler, L. 2001. *Bovine Spongiform Encephalopathy and Variant creutzfeldt-Jakob Disease: Background, Evolution, 2nd Current Concerns*. Emerging Infectious Diseases, Vol. 7, No. 1,
- Budka, H.M.D. 2000. *The safety of ruminant blood with respect to TSE risks. Proceedings of the 6th Feed production conference*. Facolta di Agraria U.C.S.C., Piacenza, November 27-28.
- Flachoswky, G., Aulrich, K., Böhme, H., Daenicke, R. 2000. *GMO in animal nutrition. Results of experiments at our Institute*. Proceedings of the 6th Feed production conference. Facolta di Agraria U.C.S.C., Piacenza, November 27-28.
- Hartung, J. 2000. *Sustainable livestock, Production in the 21st century*. Proceedings of the 7th Animal Nutrition Forum. Fine Chemicals of the BASF. Ludwigshafen, May 18-19.
- Hedegaard, A. 2000. *Danish approach on swine production with no antibiotics*. In: III Conference on feed manufacturing in the Mediterranean region. March 22-24, Reus, Spain.
- Jongbloed, A. 1998. *Cited by the Committee on Antimicrobial Growth Promoters*. Health Council of the Netherlands, Rijswijk Publication no. 1998/15E.
- Kreysa, J. 2000. *Geographical risk of bovine spongiform encephalopathy (GBR)*. Proceedings of the 6th Feed production conference. Facolta di Agraria U.C.S.C., Piacenza, November 27-28.
- Lamming, G.E., 1986. *Growth promotors*. In: *Future production and productivity in livestock farming*. 2nd. Int. Conference of DSA. Brussels, April.
- Malish, R. 2000. *Dioxins in feedingstuffs and their consequences on food contents*. Proceedings of the 6th Feed production conference. Facolta di Agraria U.C.S.C., Piacenza, November 27-28.
- Marcinowski, S. 2000. *The use of biotechnology and genetic engineering for agriculture and nutrition*. Proceedings of the 7th Animal Nutrition Forum. Fine Chemicals of the BASF. Ludwigshafen, May 18-19.
- Taylor, D.M. 2000. *Inactivation of the BSE agent and the manufacture of MBM*. Proceedings of the 6th Feed production conference. Facolta di Agraria U.C.S.C., Piacenza, November 27-28.

«La Veterinaria española es una ficción. En ningún país del mundo hay mas escuelas de Veterinaria que en España. En ninguna parte del mundo se enseña menos veterinaria que en España»¹

La Facultat de Veterinària de la Universitat Autònoma de Barcelona va ser creada segons el Reial decret 1611/1982 de 18 de juny (BOE 23-6-82). El primer centre docent veterinari de l'estat espanyol, la Real Escuela de Veterinaria de Madrid (en endavant, REVM), havia estat creat casi dos-cents anys abans, el 1792. Posteriorment es crearen les Escoles de Còrdova i Saragossa (1847), la de Lleó (1852) i, finalment, la de Santiago de Compostela (1883); aquesta darrera escola

va ser tancada, per manca d'alumnat, l'any 1924. La resta de facultats públiques han estat creades casi al mateix temps que la de Barcelona: Múrcia (1982), Càceres (1983), Lugo (1984), i Les Palmes de Gran Canària (1986).

Dr. Martí Pumarola i Batlle

*Dep. Medicina i Cirurgia Animals
Facultat de Veterinària
Universitat Autònoma de Barcelona*

L'ESCOLA DE VETERINÀRIA DE CATALUNYA (1914-1916): UNA PROPOSTA AVANÇADA I FRUSTRADA

Hom es pot sorprendre pel nombre, pel ritme de creació i per la localització de les diferents escoles i facultats de Veterinària espanyoles. Més tenint en compte la cabana ramadera i el desenvolupament agrari i social de les diferents àrees de l'estat espanyol. A més, sobta que una comunitat com la catalana amb un potencial agrícola i ramader tan important, una indústria agroalimentària ben consolidada i en expansió, i una veterinària clínica precursora en molts àmbits, trigués tant temps en disposar d'un centre docent en Veterinària propi. Els veterinaris catalans varen destacar des de l'inici de la creació de les escoles. No oblidem que el primer director de la REVM, era català, en Segimón Malats i Codina (Sta. Eugènia de Berga, 1746 - Madrid, 1826). No en faltaren de ganes, d'intents fallits o frustrats, però la veterinària catalana hagué d'esperar fins al 1982 per tal que el vell somni de la Facultat de Veterinària de Catalunya es fes realitat.

*Al nou Acadèmic de número,
li contestà el Magnífic*

Dr. Lluís Ferrer i Caubet

Amb aquest treball volem aportar tota la informació que hem pogut recuperar referent a un dels intents de creació d'una escola de veterinària a Catalunya, el de l'any 1914,

el qual va ser finalment frustrat per l'Estat. Volem destacar-ne la seva concepció avantguardista i moderna, i el seu esperit eminentment pràctic i aplicatiu, hereu de l'escola positivista que impregnava l'ensenyament mèdic de l'època i amb el qual es plantejà aquesta escola.

¹ CERVERA L., ROSSELL I VILÀ, P.M. Organización de los estudios de veterinaria para Cataluña. *La Semana Veterinaria*, II, nº 20, 18 de Mayo de 1918 [PÉREZ-BASTARDAS, 1985, IV, p. 635-638]

Lamentablement, com ha succeït tantes vegades, l'esperit innovador català xocà amb l'immobilisme i el tradicionalisme centralista del moment. Volem també, amb aquest escrit, retre homenatge a tots aquells prohoms, veterinaris o no, que amb el seu esforç i il·lusió donaren vida a aquell projecte.

Per a l'elaboració d'aquest treball hem usat fonts bibliogràfiques diverses, des dels llibres de text clàssics referents al període històric estudiat fins a documentació original. Cal destacar el lligall que conté tots els textos referents al procés de presentació i discussió de la proposta amb la resolució final; aquesta documentació es troba a l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona. També ens ha resultat de gran valor la tesi doctoral d'A. Pérez-Bastardas sobre la vida i l'obra del seu avi, n'Alfred Bastardas, i que es troba a la Biblioteca de la Facultat d'Història de la Universitat de Barcelona. La consulta de l'arxiu personal d'Alfred Bastardas, que es troba a l'Arxiu històric de la ciutat de Barcelona a la Casa de l'Ardiaca, ens ha permès localitzar documentació inèdita. Finalment, la col·laboració personal de les filles de Rossell i Vilà ens ha aportat informació bibliogràfica i de primera mà molt valuosa documentació inèdita. Finalment, la col·laboració personal de les filles de Rossell i Vilà ens ha aportat informació bibliogràfica i de primera mà molt valuosa.

1. ELS ANTECEDENTS

Tractarem en aquest primer apartat de quina era la situació i l'activitat en diferents àmbits de la vida catalana, a les acaballes del segle XIX i inicis del XX, per tal de cercar-hi els motius que dugueren a la materialització de la proposta d'una Escola de Veterinària per Catalunya.

1.1 L'activitat veterinària

Si donem un cop d'ull a l'activitat veterinària veurem com al llarg del segle XIX els

veterinaris catalans consoliden la seva activitat professional alhora que inicien la seva organització territorial. Una de les primeres institucions que creen fou l'anomenada Acadèmia Médico-Veterinària de Barcelona, l'any 1855, sota l'impuls del veterinari Jeroni Darder i Feliu², amb diferents objectius, el docent entre ells. Un veterinari de Figueres, en Joan Arderius i Banjol³ destacà per la seva activa participació en el I Congreso Veterinario Español (1883)⁴. En Francesc d'Asís Darder i Llimona⁵, fill de Jeroni Darder, crea a Barcelona un museu d'Història Natural (1890) i, més tard, assumeix la direcció del nou Jardí Zoològic Municipal (1892).

A nivell organitzatiu destaquen dos fets essencials: la creació a l'Ajuntament de Barcelona del Cos de Veterinària Municipal, l'any 1899, format per 28 veterinaris sota la direcció dels veterinaris Antoni Sabater i Francesc Sagrañes. El segon fet important és la creació de l'Asociación de Veterinarios de la provincia de Barcelona, embrió de l'actual Col·legi Professional, sent-ne el seu primer president en Manuel Martínez (1900)⁶.

Malgrat tota aquesta activitat professional els veterinaris catalans han de marxar de Catalunya per obtenir el seu títol. Hi ha alguns intents, tots ells fallits, de crear estructures docents com va ser la creació d'una Escuela de herradores zootécnicos (1861) i, fins i tot, d'una Escuela de Veterinaria proposta que presentaren els diputats provincials per Barcelona, senyors Schwartz i Sostres (1890)⁷.

1.2 La formació mèdica

Les Acadèmies de Ciències i Arts, i la de Medicina de Barcelona s'havien creat durant el s. XVIII com a pal·liatiu de l'absència de centres universitaris a la ciutat⁸. L'any 1837 es res-

² Jeroni Darder i Feliu (1804-1889), veterinari i publicista. Preocupat per la docència i la divulgació del coneixement veterinaris va traduir llibres i va col·laborar en revistes com *El Eco de la Veterinaria* i, posteriorment a *La Veterinaria Española*. Va ser fundador i vicepresident de l'Acadèmia [ROCA, 1992, p. 395]

³ Joan Arderius i Banjol (1841-1923), veterinari figuerenc. Testimoni de la primera vacunació anticarbuncosa practicada per Pasteur a Pouilly-le-Fort (1881) i propagador de la vacunoteràpia a Espanya. Creà l'escorxador municipal de Figueres dotant-lo d'un laboratori microbiològic i d'una secció separada per a la matança d'èquids. Diputat republicà i federalista, fou alcalde-president de Figueres (1872). [SOLDEVILA, 1978, p. 85-92]

⁴ El I Congreso Veterinario Español es celebrà a Madrid l'any 1883 amb una assistència de més de 200 veterinaris. S'hi tractaren temes com la necessitat de limitar el nombre de Escoles, la creació de la primera organització professional, la Lliga Nacional Veterinària, i les noves figures de l'Inspector d'Higiene i Sanitat Pecuarias així com de la Policia Sanitària. [SANZ EGANA, 1941, cita de p. 364-366]

⁵ Francesc d'Asís Darder i Llimona (1851-1918), fill de Jeroni Darder, llicenciat en veterinària i medicina. Va ser subdelegat de Sanitat Veterinària i Catedràtic de Zoologia a l'Escola d'Agricultura. S'inicià en la Taxidèrmia i fou un gran impulsor dels estudis naturalistes així com de la protecció dels animals, especialment des de la direcció del Parc Zoològic. L'any 1910 instaura a Banyoles la "Festa del peix"; més tard fa donació de les seves col·leccions al municipi i es crea el Museu Darder d'Història Natural [ROCA, 1992, p. 397-398].

⁶ [ROCA, 2000, p.63]

⁷ Proposición de los Sres. Diputados Schwartz y Sostres relativa al establecimiento de una Escuela de Veterinaria, 1890. Arxiu General de la Diputació de Barcelona. Lligall 1383, Num 33

⁸ [RIERA, 1999, p. 39-45] i [NIETO-GALAN, A.; ROCA ROSELL, A., 2000]

taura la Universitat de Barcelona amb una Facultat de Ciències Mèdiques; sis anys més tard, es fusionen el Reial Col·legi de Cirurgia amb la Facultat de Ciències Mèdiques per impartir els estudis de Medicina, Cirurgia i Farmàcia a l'Hospital de la Santa Creu⁹.

L'any 1882 cinc estudiants de la Facultat de Medicina funden el Laboratori degut a la manca de pràctiques; posteriorment, el Laboratori es fusiona amb l'Acadèmia de Ciències Mèdiques sota el nom de Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya (1878)¹⁰. Les idees del moviment positivista arriben a Catalunya al llarg de la segona meitat del s. XIX; la seva aplicació a la docència va provocar profundes controvèrsies i discussions, especialment a la Universitat de Barcelona. El doctor Pere Mata i Fontanet (1811-1877) fou un dels pioners del positivisme a Catalunya, defensant l'aplicació del mètode experimental tant a la docència com a l'exercici mèdic. L'Ateneu Barcelonès es convertí en un dels nuclis cabdals per a la difusió del positivisme a la ciutat. Posteriorment, els enfrontaments a la Universitat de Barcelona arrel de la censura i de la suspensió acadèmica del professor Odon de Buen, defensor del positivisme, li costà el lloc al rector Dr. J. Casaña (1896)¹¹. Finalment, aquestes idees acabaren per imposar-se sobretot pel que fa a la organització de la nova facultat de Medicina, adjunta a l'Hospital Clínic (1906)¹².

L'Ajuntament de Barcelona havia creat, l'any 1886, el Laboratori Microbiològic Municipal sota la direcció de Jaume Ferran i Clua. Un any més tard, hi entra a treballar, com ajudant, en Ramon Turró i Darder¹³ qui es farà càrrec de la direcció d'aquest laboratori l'any 1905, convertint-lo en una institució de referència, a nivell europeu, tant per la seva activitat de recerca i diagnòstic com docent.

1.3 L'agricultura i la formació agrària

L'agricultura catalana, a l'inici del segle XX, és una agricultura intensiva d'exportació que s'enfronta a un món cada cop més competitiu i que necessita una acció externa. L'acció agrària de l'estat central és gairebé nul·la ja que potencia una política industrialista, deixant de banda el sector agropecuari. Caldrà superar els efectes negatius de la gran depressió agrària de la fi del s. XIX. Des de Catalunya sorgiran veus per la transformació de

la producció agropecuària des de l'òptica industrial: accelerar la intensificació de la producció agrària mitjançant la industrialització de l'agricultura. Les vies d'actuació passen entre d'altres objectius per potenciar l'ensenyament a les escoles de Barcelona (formació de tècnics superiors) i fóra de la ciutat (instrucció i organització dels pagesos), mitjançant curssets, conferències i camps de demostració, amb l'objectiu d'orientar i millorar la producció, millorar les races i fomentar el cooperativisme agrícola¹⁴.

Pel que fa a la formació agrària, trobem diferents centres que des de la meitat del s. XIX funcionen arreu de Catalunya. Així, la Diputació de Girona creà la granja escola de Fortianell que va funcionar durant uns quants anys (1855-75)¹⁵. A Figueres, trobem datada una Escola d'Agricultura l'any 1877¹⁶. El 1894¹⁷, la Diputació provincial de Barcelona, crea l'Escola Lliure Provincial de Perits i Capatassos Agrícoles. Amb el canvi de segle en Pere Guerau Maristany i Oliver crea una càtedra d'agricultura ambulante (1906) embrió de la futura càtedra agrícola de l'Institut d'Estudis Catalans (en endavant, IEC)¹⁸.

1.4 L'ensenyament

L'any 1889 es funda l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana¹⁹ que es dedicarà a la potenciació de la docència, formació de mestres, labor editorial, protecció del català entre d'altres funcions. Amb l'adveniment de la Mancomunitat aquesta institució tindrà la seva consolidació.

⁹ Ibidem p. 39, [CORBELLA, 1996] i [DANON, 1998]

¹⁰ Ibid. p. 43

¹¹ [RIERA, 1999, p. 40-41]

¹² En Bartomeu Robert i Yarzàbal (1842-1902), popularment conegut com Dr. Robert, és un dels principals impulsors del positivisme i la seva aplicació a la docència: pràctiques amb malalts amb objectiu docent, fusió de la docència i de l'activitat clínica real. Això ho aplica en ser un dels impulsors del trasllat de la Facultat de Medicina de l'antic Hospital de la Santa Creu i Sant Pau al nou Hospital Clínic [RIERA, 1999, p. 44-45].

¹³ Ramon Turró i Darder (1854-1926) obtingué el títol de veterinari l'any 1891 a l'Escola de Veterinària de Santiago de Compostela. És la figura cabdal de la veterinària i de la bacteriologia catalana de l'inici del segle XX. Entre els seus càrrecs figura el de President del Col·legi de Veterinaris de Barcelona, des de 1904 fins a 1914 [ROCA, 1992, p. 358-370].

¹⁴ [BALCELLS, PUJOL, SABATER, 1966, p. 385-409]

¹⁵ [PUIGDEVALL, 1989, p. 104-105]

¹⁶ Ibidem

¹⁷ [BALCELLS, PUJOL, SABATER, 1966, p. 388]

¹⁸ [RIERA, 1995, p.324-337]

¹⁹ Ibidem

²⁰ [MONÉS, 1995, p. 322-323]

L'any 1903 es va celebrar a Barcelona el Primer Congrés Universitari Català que es definí clarament per la descentralització i la catalanització de la Universitat. Davant les dificultats trobades a l'hora d'aplicar les seves observacions es crearen els Estudis Universitaris Catalans, com un tipus de docència paral·lela²⁰. Dos anys més tard, es constitueix l'Assemblea Universitària amb l'objectiu de lluitar per l'autonomia i, finalment, el 1908, neix l'Associació Catalana d'Estudiants. Amb la constitució de la Mancomunitat, el seu president, Prat de la Riba, cridarà a la «conquesta» de la Universitat (1915)²¹.

2. LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA (1914-1925)

*En aquest apartat volem destacar especialment la labor que va dur a terme la Mancomunitat, especialment pel que fa al món agrícola i ramader. Serà en aquest àmbit en el que es farà palesa la necessitat de millorar les institucions docents (reforma de la docència agrària i creació de l'Escola Superior d'Agricultura i dels serveis annexos a la mateixa), així com dotar-se d'institucions docents noves; d'aquí sorgeix la proposta de creació de l'Escola de Veterinària que desenvoluparem en l'apartat següent*²².

2.1 La Universitat o Escola Industrial

Ja des de la seva presidència a la diputació de Barcelona Prat de la Riba es converteix en un potenciador de l'obra docent. Així el 1906 s'inicia el Projecte d'Universitat o Escola Industrial com a Centre d'Ensenyament tècnic al voltant de l'Escola d'Enginyers Tècnics. A més, s'hi crearen l'Escola d'Indústries tèxtils (1909), el Laboratori d'Estudis Superiors de Química (1910), l'Escola d'Adoberia (1913) i l'Escola de Blanqueig, Tintoreria, Estampació i Acabats (1913). Amb l'adveniment de la Mancomunitat (1914) es va potenciar el paper de l'Escola i s'hi afegiren nous centres docents com l'Escola Elemental de Treball, el Laboratori Provincial d'Higiene, l'Escola de directors d'indústries Químiques, l'Institut de Química Aplicada, la de Directors d'Indústries Elèctriques i la de Directors d'Indústries mecàniques. L'Escola Superior d'Agricultura, creada el 1912, s'hi incorpora el 1918. Finalment, el Laboratori General d'Assaig i Condicionament l'any 1923²³.

2.2 La política agrària

La Mancomunitat intentarà aprofitar la situació de l'agricultura catalana, formada majoritàriament per explotacions de talla mitjana, per integrar al món agrari dins del capitalisme mitjançant la seva industrialització²⁴.

Els Consellers d'Agricultura de la Mancomunitat foren Josep Mestres (1914-19), diputat provincial per Valls-Montblanc i, posteriorment, Pere Mias (1919-23), diputat per Lleida-Les Borges Blanques²⁵.

Malgrat tot, les inversions de la Mancomunitat no superaran el 2,5% de les seves despeses a Agricultura, Ramaderia i Explotació Forestal. Hi haurà inversions extraordinàries, com l'emprèstit dels 50 milions de l'any 1920, del qual se'n destinarà el 4,6% a l'agricultura (2,3 milions dels quals 1,5 es destinen a la compra d'una finca experimental, a l'ampliació de l'ESAB i a la millora dels laboratoris d'anàlisi)²⁶.

2.3 L'Escola Superior d'Agricultura

L'any 1911 s'havia iniciat la reforma dels ensenyaments agrícoles. Un any més tard, es crea l'Escola Superior d'Agricultura de Barcelona (en endavant, ESAB) al recinte de can Batlló, sota la direcció de l'enginyer agrònom Josep M. Valls²⁷. L'esperit d'aquesta escola és el de servir a les necessitats del camp català amb l'objectiu de modernitzar-lo i optimitzar-ne les produccions. En el curs 1913-14 figura com a professor interí de

²⁰ [MONÉS, 1995, p. 322-323]

²¹ Ibidem

²² Una síntesi, molt breu, d'aquest interessant període podria ser la següent. Des del seu despatx de President de la Diputació de Barcelona que ocupa des de 1907, Enric Prat de la Riba elabora el seu projecte nacionalista. El 1913 aquest projecte de bases és aprovat a Madrid i es converteix en el decret de Mancomunitats del govern Dato. El 6 d'abril de 1914 es constitueix oficialment la Mancomunitat de Catalunya; Prat de la Riba és escollit el seu president, càrrec que ocuparà fins a la seva mort, l'any 1917. El succeirà Josep Puig i Cadafalch qui gestionarà el traspàs de competències (1920). Arrel del cop d'estat de Primo de Rivera s'inicia un procés d'espanyolització de la Mancomunitat amb el nou president, A. Sala (1924). Aquesta institució es disoldrà, definitivament, l'any 1925.

²³ [RIERA, 1995, p. 324-337]

²⁴ [BALCELLS, PUJOL, SABATER, 1966, p. 385-386]

²⁵ [GALÍ, 1982a]

²⁶ [MANCOMUNITAT DE CATALUNYA, 1920, p. 107-125]

²⁷ [BALCELLS, PUJOL, SABATER, 1966, p. 386-391]

l'ESAB el veterinari Pere Màrtir Rossell i Vilà, figura cabdal de la Zootècnia catalana i un dels principals responsables de la proposta de creació de l'Escola de Veterinària. Per això li dedicarem un apartat especial a la fi d'aquest treball.

El claustre de professors de l'ESAB organitzava, a més de la docència en el centre, cursets i campanyes monogràfiques pels pobles (1915-18) amb l'objectiu de fer arribar els coneixements directament als qui els havien d'aplicar²⁸.

Des de 1917, l'ESAB imparteix diferents titulacions: tècnic agrícola (2 anys d'estudis) i enginyer agrícola (5 anys), sense homologació estatal. Un cop acabada la carrera, si es col·laborava un any als laboratoris de l'Escola i dels serveis tècnics s'adquiria el títol de professor d'agricultura²⁹.

El 1918, és nomenat nou director de l'ESAB l'enginyer industrial Carles Pi i Sunyer qui potencià les activitats en el centre, l'ampliació de l'edifici (1920) per inquirir-hi els nous Serveis Tècnics i laboratoris, així com les activitats externes³⁰. Aquell mateix any, l'ESAB s'incorporarà a l'Escola Indústria³¹.

2.4 Els Serveis Tècnics d'Agricultura

Es creen entre el 1918 i 1919 com a seccions adjuntes a l'ESAB amb funció d'investigació i assessorament tècnics per agricultors i ramaders. Hi havia diferents seccions: laboratori d'anàlisis agrícoles; de viticultura i enologia; de terra camps i arbres fruiters. El 1919 es creen les seccions de ramaderia i els serveis forestals. El 1920 es constitueixen les seccions d'acció social agrària, per fomentar el cooperativisme agrari, i l'institut de mecànica agrícola.

Fig. 1

Algunes de les principals accions del Servei Tècnic de Ramaderia³² varen posar en evidència la riquesa ramadera del país, i justificaren la necessitat de

crear l'Escola de Veterinària. Un altre cop la petjada de Rossell i Vilà, ara ja catedràtic de l'ESAB resulta fonamental³³.

3. LA PROPOSTA DE L'ESCOLA DE VETERINARIA DE CATALUNYA

En els apartats anteriors hem intentat plantejar, encara que breument i esquemàtica, el moment social i els diferents motius que, segons el nostre parer, portaren a l'expressió de la necessitat de disposar d'una Escola de Veterinària que comple-

Fig. 1 Albert Bastardas i Sampere, primer Alcalde Popular de Barcelona, segons un carbó de Ramon Casas. Museu d'Art Modern.

²⁸ Ibidem

²⁹ Ibid. p. 390

³⁰ Sota el mandat de Pi Sunyer es creen beques per tal que puguin estudiar els fills dels pagesos. En el període 1919-22 s'organitzen 6 cursos científics monogràfics impartits per docents estrangers i 10 cursets d'aplicació a càrrec de professors locals. Una darrera activitat, l'ensenyament postal, havia previst iniciar la seva activitat l'any 1924 però la dissolució de la Mancomunitat va impedir seva aplicació.

³¹ [RIERA, 1995, p. 324-337]

³² [MANCOMUNITAT DE CATALUNYA, 1922, p. 14-29]

³³ Destacarem les accions següents: Cens dels caps existents de cada espècie animal. / Cursets de formació a 12 poblacions sobre cria i recría de bestiar / Concursos de bestiar: 40 concursos entre 1919 i 1922 amb l'objectiu de fer participar als pagesos en la selecció i millora del bestiar en lloc de confiar-ho exclusivament a una estació oficial. / Creació del Laboratori de Patologia Animal amb un tècnic bacteriòleg i un tècnic clínic que analitzen mostres de sang i d'orina. / Lliure exportació de guarans

³⁴ Albert Bastardas i Sampere (1871-1944), nascut al barri de Gràcia de Barcelona. Llicenciat en Dret per la Universitat de Barcelona i doctor per la Universitat Central de Madrid (1894). Afiliat al partit republicà de Nicolau Salmerón. Escollit regidor de l'ajuntament de Barcelona per Unió republicana (1904), va ser segon (1906) i primer (1907) tinent d'alcalde. Va protagonitzar el conflicte dels «domassos» (1908) en negar-se a col·locar-los el dia de l'onomàstica del rei Alfons XIII: independentisme polític i republicanisme autonomista català. Primer Alcalde Popular de Barcelona (1908). Creador de la Solidaritat Municipal (1905-08) pacte entre Unió Republicana i la Lliga regionalista. Responsable del Programa municipal d'Higiene i Cultura: clavegueram il·luminació de carrers, etc.. Juntament amb Francesc Layret impulsà la xarxa d'escoles municipals. Fundador i secretari de la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR) el 1910; el 1913 és escollit diputat provincial per aquesta formació. Company i amic de Prat de la Riba és escollit vicepresident de la Mancomunitat el 1915. Com a diputat (1913-17) forma part de les Comissions d'Instrucció pública i Belles Arts, de la de Beneficència i del Consell d'Investigacions Pedagògiques. Conseller de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis des de 1912. Membre de la junta de govern del Col·legi d'advocats de Barcelona (1924-26). Diputat pel Partit Catalanista Republicà (1931) a la Generalitat republicana. Cessat de càrrecs després de la guerra civil. [PÉREZ-BASTARDAS, 1980, p. 245-249]

mentés i completés, de forma integral, tota l'estructura docent que havia reorganitzat la Mancomunitat per donar servei al món agrícola i ramader.

El 6 d'abril de 1914, en el primer ple de l'Assemblea de la Mancomunitat de Catalunya presidit per Prat de la Riba, el senyor diputat Albert Bastardas (Fig. 1) va presentar una proposició per a la creació d'una Escola de Veterinària a Catalunya (en endavant, EVC)³⁴.

Llegint la documentació original³⁵ de la proposta i un article, signat pel mateix Bastardas, publicat a la revista *Quaderns d'Estudi*³⁶, podem destacar quines eren les consideracions més importants que havien de ser tingudes en compte per dur a terme aquesta

Escola. L'EVC havia de tenir caràcter oficial, per expedir títols professionals amb tots els graus i especialitats, encara que hauria de ser totalment diferent a la resta d'escoles de l'estat les quals haurien caigut en el major descrèdit. Es prioritza un ensenyament científic i molt pràctic basant-se en la disponibilitat d'un bon material d'estudi (museus, laboratoris i clíniques). L'equip docent hauria d'ésser de qualitat. Per això s'usaria la via de les oposicions per a la seva selecció encara que també s'acceptarien nomenaments excepcionals per aquells casos de reconeguda competència. L'EVC hauria d'estar ubicada a Barcelona, amb càtedres ambulants i cursets d'estiu a d'altres poblacions. Aquest servei a la societat es completaria amb l'assessorament als municipis per part del cos de professors. Finalment, el finançament seria a càrrec de l'Estat, del municipi de Barcelona, dels ingressos de matrícula i de la Mancomunitat.

Desconeixem si aquesta proposta va ser redactada originalment per Bastardas o n'era tan sols el transmissor de la mateixa. No hem trobat cap document ni referència que aclareixi aquest punt però creiem que darrera la seva redacció hi havia la mà de P.M. Rossell i Vilà³⁷.

El 29 de maig, a la reunió de l'Assemblea de la Mancomunitat es va aprovar la proposta de Bastardas. El 3 de juny a la reunió del Consell Permanent, es va demanar un informe o projecte tècnic al Consell d'Investigació Pedagògica (en endavant, CIP)³⁸.

3.1 Informe signat per Turró, Darder i Rossell adreçat al Consell d'Investigació Pedagògica

El Consell d'Investigacions Pedagògiques (CIP) sol·licità un informe tècnic als tres veterinaris més prestigiosos del moment: Ramon Turró i Darder, aleshores director del Laboratori Microbiològic Municipal, Francesc d'Asís Darder i Llimona, director del Parc Zoològic, i Pere Màrtir Rossell i Vilà, professor de Zootècnica de l'ESAB.

Hem pogut accedir a estudiar aquest document que apareix en el Lligall esmentat³⁹. Es tracta d'un manuscrit redactat per Rossell i signat per tots tres veterinaris, el 22 d'octubre de 1914 (Fig. 2). És un informe únic que pretén deixar per escrit quines són les característiques que

hauria de reunir l'esmentada Escola. Degut a l'interès que té aquest escrit reproduïrem a continuació els apartats més significatius afegint-hi els nostres comentaris al respecte.

El document s'inicia senyalant quines haurien

Fig. 2

Fig. 2 Darrer full de l'informe manuscrit on es poden veure les signatures dels veterinaris Turró, Darder i Rossell, tal com apareix al foli 33 del lligall 3717, de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona.

³⁵ Proposta del diputat Albert Bastardas davant l'Assemblea de la Mancomunitat per la creació d'una escola de veterinària, 26 de maig de 1914. Arxiu General de la Diputació de Barcelona. Lligall, 3717, Num. 1 Folis 1-2 / ³⁶[BASTARDAS, 1915]

³⁷ Les senyores Mercè i Núria Rossell i Rosal, filles de Rossell i Vilà, ens han confirmat que el seu pare era bon amic de Bastardas i que ambdues famílies mantenien i mantenen una bona amistat. Sabem que tant Bastardas com Rossell varen pertànyer a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (APEC); Bastardas en fou President i Rossell Secretari, l'any 1910. A més de l'amistat que els unia, l'experiència de Bastardas en el món ramader era nul·la. Per tant, no seria d'estranyar que hagués estat Rossell qui redactés la proposta ja que, com veurem a continuació, el report que signà junt a Turró i Darder així com els seus articles publicats a la premsa de l'època parlant sobre aquest tema inclouen els mateixos apartats i continguts que la proposta de Bastardas.

³⁸ El Consell d'Investigacions Pedagògiques va ser creat el 23 de juny de 1913. Sorgia de la transformació de la Comissió d'Instrucció Pública, creada el 1907, per l'aleshores president de la diputació de Barcelona E. Prat de la Riba. S'ocupava, entre d'altres activitats, de la organització i supervisió de les activitats docents promovent la pedagogia aplicada. A inicis de 1915 estava format per: Enric Prat de la Riba (president), Josep Puig i Cadafalch (vice-president), Albert Bastardas, Feliu Pagès i Joan Maria Roura (consellers diputats), Josep Agell i Antoni Ferran (consellers professors), Francesc d'A Galí, Eladi Homs i Eugeni d'Ors (consellers tècnics), i Eladi Homs (secretari). El 31 de gener de 1916, aquest organisme es transforma en Consell de Pedagogia [GALÍ, 1985, p. 9-19]

³⁹ Parer dels senyors Darder, Turró i Rossell adreçat al Consell d'Investigació Pedagògica, signat el 22 d'octubre de 1914. Informe manuscrit Arxiu General de la Diputació de Barcelona. Lligall, 3717, 1914-1915. Num. 1 Folis 3-33.

de ser les característiques generals de l'Escola. Per tal que la nova escola tingui caràcter oficial caldrà acceptar el RD 27-septembre-1912 que regula les diferents Escoles a l'estat, això voldrà dir un mateix quadre d'assignatures i una mateixa normativa interna⁴⁰. Els autors lamenten la obligatorietat del títol de batxiller per accedir als estudis ja que podria dificultar l'accés a molts candidats.

L'enfocament que volen donar a l'EVC és que sigui un centre docent pràctic i aplicatiu: *«L'ensenyament no s'ha de realitzar des d'un punt de vista cultural o teòric sinó orientat a aplicacions immediates, al conreu i foment de la riquesa pública i a la seva industrialització»*. L'ensenyament de les ciències fonamentals s'ha de fer de forma adequada. *«La docència de l'Anatomia ha d'anar acompanyada d'un Museu i de pràctica de dissecció sobre el cavall, o sobre el gos. La docència de la Fisiologia ha d'anar acompanyada de treballs de vivisecció»*.

Un apartat important el dediquen a la docència de la Patologia, amb les seves components quirúrgiques i obstètriques. Especificquen que la docència cal fer-la comptant amb bones clíniques: *«Com qui no veu i toca un ós, és materialment impossible que es faci una vera idea representativa de sa configuració, així també és necessari veure el malalt amb totes les seves variants i amb el fons comú que al vesllum d'aqueixes variants existeix per a entendre les malalties; d'altra manera la malaltia és una abstracció inútil»*. Aquí podem apreciar com l'efecte del moviment positivista que havia impregnat el món docent mèdic arriba també al camp veterinari. Els autors no es tallen a l'hora de qualificar com a inútil l'ensenyança nominal i teòrica que es fa a totes les escoles espanyoles.

Tenint en compte el moment especial que viuen les ciències de la salut els autors consideren com a ciències fonamentals la Parasitologia i la Bacteriologia: *«...volem un veterinari defensor dels interessos socials (riquesa pecuària del país) per combatre de les malalties contagioses de les col·lectivitats ramaderes»*.

L'empremta de Rossell resulta molt clara quan tracten matèries com la Zootècnia, entesa no solament com l'estudi de les races de bestiar. Segons apunten: *«...cal tendir cap a l'industrialització de la ciència veterinària. Defugir de la divisió teòrica-pràctica, lo que*

se'n diu teoria no és més que l'explicació del que s'ha de fer o practicar exposant des de un punt de vista general o compressiu dels casos particulars. Aquesta ensenyança no s'ha delimitar al cos de doctrina general tal com ho ha entès l'Estat espanyol, sino que s'ha d'especialitzar cada vegada més i després la equicultura, bovi, ovi, capri i porcicultura han de comprendre altres rams industrials, creantse al efecte l'ensenyança pràctica de Cunicultura, Sericultura, Piscicultura, Apicultura i Avicultura. La Zootècnia en la nova Escola catalana va més enllà encara: l'utilització industrial dels productes dels animals s'ha d'ensenyar també, ovrint així als homes industrials noves vies en que esmerssar sa activitat i augmentant els medis de viure del poble. La utilització de la banya per a fabricar botons; la del pèl de conill, les plumes i la pell dels animals per múltiples aplicacions; l'utilització de cadàvers per a adobs de les terres; certes despulles d'escorçador per alimentació del bestiar i fabricació de gelatines, etc.» Queda palesa una visió molt avançada d'aquesta àrea que ens pot resultar, fins i tot, vàlida pels nostres dies, especialment quan tracta la producció animal a nivell industrial i toca temes com la reutilització dels productes derivats. Rossell considera com a *«...arts derivades de la ciència zootècnia»* a les indústries principals derivades de la llet i de la carn per les quals proposa cursos especials.

En un segon apartat de l'informe els autors es plantegen la dificultat que representarà el muntatge de l'Escola ja que tal com diuen: *«...el muntatge d'una Escola per l'estil no s'improvitza: ha d'esser obra del temps i d'un treball seguit»*. Per tant, primer de tot fan un recull d'aquelles estructures existents a la ciutat i que podrien ser utilitzades per la nova Escola, són aquestes: el Museu d'Anatomia Comparada de la col·lecció de Francesc Darder; la Col·lecció Zoològica del Parc propietat del municipi barcelonès; el laboratori bacteriològic municipal; el laboratori ictiològic i de sericultura; el material zootècnic de l'Escola d'Agricultura.

Caldrà però dur a terme instal·lacions de nova planta necessàries i imprescindibles les quals copièm del document original:

- Una Sala de dissecció per l'ensenyança pràctica d'Anatomia.
- Un laboratori d'Histologia anexe a l'anterior.
- Una instal·lació per l'ensenyança de la Patologia i pràctiques de ferrar.

- Dues sales clíniques, on se tractessin, mitjantsant el pagament de l'estancia, el bestiar malalt que sigués menat pels interessats i una altra sala més reduïda per a 'ls animals petits. La visita clínica, un cop guanyada la confiança del públic, podrà fornir una font d'ingressos. Aquestes sales durian tenir com annexes altres més petites per a l'isolament de malalties contagioses.
- Laboratoris pel reconeixement de substancies alimentícies, reconeixement físic, ... inclòs l'anatomia patològica.
- Estables apropiades a les diverses espècies de bestiar, sobretot per a experiències d'alimentació.
- Locals adequats a les noves indústries zootècniques que s'anessin implantant.

Resulta curiós el comentari referent a les sales clíniques on plantegen que siguin serveis oberts a l'exterior i que siguin autosuficients.

En un nou apartat plantegen com ha de ser el professorat. Reproduïm aquells paràgrafs en què descriuen la qualificació dels docents que desitgen per l'Escola i el contrast amb la disponibilitat de personal i la situació real d'aquell moment a Catalunya: «...*El perfeccionament i eficàcia didàctica de l'Escola dependran del saber i les virtuts del professorat. Per això cal comptar sempre amb medis apropiats, homes tècnics que es trovin ben penetrats del nou esperit utilitari que informa avui l'ensenyança d'aqueix ram de coneixement i que puguin i vulguin fer-ho. ¿Hi son avui per avui aquest homes a Catalunya? Honradament devem confessar que no hi son pas. Veritat és que 's desperten entre nosaltres tendències a implantar una nova vida, que anem assedegats d'aprendre d'una manera molt diferent de com se'ns ha ensenyat, més això o vol dir que existeixin a Catalunya un estol d'homes escullits i ja fets que sàpiguen ensenyar, és a dir, portar a la pràctica ço que avui no es res més que un ideal. Caldren mitjans i temps per aconseguir un Claustre adequat a les noves tendències*».

Un altre dels aspectes que els preocupa més és l'exigència del títol de batxillerat per accedir als estudis de Veterinària a l'estat Espanyol⁴¹ ja que creuen que podria desanimar als joves aspirants que volguessin iniciar-se en aquests estudis. A més, es lamenten que la professió veterinària en aquells anys tenia escàs rendiment en l'exercici professional ja

que calia una mitjana d'11 anys per obtindre'n profit. Es pregunten com atreure a la joventut amb tots aquests inconvenients. Transcrivim la seva proposta: «...*donant a la carrera de Veterinaria una orientació industrial sobre tot, el veterinari que sortirà de la nostra Escola, no fora un professional condemnat a guanyar-se a la vida fent visites a animals a una i dues pessetes, puig avui per avui, l'única sortida que te la carrera de Veterinaria practicada privadament és la d'esser un metge d'animals. Volem que els veterinaris siguin uns agents de la producció, uns factors que promoguin l'activitat industrial i augmentin sensiblement la riquesa pública. El millorament econòmic del veterinari va íntimament lligat amb el desarrollo zootècnic i les indústries derivades del país*». Però l'ECV no s'ha d'aturar aquí; per això, els autors de l'informe inclouen també indicacions sobre el que avui entenem com especialització i formació continuada: «*L'objecte de l'Escola no fora solsament el d'expedir títols professionals sinó el de divulgar coneixements pràctics, l'establiment de curssets per a ensenyances especials haurà de ser una de les modalitats normals de l'Escola*». Si es fa tot el que suggereixen, els autors saben que la nova Escola serà diferent ja que són conscients que plantegen una visió innovadora i trencadora de la professió: «*..la nostra escola serà la primera que trencarà 'ls motllos vells per a donar a la Veterinaria i al foment de la riquesa pública un vigor i una iniciativa*».

I en els conclusions finals fan un resum de la idea que volen que tingui l'EVC i quin ha de ser el veterinari que necessita Catalunya i que ha de formar la nova Escola: «*Mes entenguis be que aquesta decantada cap a l'industrialització animal, no esclou de cap manera 'l paper que desempenya i ha de continuar practicant el veterinari en la salut pública, ja evitant la transmissió de malalties dels animals a l'home, ja en l'inspecció de substancies alimentícies...L'Escola de Veterinaria entesa com és aquí esquemàticament expressada, cab perfectament dintre l'Universitat Industrial i respón molt be al moment ideològic actual de Catalunya*». En

⁴⁰ El Reglamento para el regimen y gobierno de las Escuelas de Veterinaria (RD de 27-9-1912) va resultar molt polèmic entre la classe veterinària espanyola perquè introduïa normatives poc populars com la necessitat del títol de batxiller per accedir als estudis i, sobretot, perquè permetia que les places de docents fossin ocupades per no veterinaris.

⁴¹ veure nota 40.

aquest darrer paràgraf recullen la idea d'integrar a l'Escola de Veterinària dins L'Escola o Universitat Industrial, magna obra de la Mancomunitat⁴². Aquesta Universitat també acollirà, uns anys més tard, el 1918, a l'ESAB.

Per tot això, podem concloure que tenim prou fonaments per la nostra sospita de que les idees de Rossell prevalien sobre les dels altres autors del report.

3.2 Report sobre el projecte d'Escola de Veterinària que presenta a l'il·lustre Consell de la Mancomunitat el Consell d'Investigació Pedagògica

L'1 de març de 1915 el CIP fa arribar el seu report⁴³ sobre el projecte d'Escola de Veterinària a l'il·lustre Consell de la Mancomunitat. Es fonamenta, bàsicament, en l'informe Turró-Darder-Rossell, però hi introdueix canvis importants. El més important és que promou una escola oficial i científica, deixant en segon terme l'aplicació dels coneixements⁴⁴. La presència d'Eugeni d'Ors en el CIP fou decisiva. Xènius havia entrat feia poc al CIP substituint a Esteve Terradas⁴⁵ (Galí, 1985). La seva enemistat amb Ramon Turró era pública i sembla que el portà a no considerar adequadament les seves explicacions expressades en l'informe. Això va provocar reaccions airades i contràries tant dels tres veterinaris redactors de l'informe com d'altres professionals⁴⁶.

Les conclusions més importants d'aquest nou document són: primer el reconeixement del caràcter pràctic que ha de tenir l'ensenyança. L'elevació de la carrera amb l'acceptació de l'exigència del títol de batxiller per accedir-hi. Es té en compte la complexitat de la carrera i per això es proposa que «...el Pla oficial és considerat com a mínim i es tindrà cura de no complicar excessivament la carrera que ja prou complicada és, i guardar tant les ensenyances molt especials de Zootècnia per a d'altres Escoles ja existents (Agricultura, Arts i Oficis) i per a títols professionals menys elevats»⁴⁷. El report deixa clar que la ubicació de l'EVC serà a Barcelona i es reforça el llistat d'instal·lacions disponibles a la ciutat afegint'hi el Museu Martorell d'Història Natural i el Laboratori d'investigacions químiques de l'Escola Industrial.

Pel que fa al professorat, reconeix la impossibilitat de trobar personal preparat i fa

palesa la necessitat de que s'hagi de preparar personal nou, format fora del país; per això, «...es proposa enviar pensionats a l'estranger escollits entre els joves veterinaris amb vocació per l'activitat pedagògica i per la mateixa ciència». Degut a l'esclat de la guerra a Europa, sols Itàlia ofereix garanties de pau per poder enviar-hi pensionats. Prèviament, s'havien demanat informes a la Regia Scuola di Medicina Veterinaria de Torí, centre interessant pel desenvolupament dels estudis bacteriològics i epidemiològics, i a la Regia Scuola di Medicina Veterinaria de Nàpols més especialitzada en els estudis de Zootècnia i d'història natural⁴⁸. La durada dels estudis en aquelles escoles era de tres anys però els membres del CIP creuen que amb una estada d'un any i mig, és a dir, tres semestres, es podria aconseguir la formació adequada dels pensionats. Així el report proposa que s'enviïn pensionats a l'estranger amb les condicions següents:

- quatre pensions d'un any i mig.
- import de 3.500 pts anyals per pensió.
- els candidats hauran de ser llicenciats en facultat científica o titulars d'Escoles de Veterinària⁴⁹. Cal que coneixin les llengües francesa, italiana i una de les llengües germàniques.

Aquesta convocatòria s'hauria de publicar el mes de març i la inscripció acabaria el 30 de maig. Les proves de selecció es realitzarien a les darreries de setembre i els seleccionats podrien sortir l'1 d'octubre d'aquell mateix any. Per tot això s'haurien de consignar les quantitats adequades als pressupostos de la Mancomunitat.

⁴² veure nota 23

⁴³ Report sobre el projecte d'Escola de Veterinària que presenta el Consell d'Investigació Pedagògica al Consell de la Mancomunitat, signat el 22 d'octubre de 1914. Informe manuscrit Arxiu General de la Diputació de Barcelona. Lligall, 3717, 1914-1915. Num. 1 Folis 33-47.

⁴⁴ [GALÍ, 1982]

⁴⁵ [GALÍ, 1985, p. 9-19]

⁴⁶ veure més endavant l'apartat d'aquest treball que tracta de les reaccions dels veterinaris tant al projecte d'Escola com a les diferents fases de la seva discussió

⁴⁷ Aquest apartat és el que originarà més crítiques per part dels redactors de l'informe, ja que significa retallar el ventall de sortides que els autors havien assignat a la nova Escola i eliminar l'esperit industrial de la mateixa, punts en els que Rossell havia insistit tant.

⁴⁸ Una còpia de l'informe, de data 10 de març de 1915, corresponent a l'Escola de Nàpols està inclòs dins del Lligall 3717.

⁴⁹ Aquest apartat serà també motiu de polèmica entre els veterinaris crítics amb el projecte ja que reflecteix el RD. de 1912 (veure nota 40) que tant rebug va provocar en la classe veterinària, en obrir les portes als no veterinaris perquè optessin a aquestes places de pensionats i, pert tant, a esdevenir futurs professors de l'ECV.

Per dur a terme totes aquestes propostes es proposa la creació d'una Comissió organitzadora sota la presidència del President de la Mancomunitat i amb la composició següent: 2 representants de la Mancomunitat, 2 de la Diputació de Barcelona, 2 del Municipi de la ciutat, 1 membre de l'Institut de Ciències, 1 del Consell d'Investigació Pedagògica, 1 de l'Escola d'Agricultura i 1 del Col·legi de Veterinaris.

L'11 de maig de 1915 es redacta el projecte d'acord per la creació de l'Escola de Veterinària que el Consell Permanent proposa a l'Assemblea de la Mancomunitat; el signen el President i els vuit consellers⁵⁰.

El 26 de maig, dos diputats provincials pel districte de Reus, Ramon Vidiella i Anton Borrrell, presenten una proposició-esmena manuscrita⁵¹ al projecte d'acord del Consell Permanent. Aquests diputats es mostren d'acord amb la creació de l'Escola però proposen una modificació de l'article 2, que parla de la localització de l'EVC: «...dita instauració es portarà a cap a la població de Catalunya que, reunint condicions per a tindre-la, presenti dintre un plas que es determini, per medi de son Ajuntament o de Corporació legalment constituïda, les mes bones condicions per a l'instauració de l'Escola». En el cas de que no sorgissin poblacions candidates adequades, aquests mateixos diputats proposen que l'EVC s'instal·li a Barcelona. La Comissió encarregada de dictaminar al respecte rebutja l'esmena d'aquests diputats⁵² i envia el projecte a l'Assemblea la qual l'aprova en la seva reunió del 27 de maig. Finalment, l'1 de juny l'Assemblea accepta el projecte d'acord del Consell Permanent⁵³.

Amb data de 23 d'octubre, surt la instància signada pel President de la Mancomunitat al President del Consell de Ministres demanant la creació d'una Escola Superior d'Estudis de Veterinària a Barcelona⁵⁴. En ella es reclama l'ampar als RD de 29 de maig de 1903 i 30

de març de 1904 que regulen la Escuela de Ingenieros Industriales de Bilbao i la Escuela Industrial de Barcelona, on s'estipula el regim d'autonomia en la gestió i direcció, per tal que s'apliqui també a la nova Escola.

4. ELS VETERINARIS I LA PROPOSTA DE CREACIÓ DE L'ESCOLA

Repasant la premsa de l'època, sobretot la professional, veiem que l'impacte de la proposta, sobretot a l'àmbit català, és important. La reacció de la classe veterinària va ser desigual: des d'entusiastes de la proposta fins a detractors i crítics amb la creació d'una nova Escola de Veterinària a Espanya. En el primer grup hi trobarem a Turró i, sobretot, a Rossell; encara que ambdós recolzen la idea des del primer moment amb el seu report, posteriorment es mostraran crítics amb els retalls d'aquells aspectes que consideren importants de la mateixa. En el segon grup hem trobat opinions diverses, des de la Junta del Col·legi de Veterinaris de Barcelona, del seu President o de personatges menys coneguts, els quals publiquen articles on defensen la creació i potenciació dels Serveis Veterinaris, molt més necessaris al seu parer que la creació d'una nova Escola de Veterinària.

Ramon Turró defensà la creació de l'EVC en diferents articles publicats a diversos mitjans de comunicació. En destaquem i comentem alguns paràgrafs d'un article publicat en una revista professional⁵⁵. «En España la Veterinaria no existe porque las cosas prácticas no se enseñan prácticamente. Los veterinarios son modestos ferrócratas a quienes se llama para tratar un cólico de la yegua, o cosas similares y nada más». Turró és partidari de la docència pràctica, seguint el model de l'escola positivista francesa, que tan bons resultats ha donat a la majoria de països europeus. Es queixa de que a les Escoles Espanyoles es fa una docència totalment teò-

⁵⁰ Projecte d'acord per la creació de l'Escola de Veterinària que el Consell Permanent proposa a l'Assemblea de la Mancomunitat. signat el 11 de maig de 1915. Arxiu General de la Diputació de Barcelona. Lligall, 3717, 1914-1915. Num. 1 Folis 48-52

⁵¹ Proposició-esmena dels diputats Ramon Vidiella i Anton Borrrell al projecte d'acord del Consell Permanent, manuscrit signat el 26 de maig de 1915. Arxiu General de la Diputació de Barcelona. Lligall, 3717, 1914-1915. Num. 1 Folis 53

⁵² La Comissió encarregada de dictaminar, proposa a l'assemblea que accepti el projecte d'acord del Consell Permanent i que no admeti la proposició-esmena dels diputats Vidiella i Borrrell. Signat per Albert Bastardas el 26 de maig de 1915. Arxiu General de la Diputació de Barcelona. Lligall, 3717, 1914-1915. Num. 1 Folis 54-55

⁵³ L'Assemblea accepta el projecte d'acord del Consell Permanent, favorable a la instauració de l'Escola de Veterinària. Signat pel secretari interí del consell l'1 de juny de 1915. Arxiu General de la Diputació de Barcelona. Lligall, 3717, 1914-1915. Num. 1 Folis 56

⁵⁴ Instància del President de la Mancomunitat al President del Consell de Ministres demanant la creació d'una Escola Superior d'Estudis de Veterinària a Barcelona. Escrit en castellà i signat per Enric Prat de la Riba el 23 d'octubre de 1915. Arxiu General de la Diputació de Barcelona. Lligall, 3717, 1914-1915. Num. 1 Folis 57-58

⁵⁵ [TURRÓ, R., 1914b]

rica, sense clíniques, laboratoris ni camps experimentals. Considera que «...el desprestigiu de la veterinaria espanyola se debe a que vive aún de las rentas de la albeiteria», mentre que en d'altres països europeus (França, Alemanya, Anglaterra, Holanda, Itàlia, Suïssa) on s'ha industrialitzat i renovat la professió s'ha aconseguit un prestigi professional envejable.

Per tot això, Turró està d'acord amb la opinió del seu amic Fèlix Gordón Ordás en què «la decadència de la veterinaria espanyola començà amb la fundació de las Escuelas».

En un altra apartat de l'article lamenta l'exigència del batxillerat per accedir a les Escoles de Veterinària ja que això està provocant una davallada de nous aspirants a accedir a les Escoles i portarà, en pocs anys a una manca de veterinaris.

Turró també va publicar una sèrie d'articles al diari La Veu de Catalunya (Turró, 1914) els quals foren reproduïts posteriorment a la revista Catalunya (l'antiga La Cataluña) del mateix any.

El veterinari Pere Màrtir Rossell i Vilà, aleshores professor de Zootècnia l'ESAB, és qui més es felicita i escriu recolzant la proposta. Hem tingut accés a la carta de felicitació que envià a Bastardas felicitantlo per aquest fet (Fig. 3). A més, Rossell publicà diferents articles sobre el tema. Així a la premsa local⁵⁶ apareix un article signat per Rossell, Professor de Zootècnia de l'ESAB en la del que reproduïm

fragments com el següent on l'autor deixa palès el seu sentiment nacionalista: «La proposició de Bastardas ens omple de goig: satisfà nostra catalanitat i enalteix nostra professió... És la nostra consciència de catalans, és la Catalunya-Nació qui demana, qui exigeix la creació d'una Escola de Veterinària».

Rossell aprofita l'article per expressar el seu punt de vista de com ha ser la veterinària moderna, seguint un model que ja es practica a d'altres països europeus: «Un poble que sàpiga convertir llur Ramaderia, de l'estat primitiu, a l'estat zootècnic o industrial, és un poble ric: mireu, si no, Holanda, Bèlgica i Suïssa».

Finalment, Rossell veu un final feliç a la proposta de l'EVC i no dubta que l'Estat l'aprovi sent una proposta tant moderna i avançada: «L'Estat no pot veure amb mals ulls la multiplicació de centres de cultura; tots els polítics i tots els governs concorden en que els mals d'Espanya són deguts a una falta de cultura. Fóra doncs, paradoxal

que l'Estat desatengués una petició, tan justa com necessària».

Mig any més tard, Rossell, aleshores catedràtic de Zootècnia de l'ESAB signa un article a la premsa⁵⁷ on justifica la creació de l'EVC amb arguments com que a Catalunya s'han de donar totes les ensenyances.

També ho justifica amb l'objectiu de convertir la classe veterinària d'element passiu a factor actiu. Finalment considera aquest fet

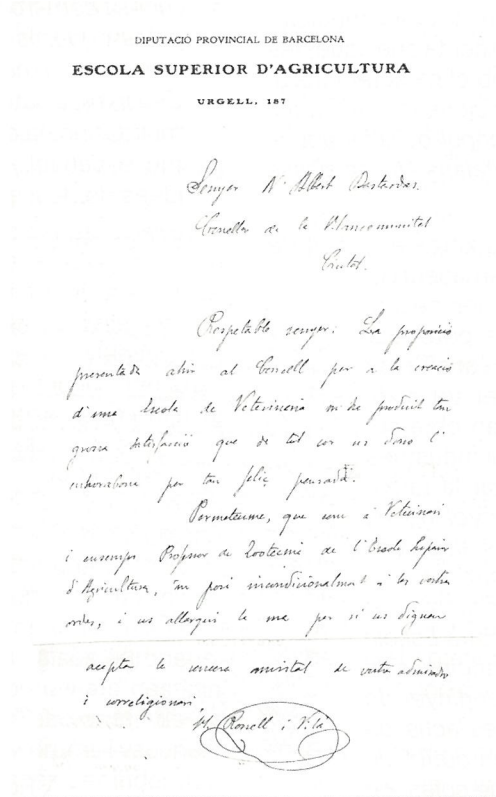

Fig. 3

Fig. 3 Carta de felicitació de Rossell a Bastardas, 1914. Arxíu històric de la ciutat de Barcelona Llegat Bastardas. Casa de l'Ardiaca. El text de la carta és el següent: Senyor A. Bastardas. Conseller de la Mancomunitat. Respetable senyor: La proposició presentada ahir al Consell per a la creació d'una Escola de Veterinaria m'ha produït tan grossa satisfacció que de tot cor us dono l'enhonorabona per tan feliç pensada. Permeteume, que com a Veterinari i ensemps Professor de Zootecnia de l'Escola Superior d'Agricultura, 'm posi incondicionalment a les vostres ordres, i us allargui la ma per si us digneu accepta la sincera amistat de vostra admirador i correligionari. Signat: M. Rossell i Vilà

Fig. 4 Còpia de la resposta de Madrid tal com apareix al foli 59 del lligall 3717, de l'Arxíu General de la Diputació de Barcelona i que reproduïm literalment: Instancia pidiendo la creación de una Escuela de Veterinaria. Se halla en poder del Ministro de Instrucción Pública para resolución definitiva, debidamente informado por el Consejo de Instrucción Pública, en el sentido que lo que sobran son Escuelas de Veterinaria (hay en España 5 y en Francia por ejemplo 3) pero que tratándose de un centro tan importante como Barcelona no resultaría abusivo acceder a la creación de la Escuela que se pretende, si bien no con las condiciones que se detallan en la instancia pues la nueva Escuela debería funcionar con el mismo regimen de las demas Escuelas que funcionan actualmente. Madrid 30 de Junio de 1916.

⁵⁶ P.M. Rossell. Article publicat a la Veu de Catalunya, el 16 de juny de 1914 [PÉREZ-BASTARDAS, 1985, IV, p. 640].

⁵⁷ P.M. Rossell. Article publicat a La Nació, 9 de gener de 1915 [PÉREZ-BASTARDAS, 1985, IV, p. 641-642]

com cabdal per augmentar la potència econòmica de Catalunya.

Les sortides professionals, continua Rossell, de les escoles espanyoles després de cinc anys d'estudi són majoritàriament: oposicions (Inspector d'Higiene pecuària, Veterinària municipal), Veterinària militar, Professorat o Veterinària lliure («visita mèdica i ferradura»). Rossell argumenta que aquestes sortides no s'adiuen amb el caràcter català: «...no ens agrada ser funcionaris..., a Catalunya no es practica el monopoli de la ferradura. Per això la veterinària catalana és una classe passiva».

Rossell, argumenta amb xifres el dèficit de producció de la cabana ramadera catalana la qual no supleix les necessitats del país. Cal doncs potenciar aquest sector per tal de satisfer les necessitats del país. Per tot això, l'EVC ha de ser una gran obra social, ha de servir per crear indústries noves i per industrialitzar la ramaderia: «...L'estat espanyol no ha sabut fer dels veterinaris altra cosa que encararlos al presupost o la ferradura (monopoli). Nosaltres, en el veterinari civil de la nostra Escola hi preveiem l'enginyer, enginyer de les màquines animals, enginyer de les fàbriques de productes lactis, de carns en conserva, d'embutits de tota mena, de greixos, de coles, de gelatines... un productor, en fi, un tècnic que amb el seu saber vingui a augmentar la riquesa de Catalunya i el seu benestar social».

Un altre veu entusiasta amb la proposta és la de Leandre Cervera⁵⁸. En un article que redacta⁵⁹ arrel de la publicació de la resolució de l'Assemblea de la Mancomunitat, critica especialment la disposició 4^a la qual fa referència a qui podrà ocupar les places de docent de la nova Escola: «...podran optar a las mismas los licenciados en facultad científica o titulares de escuela Veterinaria». Segons Cervera «...es una equivocación imperdonable y un signo de mal agüero».

Un opinió sorprenent és la de José A. Torrens, qui signa un article a la premsa local⁶⁰ on es mostra d'acord amb la proposta de Bastardas però amb la condició que la nova Escola es situï a «...Vich centro de nuestra riqueza pecuaria, centro de nuestros grandes mercados y ferias y centro de una inmensa comarca en la que una de sus principales riquezas es la ganaderia, y centro de productos alimenticios como ninguna otra en España». L'autor argumenta que la Mancomunitat no ha de repetir l'error del centralisme espanyol i que ha d'aplicar les seves idees de descentralització.

El Col·legi Oficial de Veterinaris de Barcelo-

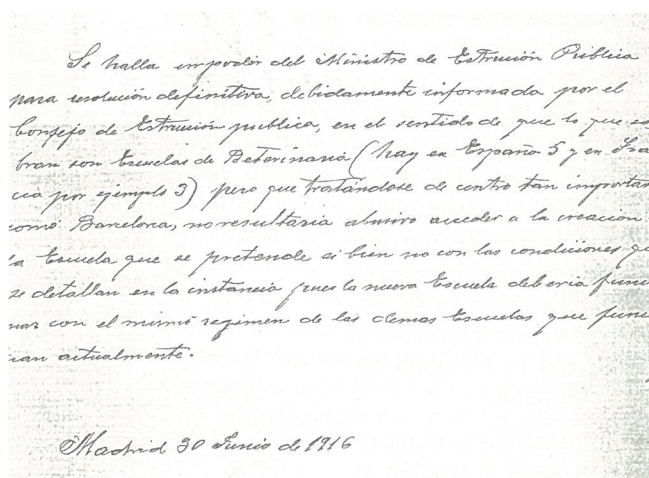

Fig. 4

na, en Junta General, protesta de com la Mancomunitat vol crear l'EVC i de la poca atenció que fa a les seves propostes⁶¹. El seu President, en Francesc Sagrañes i Bardají es mostra molt crític amb la proposta i redacta un article a la premsa local⁶² del qual en traiem els paràgrafs següents: «Existen en España cinco Escuelas de Veterinaria, y en la conciencia de la clase en general está que deberían clausurarse cuatro, dejando tan solo una debidamente dotada de profesorado y de material de enseñanza». Sagrañes és molt contundent quan afirma: «... lo que necesitamos en nuestra región es que se haga Veterinaria y no veterinarios; y que se haga

⁵⁸ Leandre Cervera i Astor (1891-1964), veterinari i metge, deixeble i col·laborador de Turró al Laboratori Municipal. També va treballar a l'Escola de Fisiologia d'August Pi i Suñer on hi realitzà nombrosos treballs; va ser nomenat ajudant honorari del Laboratori de Fisiologia de la Facultat de Medicina de Barcelona. Va ser director del Laboratori de Patologia Animal dels Serveis Tècnics d'Agricultura de la Mancomunitat fins a 1924. [ROCA, 1992, p.389-390]

⁵⁹ [CERVERA, 1915]

⁶⁰ TORRENS, J.A., El Correo Catalán, 11 de juny de 1914 [PÉREZ-BASTARDAS, 1985, IV, p. 643]

⁶¹ [REVISTA VETERINARIA DE ESPAÑA, 1915]

⁶² SUGRAÑES, F. "Yerro... Y van mil". El Noticiero Universal, 11 de juny de 1915 [PÉREZ-BASTARDAS, 1985, IV, p. 639]

⁶³ Pere Ferreras i Sampere (1876-1955) junt al seu germà Josep (1880-1914), també veterinari, varen ser els creadors de l'àmbit editorial veterinari a Espanya. Impulsaren l'edició de la Revista Pasteur (1906) posteriorment anomenada Revista Veterinaria de España (1907) on publicaven treballs les millors figures del món veterinari i científic. A més, crearen la Biblioteca de la Revista Veterinaria de España, dedicada a la traducció de les més prestigioses obres europees d'aquells anys i a l'edició d'altres nacionals

⁶⁴ [FARRERAS, 1914]

en sentido pecuario». Sugrañes propugna el desenvolupament de la Zootècnia i proposa a la Mancomunitat que, en comptes d'una Escola es creïn granges pecuàries provincials, laboratoris biològics que facilitin vacunes i sèrums gratuïts, la creació d'una caixa per prevenir enzooties i epizooties, el foment de les exposicions de sementals i dels premis, que es facin complir les lleis pecuàries, ... entre d'altres opcions.

Un altre prestigiós veterinar, en Pere Farreras⁶³, en un article publicat en una revista professional⁶⁴ encara que inicialment es mostra a favor d'una nova Escola ja que reconeix la manca de veterinaris que s'està produint a l'estat, i sobretot davant la necessitat de que la inspecció de carns sigui feta per veterinaris. Es mostra molt crític amb la docència que s'imparteix a les escoles espanyoles ja que és partidari de la docència practica. Per això, igual que Sugrañes, proposa augmentar el nombre de professors de les escoles en lloc de crearne una de nova. Finalment creu que és més urgent crear Serveis Veterinaris ja que, davant la necessitat de que s'instaurin a l'estat espanyol campanyes d'eradicació de malalties infeccioses (tuberculosi, borm, verola ovina i caprina, pleuropneumònia bovina) com estan fent altres països europeus, recomana que les mancomunitats destinin els seus recursos a crear laboratoris de diagnòstic, a l'elaboració de sèrums i vacunes, o per cobrir les assegurances per indemnització.

5. LA RESPOSTA DE MADRID

El 30 de juny de 1916 el Ministre d'Instrucció Pública, un cop consultat el Consejo de Instrucción Pública remet un informe desfavorable (Fig. 5) per a la creació d'una Escola Superior d'Estudis de Veterinària a Barcelona, tal i com la demana en la instància el president de la Mancomunitat⁶⁵.

Amb aquest escrit s'acaba l'intent de creació de l'Escola de Veterinària de Catalunya. Un cop estudiada la proposta, així com l'estat dels centres docents espanyols i europeus de l'època, veiem com, un cop més, l'estat espanyol es tanca en banda davant una proposta realista i conseqüent amb l'època que vivia, però massa avançada per les mentalitats retrògrades i tancades de l'espanyolisme centralista d'aquell moment.

Han passat quasi cent anys i, encara avui, en ple segle XXI, a les Facultats de Veterinària espanyoles es discuteixen els temes que Rossell i

Turró tenien tan clars per a l'EVC, sens donar-los, en molts casos, una solució pràctica.

6. L'ESCOLA DE ZOOTÈCNIA: UNA SOLUCIÓ ALTERNATIVA

Uns anys després de la proposta de l'EVC, Rossell i d'altres veterinaris seguien defensant les seves idees i lluitant per aconseguir aquell projecte fallit. Presentem, en aquest apartat, els darrers intents per aconseguir allò que mai pogueren abastar aquells prohoms i que, segons hem citat al començament d'aquest treball, no es farà realitat fins a les acaballes del s. XX, amb la creació de la Facultat de Veterinària de la Universitat Autònoma de Barcelona, l'any 1982.

6.1 El segon Congrés Universitari Català (1918)

L'any 1918, es va celebrar a Barcelona el segon Congrés Universitari Català⁶⁶. A les sessions de la Secció de Medicina del dia 10 d'abril, sota el tema «Organització dels estudis de Veterinària», actuaren com a ponents Leandre Cervera i Pere Màrtir Rossell i Vilà, que recuperant les idees inicials de Turró i Darder, i d'ells mateixos, presentaren una ponència on reivindicaven la creació de l'EVC⁶⁷.

En un article signat per ambdós veterinaris i aparegut en una revista tècnica de l'època⁶⁸ els autors presenten els objectius que els han mogut a proposar la creació de l'EVC i, a més, el Pla d'estudis que plantejaven per l'esmentada Escola. Aquesta proposta també va

⁶⁵ Informe desfavorable del «Consejo de Instrucción Pública» per la creació d'una Escola Superior d'Estudis de Veterinària a Barcelona tal i com la demana en la instància el president de la Mancomunitat. Manuscrit en castellà signat pel Ministre d'Instrucció Pública amb data Madrid 30 de juny de 1916. Arxiu General de la Diputació de Barcelona. Lligall, 3717, 1914-1915. Num. 1 Folis 59

⁶⁶ El Segon Congrés Universitari Català va ser convocat l'any 1917 però degut a la situació política no es va celebrar fins el 1918. A les conclusions del congrés (2 de desembre de 1918) cal destacar, entre d'altres, que la Universitat havia de ser autònoma, catalana i independent de la política. [GALÍ, 1983, p. 86-116]

⁶⁷ [PUIG, 1977, p. 35 i 116-7]

⁶⁸ CERVERA L., ROSSELL I VILÀ, P.M. Organización de los estudios de veterinaria para Cataluña. La Semana Veterinaria, II, nº 20, 18 de Mayo de 1918 [PÉREZ-BASTARDAS, 1985, IV, p. 635-638]

⁶⁹ [PUIG, 1977, p. 35 i 116-7]

⁷⁰ Ibidem i [GALÍ, 1983, p. 86-116]

⁷¹ [GALÍ, A., 1982a, p. 66-68]

⁷² Ibid., p. 67

⁷³ Ibidem

⁷⁴ [GALÍ, 1982b, p. 70-72]

⁷⁵ [ARTÍS, 1955, p. 1087-1118]

ser recollida en les actes del Congrés⁶⁹. En el quadre adjunt presentem el Pla d'estudis que plantejaren.

Els requisits per accedir als estudis serien els següents: tenir 16 anys, demostrar suficiència de coneixements presentant el títol equivalent al batxiller espanyol i superar un examen pràctic.

El II Congrés Universitari Català aprovà per unanimitat, l'11 d'abril, les conclusions següents que reproduïm literalment⁷⁰:

- es crearà una Escola de Veterinària a Barcelona (a petició del Dr. Bellido).
- la missió serà dotar als seus alumnes dels coneixements necessaris per dirigir una explotació ramadera i industrialitzar els animals i els seus productes; tractar les malalties dels animals domèstics; ensenyar higiene general i aplicada amb el doble fi del que es refereix a sanitat pecuària i a la inspecció de substàncies alimentícies destinades a l'home i als animals.
- l'Escola de Veterinària serà completament lliure i respondrà únicament a les necessitats ramaderes de Catalunya.
- les ensenyances seran preferentment pràctiques.

6.2 L'Escola de Zootècnia

Arrel del rebuig a la proposta de creació d'una Escola de Veterinària a Catalunya, la Mancomunitat es planteja la creació d'una Escola de Zootècnia sense homologació oficial espanyola. És la idea de Rossell i Vilà «...d'una escola d'enginyers de la ramaderia que també inclogués, amb més o menys intensitat, l'estudi de les malalties del bestiar»⁷¹.

L'any 1916, Josep Mª Valls, aleshores director de l'ESAB, eleva un informe a la Mancomunitat del qual n'extraïem el paràgraf següent: «...allà on el veterinari és arrelat només cura animals, intervé en alguna venda i en poques, ben poques, coses més [...] fan falta elements directors, fa falta gent que domini la zootècnia, gent que sàpiga no sols curar un animal, sinó organitzar explotacions ramaderes; aprofitar industrialitzant-los tots llurs productes; en una paraula, es necessita gent que tingui veritables coneixements agrícoles i zootècnics»⁷².

Del 8 a l'11 d'abril de 1919, Monsieur Paul Dechambre, aleshores professor de zootècnia de l'Escola de Veterinària d'Alfort i de l'Escola d'Agricultura de Grignon, ambdues a França, va donar uns cursets sobre menelisme a l'ESAB, convidat pel professor Rossell. Posteriorment va ser convidat pel Consell de la Mancomunitat a donar la seva

El Pla d'estudis que es proposa per l'Escola de Veterinària, tal com apareix publicat a la revista La Semana Veterinaria (1918)
1er curs - Física, amb pràctiques - Química mineral, amb pràctiques - Química orgànica, amb pràctiques - Història Natural (*) - Histologia animal i vegetal, amb pràctiques - Idioma 1 (francès, italià, anglès o alemany)
2n curs - Química biològica, amb pràctiques - Anatomia descriptiva i tècnica - Agronomia, amb pràctiques - Dibuix 1 - Idioma 2
3r curs - Fisiologia, amb pràctiques - Anatomia Patològica, amb pràctiques - Topografia, amb pràctiques - Construccions rurals - Maquinària agrícola, amb pràctiques - Dibuix 2 - Idioma 3
4rt curs - Bromatologia, amb pràctiques - Patologia general i mèdica especial, amb clínica - Terapèutica, amb pràctiques de farmàcia - Fitotècnia, amb pràctiques - Hidràulica i construccions hidràuliques
5è curs - Zootècnia, amb pràctiques i excursions - Obstetrícia - Bacteriologia i malalties microbianes, amb clínica i pràctiques de laboratori - Patologia Quirúrgica i operacions, amb clínica i pràctiques - Patologia Vegetal
6è curs - Higiene - Indústries zoològiques: Piscicultura, Apicultura, etc. - Inspecció Sanitària dels Aliments, - Comerç ramader - Legislació i Deontologia veterinària - Acció Social Agrària
(*) aquesta assignatura no apareix en l'article esmentat però sí en la ponència presentada al II Congrés Universitari Català, el 1918 (Puig, 1977)

opinió de com havia de ser l'Escola de Ramaderia. El seu discurs va ser tan convincent que Puig i Cadafalch, en l'Assemblea del mes d'agost, declara que: «...cal anar cap a una Escola de Zootècnia»⁷³.

El 19 d'agost de 1920, el Consell Permanent aprova el pla de l'Escola Superior de Zootècnia que donaria lloc a un títol enginyer zootècnic (4 anys) i d'enginyer i mestre zootècnic (cinquè curs). Les assignatures de 1er i 2n es donarien a l'Escola d'Agricultura i la resta a l'Escola Superior de Zootècnia. El 18 de novembre de 1920, el Consell Permanent de la Mancomunitat treu a concurs l'adquisició d'una finca destinada a les pràctiques de l'Escola de Zootècnia la qual s'adquireix el 25 d'agost de 1921, al Sr. Matarrodona i Serracanti, a Caldes de Montbui, per 275.000 pts⁷⁴. L'any 1921, s'obre la matrícula pel primer curs però, amb l'arribada de la Dictadura de Primo de Rivera, tot aquest projecte se'n va en orris. Molts professors de l'ESAB són depurats, Rossell i Vilà entre ells. Finalment, el 1925, es liquidarà tota l'obra de la Mancomunitat.

Pere Màrtir Rossell i Vilà, cap a 1923; fotografia de l'arxiu familiar

Fig. 5

7. EPÍLEG: PERE MÀRTIR ROSSELL I VILÀ (1883-1933)

No podem acabar aquest relat sense homenatjar la persona i la figura d'un veterinar que va ser cabdal en tot aquest procés. Un veterinar que, dissortadament i injustament, ha estat ignorat per la professió veterinària catalana. Un veterinar que sempre va lluitar per la professió, per elevar la dignitat del veterinar i posar-lo en el lloc que li pertocava als inicis del segle XX. Una persona de mentalitat oberta i moderna, molt avançada per l'època que li tocà viure (Fig. 5).

Disposem d'un molt bon treball biogràfic sobre la seva vida i obra⁷⁵ però volem destacar en aquest text els apartats següent:

Va néixer a Olot, el 2 de gener de 1883. Va estudiar i obtenir el títol de llicenciat a l'Escola de Veterinària de Saragossa (1907). Les seves idees republicanes l'obligaren a exiliar-se a França, arrel de la Setmana Tràgica (1909). A Toulouse contactà amb l'escola de Zootècnia francesa i, d'entre ells, amb Paul Dechambre. A la seva tornada va iniciar els seus estudis sobre la producció pecuària de les races de bestiar catalanes. L'any 1910 obté, per oposició, la plaça d'inspector d'Higiene i Sanitat Pecuària a Puigcerdà.

El curs 1913-14 és trasllada a Barcelona on ocupa una plaça de Professor interí a l'ESAB. El seu reconegut prestigi com a zootecnista el fan mereixedor de la redacció, juntament amb Darder i Turró, del Projecte de creació d'una Escola de Veterinària per encàrrec del Consell d'Investigació Pedagògica. L'any 1915 es casa amb Mercè Rosal i Camprodon. Tindran 5 fills: Mercè, Jaume, Núria, Mª Rosa i Raimon.

La seva labor a l'ESAB es multiplica, sobretot arrel de la creació de la Mancomunitat. Imparteix un munt de cursets (fins al 1923 seran 66 cursets dels que en Rossell participarà en 14), conferències i publicacions. La seva obra «*Importancia de la ganadería de Cataluña y estudio zootéc-*

nico de algunas de sus comarcas» obté el premi Agell de l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona (1916). Aquell mateix any guanya, per concurs, la càtedra de Zootècnia general i especial de l'ESAB.

El 1917 és Secretari de l'Associació Protectora de l'Ensenyança catalana. L'any 1919, és nomenat Cap dels Serveis de Ramaderia de la Mancomunitat, Director dels Serveis de Patologia Animal i d'Ensenyament Postal Agrícola. Serà el promotor dels concursos de bestiar (43 concursos entre 1919-23) que li provocaran enfrontaments amb veterinaris i inspectors del govern central.

Amb l'adveniment de la Dictadura de Primo de Rivera dimiteix dels seus càrrecs, encara que

posteriorment n'és destituït (1924). Treballa com a conservador del Parc Zoològic de Barcelona i inicia estudis d'antropologia i teoria política. Serà nomenat director del Zoo (1931).

La República el recupera i el 31 d'octubre de 1931 és nomenat Secretari del Consell d'Agricultura, Ramaderia i Boscos de la Generalitat. Li són restituïts tots els seus càrrecs docents: Director interí de l'ESAB i de l'ET de Caldes (1932). Posteriorment és nomenat Cap del Servei de Ramaderia. A les eleccions de novembre resulta escollit diputat per Esquerra Republicana al

Parlament de Catalunya. El 25 de juliol de 1933 mor fulminantment després d'una malaltia aguda després d'una visita, amb un grup de diputats nacionalistes, a Euzkadi.

La seva important producció bibliogràfica sobre temes de Zootècnia i la seva labor docent, investigadora, política i personal en la defensa i millora de la condició veterinària a Catalunya el fan mereixedor de ser considerat com el millor zootecnista català de la primera meitat del segle XX i una figura cabdal de la veterinària catalana mereixedora de l'agraïment de tota la professió.

AGRAÏMENTS

Volem agrair l'ajut rebut per part de tants companys i companyes, veterinaris o no, que amb les seves indicacions han fet més fàcil la troballa dels documents, la seva lectura, i, sobretot, la redacció d'aquest treball. En especial al Dr. Jorge Molero Mesa, professor d'Història de la Medicina de la Universitat Autònoma de Barcelona, pel seu assessorament.

Volem esmentar especialment al personal de l' Arxiu General de la Diputació de Barcelona que ens varen facilitar l'accés al lligall que conté tota la documentació original que ha permès la redacció de gran part d'aquest estudi.

També volem agrair l'amable col·laboració de N'Alfred Pérez-Bastardas, net del diputat que va presentar la proposta de l'EVC, i que, amb la seva tesi doctoral i l'arxiu personal del seu avi, ha posat al nostre abast informació referent a aquest tema la qual hagués estat difícilment localitzable.

I, finalment, agrair molt especialment a les germanes Núria i Mercè Rossell i Rosal, les filles d'en Pere Màrtir Rossell i Vilà, per haver-nos escoltat i apreciat l'interès per la figura i l'obra del seu pare, i per havernos facilitat bibliografia i material gràfic personal d'un valor inqualificable.

Martí Pumarola i Batlle

BIBLIOGRAFIA

- ARTÍS, M. (1995), Pere Màrtir Rossell i Vilà: la zootècnia i la raciologia. A: Fundació Catalana per la Recerca (ed.), *Ciència i Tècnica als Països Catalans: una aproximació biogràfica*, Barcelona, 2, pp. 1087-1118
- BALCELLS, A.; PUJOL, E.; SABATER, J. (1966), Política agrària. A: Institut d'Estudis Catalanas i Ed. Proa, *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Barcelona.
- BASTARDAS, A. (1915), L'Escola de Veterinària. A: Consell d'Investigació Pedagògica. Diputació de Barcelona *Quaderns d'Estudi*, Barcelona, 1, pp. 40-42
- CORBELLA, J. (1996) *Història de la Facultat de Medicina de Barcelona (1843-1985)*. Barcelona, Uriach
- CERVERA, L. (1915) La Escuela de Veterinaria de Barcelona. *Revista Veterinaria de España*, Mayo-Junio 1915, vol. IX, n° 5-6, pp.400
- DANON BRETOS, J. (1998) La facultad de Medicina de Barcelona. A: *La Enseñanza de la Medicina en la Universidad Española*. Barcelona, Fundación Uriach 1838, pp. 99-128
- FARRERAS, P. (1914) ¿Hace falta otra Escuela de Veterinaria o urgen más otros organismos?. *Revista Veterinaria de España*, junio de 1914, vol III, 6, pp. 369-371
- GALÍ, A., (1982a) 1920, Escola de Zootècnia. A: Fundació A.G. (ed.) *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-36. Llibre VI: Ensenyaments i Serveis agrícoles*. Barcelona, pp.63-69
- GALÍ, A. (1982b) 1921, La granja agrícola de Caldes. A: Fundació A.G. (ed.) *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-36. Llibre VI: Ensenyaments i Serveis agrícoles*. Barcelona, pp. 70-72
- GALÍ, A. (1983) 1918, Segon Congrés Universitari Català. A: Fundació A.G. (ed.) *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-36. Llibre IX: Ensenyament Universitari*. Barcelona, pp. 86-116
- GALÍ, A. (1985) 1913, Consell d'Investigacions Pedagògiques. A: Fundació A.G. (ed.) *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-36. Llibre XV: Serveis tècnico-administratius*. Barcelona, pp. 9-19
- MANCOMUNITAT DE CATALUNYA (1920) L'emprestit de cinquanta milions. A: *L'obra a fer*. Barcelona, pp. 107-125
- MANCOMUNITAT DE CATALUNYA (1922) Els concursos de bestiar. Per què es van crear. Per què s'han suprimit. Barcelona
- MONÉS, J. (1995) La reforma de la universitat a debat. A: Fundació Enciclopèdia Catalana (ed.) *Història Política, Societat i Cultura dels Països Catalans. L'època dels nous moviments socials (1900-1930)*. Barcelona, 8, pp. 322-323
- NIETO-GALAN, A.; ROCA ROSELL, A. (Coors.) La Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona als segles XVIII i XIX. Història, ciència i societat. Barcelona, RACAB. Institut d'Estudis Catalans, 2000
- PÉREZ-BASTARDAS, A. (1980) L'ajuntament de Barcelona a primers de segle (1904-09): Albert Bastardas i Sampere primer alcalde popular. A: Ed. 62, Barcelona pp. 245-249
- PÉREZ-BASTARDAS, A. (1985) Albert Bastardas, un republicà nacionalista en la formació institucional de Catalunya. Tesi doctoral. 4 volums. Facultat d'Història. Universitat de Barcelona. 1985
- PUIG, M. (1977) Els congressos universitaris catalans. A: Col·lecció Textos. Undarius. Barcelona, pp. 35 i 116-7
- PUIGDEVALL, N. (1989) *Història de la Diputació de Girona*. Diputació de Girona
- REVISTA VETERINARIA DE ESPAÑA. Julio de 1915, vol. IX, n° 7, pp.461
- RIERA S. (1995) Inquietud científica i societat. A: Fundació Enciclopèdia Catalana (ed.) *Història Política, Societat i Cultura dels Països Catalans. L'època dels nous moviments social (1900-1930)*. Barcelona, 8, pp.324-337
- RIERA, S. (1999). La ciència i la medicina al tombant de segle. *L'Avenç*, 239, 39-45
- ROCA, J. (1992) Historia de la Veterinaria en Catalunya (1400-1980). Barcelona. Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de patologia i producció animals (Tesi doctoral), 538pp.
- ROCA, J. (2000) Relación de los presidentes y juntas así como de las sedes del Colegio de Veterinarios de Barcelona. Llibre del centenari del Col·legi Oficial de Veterinaris de Barcelona. p. 212
- SANZ EGAÑA, C. (1941) *Historia de la Veterinaria Española*. Espasa Calpe, S.A., Madrid, pp. 364-366
- SOLDEVILA, A. (1978) Juan Arderius y Banjol. A: Consejo general de Colegios veterinarios *Semblanzas Veterinarias*, Madrid, II, pp. 85-92
- TURRÓ, R. L'Escola de Veterinària. La Veu de Catalunya, XXIV, n° 5.527, 24 de setembre de 1914, p. 1
- TURRÓ, R. (1914b) La Escuela de Veterinaria. *Revista Veterinaria de España*. III, 10-11, 681-692

A

quest estudi es basa en dos pensaments. Un d'ells va ser enunciat a mitjans del segle XIX pel físic alemany von Helmholtz en el discurs inaugural de l'Acadèmia de ciències de Berlin, en el que va dir: "Que l'objecte de la ciència era l'estudi de la matèria i dels moviments que en ella es produeixen. En quan a les forces propulsiues d'aquests moviments, seguia dient, escapen a la intel·ligència de l'home"

L'altre és el d'un home de lletres, Rabelais, que va viure a primers dels segle XVI, quan s'iniciava la història de la ciència moderna i ens diu en una de les seves obres: "Que ciència sense consciència serà la ruïna de l'home".

No sabem fins a quin punt el nostre món perceptible es correspon amb la realitat, ja que segons els físics, les propietats de la matèria no són més que impressions subjectives creades per la nostra ment i que, un cop descartades, no en queda més que el moviment d'unes partícules materials que es mouen en l'espai a diferents nivells i velocitats.

La revolució de la física ens ha dut a un estat de desconcert al substituir el concepte clàssic de la matèria pel més subtil de matèria-energia i, per altre costat, veiem com l'energia concentrada en l'infinitament petit ateny valors immensos que costen d'imaginar amb la nostra limitada escala de valors. Tot això té un efecte que ho transforma tot, inclòs el concepte antropològic, ja que mentre la física clàssica ens oferia una imatge de l'home màquina, exclusivament supeditat a les lleis físico-químiques i considerat, per tant, com un objecte mecànic, desprovist d'ànima, d'idees pròpies i subjecte a unes lleis constants en les que no hi cabien la llibertat ni la responsabilitat, aquest nou concepte de la matèria ens proporciona, a més, la possibilitat d'una imatge dual de l'home, segons la qual podria posseir factors immaterials que li permetrien escollir entre diferents possibilitats. Poder de selecció que no està regit per les lleis de la física, obeint a influències que la ciència no pot detectar. Amb això, comença un nou període en el qual l'estudi de la física i de la biologia, de l'home i de l'univers es compenetren i sostenen mútuament.

Excmo. Sr.
Moisés Broggi i Vallés

Acadèmic de les Reials
Acadèmies de Medicina i
de Doctors i de l'Acadèmia
de Ciències Veterinàries de
Catalunya

(Treball resumit per l'autor)

SOBRE LES FRONTERES DEL CONEIXEMENT

La física també ens diu que els sistemes es repeteixen i que, entenent l'infinitament petit, entendrem l'infinitament gran, ja que la mateixa coherència que regeix l'escala quàntica, regeix l'escala cosmològica. Tal com deia Von Helmholtz fa més de cent cinquanta anys, com més coneixem la constitució de la matèria i els moviments que en ella en produeixen, més gran resulta la incògnita i el misteri de les forces que impulsen aquests moviments. Vet aquí una porta tancada que la ciència no pot travessar.

En el terreny de la biologia passa el mateix i també s'ha arribat al coneixement de les estructures més diminutes i subtils de la matèria viva, arribant-se a conèixer la cèlebre molècula del ADN que dirigeix l'estructura i el cicle vital dels éssers vius. Abans es parlava de l'impuls vital, com d'una força misteriosa que ens vindria donada en el mateix moment de la fecundació i actuaria propulsant i dirigint tota l'evolució de

l'esser viu fins a la seva mort i que Aristòtil en deia "l'entelèquia". Ara, la ciència ha materialitzat aquesta força vital en una molècula, sobre la qual podem actuar, però aquesta molècula tant important, sols és el vehicle del dit impuls vital i segueix en peu el misteri de l'entelèquia, segons el qual el pla o projecte a que es troben sotmesos els essers vius actua en el temps com a quelcom ordenador que també planteja el problema d'una finalitat dinàmica i intel·ligent que actuaria en tots els ordres. Per altra part, en els essers vius tot esta disposat i acoplat per assegurar i defensar la vida de l'individu i la de l'espècie, però per altra part, tots sabem que el final del cicle vital es la mort, de tal forma que tots aquests elements tan complexos i meravellosos estan destinats a la desaparició, cosa que manca de sentit, a no ser que pensem en un fi no material i intemporal, inassequible als mètodes científics, amb el que ens cal recórrer, per tant, a causes d'indole no material, Heus aquí un altre tupid i impenetrable vel que s'interposa en el camí de la ciència.

La moralitat de la ciència

Tothom sap que l'objectiu de la ciència es la busca de la veritat i en això no és moral ni immoral però, per altra banda, el seu producte, la tècnica, que tants beneficis ens aporta, incita els pitjors vicis de l'home. L'apetència de bens materials no té límits i això crea l'orgull en qui els posseeix, l'enveja en qui no els té i els desitja i la cobdícia en tot el món. A més, la ciència ha aconseguit alliberar l'energia atòmica i altres grans poders que, posats a disposició dels humans, constitueixen una força diabòlica en la que horritzta pensar, donat el seu poder destructiu.

Gràcies a la ciència i a la tècnica s'ha obligat a la terra a esforçar-se fins al límit per a rendir al màxim en la seva producció, tant d'aliments com de materials, maquines i demés objectes que la indústria ofereix a l'home per el seu ús, diversió i també destrucció, dilapidant irreflexivament uns bens que son el nostre més preuat patrimoni i esperança de supervivència. La proliferació de tot això, està creant un afany d'avidesa i concupiscència que esta destruint el caràcter sagrat del coneixement. En aquest sentit, l'impacte de la ciència en aquesta part de la consciència es devastador, doncs bloqueja el sentit moral de les persones i de les societats i així és com, quan veiem les grans injustícies i atropellaments que es cometen davant dels ulls de tothom, sense que la protesta sigui unànime, ens ve al pensament que la ciència i la seva derivada, la tècnica,

estan conduint al món a un desastre sense precedents. Recordem que avui dia l'home s'encaira amb el fantasma de la guerra nuclear i que el seu destí depèn de com resolgui els seus conflictes socials de convivència i, per això, els progressos que puguin realitzar-se en el camp dels valors humans adquireixen en aquests moments dimensions trascendentals. A primers del segle XX, tothom creia que la ciència explicaria i arreglaria totes les coses, fent possible les societats perfectes i el benestar universal, però aviat vingué el desengany amb les gerres brutals que demostraren palesament que la ciència havia servit per a potenciar el mal i el furor desfermat en l'esperit de l'home.

Malgrat tots els avenços, l'home segueix essent el mateix de sempre, així com la vida política dels estats i del món, que segueixen amb la mateixa irracionalitat, demostrant-se la falta d'influència de la ciència sobre la mentalitat humana. La mateixa ciència que fins fa ben poc advocava per l'home màquina obedient únicament a lleis mecàniques i físico-químiques, esta canviant i reconeix la inexactitud d'aquesta posició, començant una època de reconsideració, en la que s'estan revaloritzant els valors morals i el sentit del misteri.

Naturalment, que tot això no vol dir que s'hagi de passar a una concepció unilateral del món, irracional i mitològica. La ciència experimental constitueix la mateixa aventura de l'home en la seva lluita incessant contra les dures inclemències i adversitats que li deparen la naturalesa i el seu propi destí i ha de seguir essent la nostra guia, sempre que sigui conscient dels seus límits i servituds, per a que l'home pugui fer la realitat més perceptible i comprensible i, per damunt de tot, per a ordenar-la en benefici de les necessitats i dels valors humans, sense oblidar mal l'imprudent i perillós que resulta el manipular coses que la ciència ens dona a conèixer però que no comprenem.

Per altra part, hem de tenir en compte que l'aplicació dels productes de la tècnica depenen de la voluntat de l'home, de tal forma que el futur de la civilització, de la humanitat i possiblement de la vida sobre el planeta, depenen de les aplicacions de la ciència i de la tècnica i, en darrer terme, de la conducta de l'home.

El mateix esforç que s'ha posat en el coneixement del món que ens envolta, hauria de posar-se en el coneixement de nosaltres mateixes, dominant els nostres vicis i passions i fer possible la convivència i un món millor.

L'etologia estudia el comportament dels animals. Segurament, els costums dels animals i la seva conducta han estat sempre motiu d'interès per les persones, tant per raons de tipus pràctic com degut a la curiositat per conèixer millor uns éssers -els animals- que els nostres avantpassats -i fins i tot les cultures caçadores que encara existeixen avui en dia- consideraven molt propers a ells mateixos.

Xavier Manteca Vilanova

*Unitat de Fisiologia Animal.
Facultat de Veterinària.
Universitat Autònoma de Barcelona*

Malgrat això, l'etologia és una ciència jove. Molts especialistes estan d'acord en que els seus objectius i mètodes van quedar definitivament establerts l'any 1963, gracies a la publicació d'un article escrit pel biòleg holandès Niko Tinbergen. L'article es titula, precisament, *On aims and methods of ethology*, és a dir, *Sobre els objectius i mètodes de l'etologia*. Segons aquest article, l'etologia té dos objectius: en primer lloc, descriure -mitjançant l'observació- el comportament dels animals i, en segon lloc,

explicar aquest comportament. Més concretament, explicar el comportament dels animals vol dir respondre quatre preguntes que fan referència respectivament, al control, l'ontogènia, la funció i l'evolució de la conducta (*veure taula 1*). Les dues primeres preguntes són l'àmbit d'estudi de la fisiologia de la conducta mentre que les dues darreres són l'objectiu de l'ecologia de la conducta. La fisiologia de la conducta i l'ecologia de la conducta són les dues grans branques de l'etologia. Així com la descripció de la conducta esta basada en l'observació, la seva explicació necessita també estudis experimentals i comparatius. Pocs anys després de la publicació d'aquest article, Tinbergen va rebre el Premi Nobel de Fisiologia i Medicina juntament amb l'alemany Karl von Frisch i l'austríac Konrad Lorenz; d'aquesta manera l'etologia era reconeguda com una disciplina científica amb personalitat pròpia.

L'ESTUDI DEL COMPORTAMENT I LA PROFESSIÓ VETERINÀRIA: NOUS REPTES I NOVES OPORTUNITATS

A banda dels tres científics esmentats, n'hi ha molts d'altres que van contribuir decisivament al desenvolupament de l'etologia. Entre ells, val la pena destacar Charles Darwin. Efectivament, un dels principis fonamentals de l'etologia és que el comportament dels animals és el resultat de l'evolució i, per tant, ha estat modificat per la selecció natural. Així doncs, la teoria de l'evolució és imprescindible per entendre la conducta dels animals, igual que qualsevol altre característica dels éssers vius.

*Al nou Acadèmic de número,
li contestà el M. Iltre.*

Dr. Eduard Goñalons i Sintès

La relació de l'etologia amb les ciències veterinàries no es va fer esperar gaire. L'any 1969 es va utilitzar per primera vegada l'expressió *etologia clínica veterinària*, concretament a un article publicat a la revista *British Veterinary Journal* (Littlejohn 1969). Poc a poc, l'etologia ha anat incorporant-se al pla d'estudis de moltes

Facultats de veterinària i a la dècada dels noranta va ser reconeguda als Estats Units com una especialitat. En realitat, aquest ràpid apropament de l'etologia i les ciències veterinàries és normal si hom considera les moltes contribucions que la ciència de l'etologia pot fer a la professió veterinària. A continuació descriurem breument aquestes contribucions.

Medicina d'animals de companyia

Quan va ser utilitzat per primera vegada, el terme *etologia clínica veterinària* feia referència a l'estudi dels canvis de conducta causats per les malalties i que, per tant, tenien interès diagnòstic. Avui, però, el terme té un significat molt més ampli i, en realitat, l'objectiu principal de l'etologia clínica veterinària és el diagnòstic, la prevenció i el tractament dels *problemes de conducta* dels animals de companyia. Quan hom parla de problemes de conducta, fa referència a qualsevol comportament d'un animal que resulti perillós o simplement molest per a les persones, o que pugui causar malalties o lesions al propi animal que realitza la conducta o a d'altres. Aquests problemes són força freqüents i hi ha estudis que indiquen que un 40% de tots els gossos i gats mostren conductes que els seus propietaris consideren problemàtiques (Haupt 1985). Per aquesta raó, i tal com ha posat de manifest una enquesta feta pel nostre departament recentment, gairebé tots els veterinaris d'animals de companyia s'han d'enfrontar amb problemes d'aquests tipus alguna vegada (Fatjó et al. 2001).

L'animal de companyia per excel·lència és el gos. Els etòlegs han estat sempre interessats en el procés de domesticació dels animals i, de fet, entendre aquest procés és de gran utilitat per entendre el comportament dels nostres animals domèstics. Quan s'estudia la domesticació, la primera pregunta que ens hem de fer és quin és l'avantpassat salvatge d'un determinat animal domèstic. En el cas particular del gos, aquesta pregunta ha estat motiu de polèmica durant molt temps. Així, per exemple, Darwin pensava que la gran diversitat de races de gossos només és podia explicar si s'acceptava que el gos provenia de més d'una espècie de cànid salvatge (Darwin 1875, citat a Lindsay 2000). Lorenz era, en un principi, d'una opinió similar i pensava que algunes races de gossos procedien del llop i d'altres, del xacal (Lorenz 1975). Aval en dia però, sembla que la polèmica ja ha estat resolta i la major part dels especialistes estan d'acord en que totes les races de gossos provenen del llop (Lindsay 2000). Aquesta hipòtesi està basada en estudis morfològics, genètics i de comporta-

ment, tots els quals han posat de manifest una gran semblança entre el llop i el gos. A títol d'exemple, el gos i el llop comparteixen el 99,8% del seu ADN mitocondrial (Wayne 1993) i el seu comportament és també molt similar, de forma que ambdues espècies comparteixen la immensa majoria de les seves pautes de conducta (Scott 1950). De fet, la semblança és tan gran, que l'any 1993 alguns científics van proposar que el gos havia de ser considerat com una subspè-

Objectius i mètodes de l'etologia i alguns exemples relacionats amb l'etologia veterinària

1. Quins són els mecanismes de control de la conducta?

- *Objectiu:* estudiar els factors interns i externs que són responsables de l'inici i final d'una determinada conducta.

- *Mètode:* observació i experimentació

- *Exemples:* efecte de les hormones sexuals sobre la conducta i conseqüències de la castració.

2. Quina és l'ontogènia de la conducta?

- *Objectiu:* estudiar els canvis que es produeixen en una conducta al llarg de la vida d'un animal i quins són els mecanismes responsables.

- *Mètode:* observació i experimentació

- *Exemples:* efecte de l'aprenentatge sobre la conducta, períodes sensibles en el desenvolupament de la conducta

3. Quina és la funció de la conducta?

- *Objectiu:* estudiar la forma en que la conducta augmenta l'eficàcia biològica de l'individu

- *Mètode:* observació, comparació entre espècies, experimentació

- *Exemples:* relació entre l'organització social i algunes variables ecològiques com la distribució de l'aliment en el gat domèstic.

4. Quina ha estat l'evolució de la conducta?

- *Objectiu:* estudiar els canvis que s'han produït al llarg de l'evolució en una determinada conducta. *Mètode:* observació, comparació entre espècies, experimentació

- *Exemples:* canvis de conducta camats per la domesticació

(basat en Tinbergen, N 1963 *On aims and methods of ethology*. *Z. Tierpsychol.*, 20:410-433 i cedit per Mutimèdica S.A).

Taula 1

cie del llop, de manera que -d'acord amb aquesta opinió- el seu nom científic seria *Canis lupus familiaris* enlloc de *Canis familiaris* (Wilson and Reeder 1993).

Un aspecte de la domesticació del gos en el qual els especialistes no es posen d'acord és el moment en que es va iniciar aquest procés. Això és degut a que aparentment hi ha una discrepància

entre les restes arqueològiques més antigues en les quals s'han trobat ossos de gos i que indicarien que el gos té una antiguitat d'uns 14.000 anys (Clutton-Brock and Jewell 1993), per una banda, i l'opinió d'alguns experts en genètica molecular que suggereixen que la domesticació del gos comença fa uns 135.000 anys (Vila et al 1997, veure també Federoff and Nowak 1997 per una opinió diferent) (*taula 2*).

Tot i que el gos i el llop són molt semblants, és indubtable que el procés de domesticació ha causat canvis de comportament importants. Alguns d'aquests canvis es resumeixen a la *taula 2*, juntament amb altres aspectes de la domesticació del gos. Un dels més importants, però, és que la domesticació ha donat lloc al que s'anomena un fenomen de neotènia, és a dir, de retenció de caràcters juvenils als animals adults (Frank and Frank 1982). Dit d'una altra manera, el gos adult té un comportament molt similar al d'un llop jove. Aquest procés de neotènia sembla ser comú a la domesticació de moltes espècies (Price 1984) i, lògicament, fa que els animals adults mostrin uns trets de conducta molt adequats per viure en un entorn humà: més docilitat, menys agressivitat, més tendència a jugar, etc. Així doncs, hom pot considerar que el comportament del gos -i, de fet, el comportament de qualsevol animal domèstic- es pot entendre com la combinació de dos elements: el comportament de l'avantpassat salvatge corresponent -en aquest cas, el llop- i els canvis de conducta causats per la domesticació.

Hom pot demanar, però, quin és l'interès de conèixer el comportament normal d'un animal domèstic, com ara el gos. Doncs bé, des d'un punt de vista pràctic, aquest interès rau en la importància dels problemes de conducta als quals ens hem referit anteriorment. En el cas del gos domèstic, el més important d'aquests problemes és l'agressivitat envers les persones. Efectivament, les mossegades són el risc més greu que els gossos suposen per la salut de les persones, per davant de qualsevol malaltia transmissible (Rejas y Ramos 2001). No hem d'oblidar que la principal responsabilitat dels veterinaris és tenir cura de la salut de les persones; per tant, no hi ha cap dubte que aquest problema-del qual els mitjans de comunicació se'n fan ressò sovintés de la màxima importància en l'exercici de la nostra professió.

La prevenció de la conducta agressiva del gos requereix conèixer quines en són les seves causes i és precisament aquí on l'etologia esdevé

necessària. Més encara, els veterinaris necessitem combinar els coneixements sobre el comportament normal del llop i del gos amb els coneixements de patologia, de manera que l'etologia clínica es converteix en una disciplina de síntesi. A títol d'exemple, una de les causes més comunes de conducta agressiva del gos és el seu comportament jeràrquic (Beaver 1983; Borchelt and Voith 1985). Aquest és un tret de conducta que el gos ha heretat del llop i que en l'entorn domèstic dirigeix envers les persones. El fet que un gos mostri aquesta conducta depèn de factors tan variats com la raça, el sexe i l'aprenentatge. L'agressivitat, però, és un fenomen que pot tenir moltes i molt variades causes. A banda de la conducta jeràrquica o dominant, la por pot donar lloc també a un comportament agressiu. A la dècada de 1950, dos científics nord-americans van descriure el que ells van anomenar *període crític en el desenvolupament del cadell* (Scott 1958, 1962, Scott and Fuller 1965). Aquest període, que va des de les 3 setmanes de vida fins a les 12, aproximadament, és d'una gran importància pel desenvolupament normal de la conducta i els gossos que no tenen contacte amb persones durant aquestes setmanes tenen un risc més alt del normal de manifestar un comportament temorós envers les persones durant tota la seva vida. A banda d'aquestes formes d'agressivitat -per por i jeràrquica- que hom pot considerar normals, hi ha malalties que donen lloc també a un comportament agressiu. A títol d'exemple, en el nostre departament estem interessats en l'estudi de l'hipotiroidisme com a causa de comportament agressiu (Fatjó et al., 2002). Malgrat que quan es parla d'aquesta malaltia hom pensa en un animal apàtic, el cert és que hi ha ocasions en que causa conducta agressiva segurament degut a que s'altera el metabolisme de la serotonina al sistema nerviós central. En resum, doncs, i sense ànim de voler fer una descripció exhaustiva de les diferents formes de conducta agressiva del gos, hem vist que en ocasions aquesta conducta és el resultat d'un tret de comportament normal, com la jerarquia o la por, mentre que en altres ocasions és el resultat d'una malaltia. El veterinari especialista en animals de companyia hauria d'estar familiaritzat amb tot això per fer bé la seva feina, és a dir, per poder prevenir i corregir la conducta agressiva del gos i evitar, d'aquesta manera accidents que posen en perill la salut o, fins i tot, la vida de les persones.

Lògicament, l'agressivitat envers les persones no és ni molt menys l'únic problema de conducta del gos, sinó que aquests són molt variats. La

prevenció i correcció de qualsevol d'ells, però, requereix la combinació de coneixements d'etologia i de medicina veterinària

Producció d'animals de renda

Les aportacions que l'etologia pot fer a la producció d'animals de renda són moltes i molt variades. En primer lloc, hi ha molts aspectes del comportament dels animals que tenen un efecte molt gran sobre el rendiment econòmic de les explotacions. La producció porcina -tan important al nostre país- ens en dóna un exemple. Efectivament, la producció de porcs es divideix normalment en diverses fases, cadascuna d'elles amb els seus objectius econòmics. En la fase de maternitat, per exemple, el que es pretén -entre altres coses- és augmentar al màxim el número de garrins que arriben a l'edat de ser desmamats, així com el seu pes. Doncs bé, hi ha diversos aspectes del comportament dels animals que són decisius en aquest punt (Fraser et al. 1995). El número de garrins produïts depèn de la prolificitat de la truja, per una banda, i de la mortalitat dels garrins, per una altra. Aquesta mortalitat es produeix, sobretot, durant les primeres 48 hores després del part i sembla que és deguda, molt sovint, a que hi ha garrins que, tot i no estar malalts, són poc actius i no poden competir amb els seus germans o tenen dificultats per mamar. Aquesta falta d'activitat és un paràmetre de comportament, al igual que el grau de competència entre els garrins. A banda d'això, alguns garrins moren aixafats o mossegats per la truja. Una vegada més, això depèn en bona part del comportament, en aquest cas de la truja. Finalment, el pes final dels garrins depèn sobretot de la producció de llet per part de la truja, que a la vegada és conseqüència de la quantitat d'aliment que ingereix. Com que les truges lactants s'alimenten *ad libitum*, la quantitat d'aliment consumit depèn de la seva ingestió voluntària (Whittemore 1993). En resum, doncs, els objectius productius de la fase de maternitat depenen de la conducta d'alimentació i maternal de la truja de l'activitat dels garrins i del seu grau de competència. Si el veterinari

encarregat d'assessorar al ramader és conscient de tot això i coneix els factors que afecten aquests aspectes de conducta llavors és molt probable que estigui en condicions de fer millor la seva feina que no és altra que ajudar al pagès a guanyar-se la vida.

En segon lloc, l'estudi del comportament dels animals està molt relacionat amb l'estudi del seu benestar. Aquest darrer camp és encara més jove que l'etologia i fins i tot el mateix concepte de *benestar animal* varia segons cada autor. El que sí sembla cert, però, és que per mi de valorar el possible patiment d'un animal és necessari utilitzar una combinació de diferents paràmetres, incloent paràmetres fisiològics, sanitaris, productius i de comportament

(Duncan and Fraser 1997). En qualsevol cas, la preocupació pel benestar dels animals i pel seu possible sofriment ha augmentat molt en els darrers anys, sobretot als països europeus. Aquesta preocupació té conseqüències importants per diversos àmbits de l'activitat professional dels veterinaris, incloent la producció d'animals de renda. Efectivament, els sistemes de producció ramadera s'han d'adaptar a les noves demandes

dels consumidors i, més específicament, a la normativa vigent, elaborada sovint per la Unió Europea. Aquesta normativa fa referència sobre tot a les àrees de la producció animal que són especialment sensibles pel que fa als problemes de benestar animal, incloent els sistemes intensius de producció, el transport dels animals des de les granges fins l'escorxador i el seu posterior sacrifici.

En els darrers anys, el nostre grup ha realitzat -amb col·laboració amb l'Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries, IRTA- diversos treballs de recerca sobre el benestar dels animals durant el seu transport i sacrifici. Alguns dels resultats obtinguts en aquests treballs han posat de manifest la relació entre el benestar dels animals i la qualitat del producte final i, més concretament, de la carn (Ruiz de la Torre et al 2001; Velarde et al. 2001). Pensem que aquest és un aspecte molt important perquè suggereix que el

Origen i domesticació del gos

- **Avantpassat salvatge:** llop, probablement diverses subespècies. Lloc on a va produir la domesticació: probablement més d'un lloc.
- **Antiguitat del gos:** controvertida (uns 14.000 anys segons el registre arqueològic i al voltant de 135.000 anys segons alguns especialistes en genètica molecular).
- **Principals canvis de conducta causats per la domesticació:** neotenia (retenció de caràcters juvenils per part dels adults), pèrdua de l'estacionalitat sexual, avançament de la pubertat en darrerim del desenvolupament de les relacions jeràrquiques, disminució de la conducta depredadora, augment de la freqüència d'algunes conductes (bordar i marcar amb orina).

(Modificat a partir de diverses fonts i cedit per Multimèdica S.A.)

Taula 2

benestar animal pot ser considerat com una part més dels requisits de qualitat en la producció ramadera que demana el consumidor i que inclourien el respecte pel medi ambient, el respecte pel benestar dels animals, la seguretat alimentària i la qualitat organolèptica del producte final. Una altra consideració que volem fer és que -segons la nostra opinió- el benestar dels animals és important en ell mateix i no necessita cap mena de justificació econòmica o de mercat; ara bé, hom no pot oblidar que la ramaderia és una activitat econòmica que té com a objectiu produir aliments de qualitat a un preu raonable i que ha de permetre que el productor es guanyi bé la vida. Per tant, les millores en el benestar dels animals s'haurien de fer tenint en compte -sempre que sigui possible- aquestes consideracions. Pensem que els veterinaris -precisament pel fet d'estar directament involucrats amb el dia a dia de la ramaderia i amb els seus aspectes econòmics, i també per la seva formació científica- estan en una excel·lent situació per donar una visió rigorosa, realista i mesurada dels problemes de benestar dels animals. No hem d'oblidar que la preocupació pel benestar dels animals és un bon exemple de que les bones idees, quan cauen en mans exagerades, deixen de ser-ho.

Una darrera -però no menys important- contribució de l'estudi dels comportaments dels animals de renda està relacionada amb la recerca fonamental. Efectivament, en els darrers anys, els científics que han treballat en aquest camp han fet sovint avenços importants en la comprensió dels mecanismes que reguen la conducta dels mamífers en general i, per tant, en el funcionament del que probablement és l'objecte més complex que coneixem: el cervell dels vertebrats superiors. Un bon exemple d'aquesta contribució són els estudis sobre el comportament maternal de l'ovella. Aquests treballs -realitzats al llarg de les darreres dècades- ens han ajudat a descobrir, per exemple, que l'inici de la conducta maternal és conseqüència dels canvis que el part desencadena al propi cervell i han posat de manifest la relació que existeix entre els factors hormonals i l'experiència prèvia de l'animal en el control de la seva conducta (Poindron and Levy 1990).

Conservació de la fauna salvatge

Gairebé tothom accepta que ens enfrontem a una crisi de dimensions sense precedents pel que fa al futur de la biodiversitat. Darrerament, la nostra professió està agafant un paper més actiu en aquest problema i cada cop són més els veterinaris que treballen amb fauna salvatge

en programes de conservació, bé als parcs zoològics o a altres institucions. Les aportacions que l'etologia veterinària pot fer en aquest camp són també moltes i molt variades (Caro 1998). Per una banda el manteniment d'animals salvatges en captivitat planteja tot un seguit de problemes relacionats amb el seu comportament i benestar. A títol d'exemple, els programes d'enriquiment ambiental -que consisteixen en proporcionar als animals un ambient més ric en estímuls a fi i efecte que mostrin un comportament més semblant al seu natural- són cada cop més freqüents i moltes vegades els veterinaris hi tenen un paper destacat (Tudge 1992).

Els programes de reintroducció d'especies amenaçades també requereixen la col·laboració de persones amb coneixements sobre etologia i benestar animal, entre altres raons perquè l'estres que pateixen els animals durant les manipulacions i el transport que aquests programes requereixen és un dels seus principals problemes. En aquest camp en particular, la contribució dels veterinaris en el desenvolupament i utilització, per exemple, dels neurolèptics de llarga durada ha estat molt important. Aquests fàrmacs s'utilitzen per disminuir l'estres dels animals i facilitar-ne la seva adaptació a un ambient nou i són molt emprats en els programes de reintroducció als quals ens estem referint. Darrerament, per exemple, el nostre grup ha col·laborat amb el Parc Zoològic de Barcelona en un projecte que té com a objectiu principal estudiar la possible utilització de neurolèptics de llarga durada en el programa de reintroducció de la llúdriga que s'ha dut a terme recentment a Catalunya (Fernández-Morán et al. 2002)

Finalment, la conservació dels animals salvatges al seu ambient també es pot beneficiar dels coneixements en etologia, que poden ser un ajut important a l'hora d'estudiar aspectes tan variats com l'impacte del turisme i altres activitats humanes, el tipus d'hàbitat escollit pels animals d'una determinada espècie, el sistema d'aparellament i el seu efecte sobre la població mínima viable, etc. (Caro 1998).

Recapitulació i comentaris finals

L'objectiu d'aquest article no és fer una revisió dels estudis que s'han realitzat sobre el comportament dels animals domèstics, ni tampoc aprofundir en cap d'aquests aspectes, sinó simplement proporcionar una sèrie d'exemples que il·lustrin les aportacions que l'etologia pot fer a la pràctica i a les ciències veterinàries. Creiem que

aquestes aportacions són en bona mesura resultat dels canvis que la nostra professió ha experimentat en els darrers anys i que ens obliguen a donar resposta a nous reptes: el benestar animal, la conservació de la fauna i una relació molt més estreta amb els animals de companyia entre d'altres. Així doncs, l'etologia tot i

ser una especialitat molt recent, s'ha incorporat a la nostra fema amb força per oferir-nos noves eines que ens permetin donar resposta a aquests nous reptes. Alhora l'etologia ens ofereix l'oportunitat de conèixer una mica més als animals, treballant amb els quals donem, en definitiva servei a les persones.

REFERÈNCIES

1. Beaver B V (1983) *Clinical classification of canine aggression* Appl Anim Ethol, 10: 35-43.
2. Borchelt P L and Voith V L (1985) *Aggressive behavior in dogs and cats*. Comp Cont Educ Pract Vetr 7: 949-960.
3. Caro T (1998) *Behavioral Ecology and Conservation Biology* Oxford: Oxford University Press.
4. Clutton-Brock J and Jewell P (1993) *Origin and domestication of the dog*. EN: H E Evans (ed.) Miller's Anatomy of the Dog, 3ª ed. Philadelphia: WB Saunders. pp. 21-31.
5. Duncan I J H and Fraser D (1997) Understanding animal welfare EN: M C Appleby and B O Hughes (eds) *Animal Welfare Wallingford*: CABI.
6. Fatjó J, Ruiz de la Torre J L and Manteca X (2001) *Epidemiology of small animal behaviour problems in Spain*. Annual Meeting of the AVSAB, Boston.
7. Fatjo J, Stub C & Manteca X (2002) Hypothyroidism and aggression in dogs: discussion of four cases. *Veterinary Record* (in press)
8. Federoff N E and Nowak R M (1997) Man and his dog *Science* 278: 205.
9. Fernández-Morán J, Saavedra D, Ruiz de la Tone J L & Manteca-Vilanova X (2002) *Stress in wild caught Eurasian otters: effect of a long acting neuroleptic and time in captivity*. *Animal Welfare* (in press)
10. Frank H and Frank M G (1982) *On the effects of domestication on canine social development and behavior*. Appl Anim Ethol, 8: 507-525.
11. Fraser D, Phillips P A, Thompson B K, Pajor E A, Weary D M and Braithwaite L A (1995) *Behavioural aspects of piglet survival and growth* EN: M A Varley (ed). *The Neonatal Pig*. Development and Survival. Wallingford: CABI.
12. Houpt K A (1985) *Companion animal behavior: a review of dog and cat behavior in the field, the laboratory and the clinic*. Cornell Vet 75: 248-261.
13. Lindsay S R (2000) *Handbook of Applied Dog Behavior and Training, Volume One*. Adaptation and Learning. Ames: Iowa State University Press. pp. 3-30.
14. Littlejohn A (1969) *An approach to clinical veterinary ethology* Br Vet J., 125: 46-48
15. Lorenz K (1975) *Cuando el Hombre Encontró al Perro*. Barcelona: Tusquets Editores, S A.
16. Poindron P and Levy F (1990) *Physiological, sensory and experiential determinants of maternal behaviour in sheep* EN: N S Krasnegor and R S Bridges (eds). *Mammalian Parenting*. Oxford: Oxford University Press.
17. Price E O (1984) *Behavioral aspects of animal domestication*. Q Rev. Biol, 59: 1-32.
18. Rejas J y Ramos M (2001) *Animales de Compañía Sin Riesgos* Valencia: Consulta de Difusión Veterinaria
19. Ruiz de la Tone J L, Velarde A, Diestre A, Gispert M, Hall S J G, Broom, D M and Manteca X (2001) *Effect of vehicle movement during transport on the stress response and meat quality in sheep* *Veterinary Record*. 148: 227-229
20. Scott J P (1950) *The social behavior of dogs and wolves: An illustration of sociobiological systematics*. Ann N Y Acad Sci. 5: 1009-1021.
21. Scott J P (1958) *Critical periods in the development of social behavior in puppies*. Psychosom Med, 20: 42-54.
22. Scott J P (1962) *Critical periods in behavioral development*. Science, 138: 949-957.
23. Scott J P and Fuller J L (1965) *Genetics and the Social Behavior of the Dog*. Chicago: University of Chicago Press.
24. Tinbergen N (1963) *On aims and methods of ethology*. Z Tierpsychol, 20: 410-433.
25. Tudge C (1992) *Last Animals at the Zoo*. Oxford: Oxford University Press.
26. Velarde A, Gispert M, Faucitano L, Alonso P, Manteca X and Diestre A (2001) *Effects of the stunning procedure and the halothane genotype on meat quality and incidence of haemorrhages in pigs*. Meat Sci 58: 313-319.
27. Vila C, Savolainen P, Maldonado J E and Amorín I R (1997) *Multiple and ancient origins of the domestic dog*. Science, 276: 1687-1689.
28. Wayne R K (1993) *Molecular evolution of the dog family*. Trends Genet 9: 218-224.
29. Whittemore C (1993) *The Science and Practice of Pig Production*. Harlow: Longman Scientific and Technical.
30. Wilson D E and Reeder D M (1993) *Mammal Species of the World, a Taxonomic and Geographic Reference*, 2ª ed. Washington: Smithsonian Institution Press.

1. ¿Por qué decidí escribirlo?

La decisión nació multicéntrica de impulsos de orígenes variados, desde los recuerdos de la Historia aprendida en el Bachillerato, potenciados con lecturas posteriores, hasta la meditación sobre la, para mi, inexplicable ausencia de nombres españoles en los tratados históricos relacionados con la patología tropical, médica y veterinaria.

Como al MENÉNDEZ Y PELAYO de la «polémica de la ciencia española», me desazonaba el desprecio de Masson y de otros enciclopedistas que, en el apogeo del florecimiento intelectual francés, en el siglo XVIII, se preguntaban con menosprecio qué debía Europa a España, en el terreno de la ciencia.

Exmo. Sr.
Miguel Cordero del Campillo

Acadèmic d'Honor

Me espoleó también el más reciente desafío de George SARTON quien, en su *Introduction to the History of*

Science (vol. III, part. II, pp. 1999-1200, Baltimore, 1948), invitaba a que le presentaran algún autor castellano -es decir, español-, del siglo XIV que hubiera aportado algo a la medicina y ciencia europeas. Claro que los hubo en ese siglo y en los siguientes,

CRÓNICAS DE INDIAS: GANADERÍA, MEDICINA Y VETERINARIA

Presentación de la obra

Monasterio de Prado,

Valladolid, febrero 2002

pero había que redescubrirlos, sin esperar a que vieran los hispanistas extranjeros a mostrárnoslos y a avergonzarnos por nuestro abandono, más acentuado en lo que respecta al reino de Castilla, en sentido lato, que en lo relativo a la Corona de Aragón, que ha contado con más estudiosos, según nos recuerda Luis GARCÍA BALLESTER, brillante historiador de la Medicina, recientemente fallecido, en su erudita obra *La búsqueda de la salud*, Península, HCS, Barcelona, 2001. Por cierto, me alegró conocer en dicha obra, la próxima aparición de la obra sobre **Ciencia y Técnica en la Corona de Castilla (siglos XII-XVIII)**, dirigida por el mismo L. GARCÍA BALLESTER, junto a los profesores J. M. LÓPEZ Piñero y J. L. PESET REIG, cuya edición patrocina la Junta de Castilla y León.

En torno a 1992, con ocasión de las conmemoraciones del V Centenario del Descubrimiento de América, mis inquietudes adquirieron densidad y mis lecturas fueron acompañadas de la selección de toda clase de referencias a la exploración y conquista de aquellos inmensos territorios y al establecimiento de las primeras colonias españolas. Las discusiones sobre las luces y sombras de la presencia ibérica en América, también fueron para mi una provocación, por el apriorismo de casi todas ellas, tanto

respecto a las «gloriosas», como en lo relativo a las «penitenciales».

En 1997, fui invitado a presentar en la UNAM de México una obra mía relacionada con la Historia de la Veterinaria, y a pronunciar el reglamentario discurso para incorporarme a la "Sociedad de Historia de la Medicina Veterinaria y Zootecnia" de aquella Universidad. La ocasión me facilitó interesantes discusiones sobre la conquista española y sus consecuencias, la contemplación de los murales de Diego Rivera, José Clemente Orozco y O'Gorman, tan excelentes y expresivos estéticamente, como injustamente panfletarios.

A ello se añadía la actitud masoquista de un sector de la intelectualidad española, ante el V Centenario del Descubrimiento, empeñada en la contemplación de las tinieblas. Todo ello me invitaba a escribir la obra que hoy presentamos.

2. ¿Cómo se hizo?

Mis primeras lecturas de las *Crónicas y Relaciones*, más otras obras que no llevan tales títulos pero que encajaban, en mi propósito, me confirmaron sobre el papel de España y Portugal en relación con la introducción de muchos de los animales domésticos y plantas y semillas que allá se desarrollaron lozanamente, así como de la llegada a Europa de vegetales que hoy se han incorporado rutinariamente a nuestros hábitos de consumo. Todos estos aspectos son bien conocidos y han tenido numerosos estudiosos ibéricos.

No ocurría lo mismo en cuando a los datos relativos a las medicinas humana y veterinaria, respecto a las cuales casi únicamente existían las informaciones relativas a la materia médica, es decir, la utilización terapéutica de los productos americanos, especialmente los vegetales.

Pude hallar numerosas menciones de algunas de las grandes epidemias introducidas inadvertidamente, ya en los primeros años de la colonización suficientemente conocidas, pero me sorprendió gratamente encontrar datos de infecciones y parasitosis en los que no hablan reparado la mayor parte de los estudiosos de

historia de las ciencias médicas. Es esta parte donde creo que contribuyo más a divulgar, la aportación española, especialmente por mi interpretación etiológica de algunas descripciones clínicas de parasitosis.

Para facilitar su consulta he adoptado la clasificación basada en la sistemática taxonómica y, por consejo de historiadores humanistas, e incluido un índice analítico para facilitar la identificación de algunas enfermedades designadas con vocablos hoy en desuso. Este tesoro lexicográfico también he procurado respetarlo íntegramente.

3. La impresión

Una conversación informal con el Director General de Universidades e Investigación de la Junta de Castilla y León el Prof. Dr. don Juan José Mateos Otero, en la que surgió el tema de nuestras empresas americanas, me dio ocasión de comentar mis inquietudes y proyectos, ante los cuales recibí la invitación de presentar mis trabajos para que fueran estudiados y analizados por expertos de la Junta, por si merecían ser publicados. El juicio fue benévolo y aquí está el libro, perfectamente editado, por el que doy las gracias al Prof. Mateos Otero y al director de publicaciones, don Agustín García Simón, quien ha tenido la responsabilidad última de su edición. Yo quisiera que el contenido de la obra tuviera algún provecho para los lectores.

4. Resumen

El libro, en definitiva, es el fruto de un sentimiento patriótico reivindicativo de la contribución de los pueblos peninsulares, españoles y portugueses, al conocimiento de la Patología médica tropical o exótica como también se ha denominado. Con ello, pretendimos completar la información aportada por médicos historiadores como el Prof. Dr. Francisco Guerra, maestro en el estudio epidemiológico, y dar a conocer aspectos que han sido olvidados por los historiadores con formación humanística, pero carentes de conocimientos de las ciencias médicas, que han dejado de lado importantes datos.

He dicho

Fruto de esta inquietud, y en consecuencia con los fines reflejados en sus Estatutos, la Acadèmia de Ciències Veterinàries de Catalunya convocó el pasado 19 de junio un acto académico en forma de mesa redonda y coloquio, al que fueron invitados, buscando aportar soluciones desde los múltiples puntos de vista, representantes de todos los estamentos implicados en el problema: administración, colectivo veterinario, criadores, educadores caninos, entidades de protección animal, etc.

Participaron como ponentes en la Mesa el Sr. Isidre Ferran i Allué, veterinario, Jefe Territorial del Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya; el Dr. Jaume Fatjó, veterinario y etólogo del Hospital Veterinario de la UAB; el Dr. Marc E. Boillat Sartorio, jurista; la Sra. Ester Calbet, psicóloga, y el Sr. Ernest Casas i Duran, veterinario clínico, criador y juez de razas.

Moderó la mesa redonda el académico Dr. Antonio Prats Esteve, que en primer lugar se vio obligado a justificar la ausencia de la Dra. Montserrat Castellano Moncho, veterinaria y subdirectora general de Alimentación y Zootecnia del M.A.P.A. (al parecer lugar de origen del Real Decreto); y que no pudo asistir.

PERROS POTENCIALMENTE PELIGROSOS

Dr. Antonio Prats Esteve

Quien resume y expone las conclusiones de la mesa redonda organizada por la Acadèmia de Ciències Veterinàries de Catalunya, celebrada el pasado 19 de junio en el Col·legi Oficial de Veterinaris de Barcelona

El moderador dejó en el aire la interpretación de tan significativa ausencia de un representante de la administración central a un acto convocado por una Entidad de carácter público como la Acadèmia, y procedió a la lectura de la nota informativa que envió la representante del M.A.P.A. en la que justificaba desde su punto de vista la creación y contenidos de la ley.

A continuación el Dr. Prats efectuó una presentación de la problemática, la evolución de los hechos, los puntos más significativos del Decreto, la situación actual y las propuestas para el futuro. Pasó luego la palabra a los ponentes de la Mesa, tras presentar un breve *currículum vitae* de cada uno de ellos.

El Sr. Isidre Ferran hizo una detallada presentación de la situación, del Decreto y de su interacción con la legislación catalana, y de la aplicación práctica, desde el punto de vista de la administración autonómica. En su exposición, el Sr. Ferran destacó:

«Catalunya fue la primera comunidad autónoma del Estado que dio respuesta, el año 1999, a los ataques a personas provocados por perros; esta respuesta llegó en forma de Ley, la Ley 10/1999, que tuvo el consenso de todos los grupos parlamentarios, y en cuya elaboración participó activamente la profesión veterinaria a través del Consell de Col·legis Veterinaris de Catalunya y la Facultad de Veterinaria. En esta ley se incluyeron 11 razas consideradas potencialmente peligrosas.

Posteriormente, el Estado aprobó la Ley 50/1999 sobre el régimen jurídico de la tenencia de animales potencialmente peligrosos, que la desarrolla el Real Decreto 287/2002, de 27 de Marzo, y establece las condiciones de licencia obligatoria para la posesión de perros potencialmente peligrosos.

Este último decreto estatal tiene la categoría de norma básica del Estado en materia de seguridad pública. Por ello es de obligado cumplimiento en Catalunya y se ha trasladado a la legislación catalana mediante el decreto 170/2002 de 11 de junio sobre medidas en materia de perros potencialmente peligrosos, que se publicará en breve en el DOGC; este decreto establece dos novedades relevantes en la política aplicada hasta el momento en Catalunya respecto a los perros potencialmente peligrosos.

La primera es la obligatoriedad que tienen los centros sanitarios de comunicar todos los casos de los que tengan conocimiento de agresiones a personas provocadas por perros, así como también los centros veterinarios tendrán que comunicar todos los casos de los que tengan conocimiento de agresiones a perros producidas por otros perros.

La segunda es la constitución de una comisión integrada por la Generalitat, ayuntamientos, colegios de veterinarios y la universidad, con la finalidad de elaborar propuestas relativas a las medidas a adoptar en relación con la finalidad del decreto, que es la de garantizar la seguridad de las personas y la de otros animales en relación con las agresiones producidas por perros.

Estas novedades que presenta el gobierno de la Generalitat han de servir para poder disponer de datos objetivos y reales del número de ataques graves que se producen, de las circunstancias de las agresiones, y de las razas de perros que las ocasionan. Con estos datos y en el seno de la comisión creada al efecto se podrán modificar, si se considera necesario, la lista de razas potencialmente peligrosas y el resto de medidas a adoptar.

Debe remarcar que la Ley 50/1999 tipifica como muy grave el no disponer de la licencia obligatoria y las sanciones van de 2.040.05 a 15.025.30 euros.

Respecto a las dudas sobre si los ayuntamientos conocen bien cómo aplicar el decreto, estas entidades disponen de los Consejos Comarcales y de las Diputaciones que actúan como soporte técnico y jurídico. Al mismo tiempo los ayuntamientos disponen de la Associació Catalana de Municipis i Comarques y de la Federació de Municipis de Catalunya que han trabajado y trabajan conjuntamente con el Departament de Medi Ambient en la aplicación práctica del decreto.

Desde el Departament de Medi Ambient también se pretende incidir en otros aspectos diferentes a los señalados en estas normativas como son la sensibilización y formación de la población, y en particular en el fomento de la tenencia responsable de los animales de compañía. También se pretende en este año tener preparada la regulación del adiestramiento y la formación de los adiestradores».

A continuación, se resumen las principales aspectos tratados por los demás participantes en la Mesa durante el acto, que duró más de tres horas, prueba del interés suscitado por el tema.

1. **La profesión veterinaria** se siente «señalada» por la entrada en vigor del Real Decreto aprobado por el Consejo de Ministros el pasado 22 de marzo por el cual se establece un catálogo compuesto por ocho razas de perros potencialmente peligrosos, un anexo confuso que pretende ampliar las características de peligrosidad, así como por los requisitos para la obtención de las licencias administrativas y las medidas de seguridad exigibles para su manejo y custodia, entre otros polémicos puntos. Y por el mismo motivo con la nueva normativa autonómica que lo matiza y complementa.
2. **El decreto de perros peligrosos** aprobado por el gobierno central se ha originado, como está constatado lo que ha sucedido en otros países, por una alarma social mediática y sensacionalista provocada por los diversos ataques de perros a los seres humanos, en algún caso con consecuencias fatales.

La administración central llevada por el alarmismo, ha redactado apresuradamente, sin tiempo para análisis ni consultas, una legislación basada (o incluso calcada) en las de otros países, curiosamente tomando como referencia las de aquéllos que cometieron los mismos errores de trámite (Francia, Inglaterra,...) sin tener la capacidad, ni de analizar los errores que los legisladores ya asumen pocos años después, ni de basarse en las de países que han abordado el problema de una manera mucho más práctica y efectiva (Suiza, Bélgica, Estados Unidos, ...).

3. **Los mismos medios de comunicación** que desencadenaron el alarmismo y denunciado los ataques (tan lamentables como estadísticamente insignificantes) no han otorgado el mismo tratamiento informativo a la impugnación de la ley de perros peligrosos que ha realizado el Col·legi Oficial de Veterinàris de Barcelona, el Consell de Col·legis Veterinàris de Catalunya, el Consejo de Colegios Veterinarios Españoles y AVEPA por considerarla inaplicable. Con su actitud, algunos medios de comunicación han lesionado y

menospreciado la dignidad de estos animales de compañía, provocando gran daño al actuar sin rigor. De todas formas, el legislador nunca se debería dejar manipular por el sensacionalismo. El monstruo jurídico resultante debe ser por tanto responsabilidad de los poderes públicos pero también de buena parte de los medios de comunicación; a unos y a otros habrá que pedir cuentas del fracaso que se derive.

4. **La profesión veterinaria, y lógicamente los profesionales del sector del animal de compañía**, se movilizan contra estas legislaciones porque las consideran inútiles, cuando no perjudiciales, e incapaces de solucionar la problemática. Prueba de su inutilidad es la nula efectividad obtenida con la primera legislación (1999) que ha obligado a estas nuevas normativas tres años después; a pesar de no haberse obtenido ningún fruto, se ha seguido legislando en la misma y errónea dirección.
5. **El Real Decreto** empieza ya en su presentación afirmando que en su tramitación han sido consultadas las Comunidades Autónomas y las entidades representativas del sector, cuando, en realidad, ni veterinarios, criadores, adiestradores, sociedades protectoras de animales u otras entidades han sido citadas o escuchadas.
6. **En la ley se acumulan varios errores de concepto**: en su concepción de animales de la especie canina potencialmente peligrosos, los legisladores están confundiendo «agresividad» con «peligrosidad».

Según Jaume Fatjó, no existe argumento lógico que soporte el concepto para una legislación relacionada estrictamente con las razas: «Desde un punto de vista etológico, estas leyes no tienen ningún apoyo científico. La mayoría de los problemas resultan de una propiedad irresponsable del propietario, factor ignorado por la legislación, que debería prestar más atención al propietario que al perro. El comportamiento agresivo es sólo una parte del problema, y no se pueden olvidar temas como el abandono, los usos y abusos del perro y muchos otros temas sociales. Una ley que sólo se concentre en la raza está condenada al fracaso».

Según Ernest Casas, «científicamente nadie puede demostrar que un perro es de una raza determinada», y para acabar de rizar el rizo de lo absurdo, «el Pitbull (la «estrella» de la ley) como raza no existe dado que no está reconocido por la FCI (Federación Cinológica Internacional, órgano oficialmente reconocido de la cinofilia europea) y que no existe un es-

tandar que fije las características de la raza».

Además del peso de la genética y del ambiente, el Estado obvia la influencia del centro de cría, qué tipo de selección se ha realizado, qué reproductores se han escogido y el manejo que se ha hecho de los animales, su socialización, en definitiva.

Por otra parte, el Real Decreto no se preocupa de la formación de los propietarios ni de los profesionales, sin contemplar programas de prevención en las escuelas o dirigidas hacia la población en general. La experiencia en otros países enseña que la mejor estrategia para evitar que cualquier perro agresivo pueda llegar a ser peligroso, y pueda causar daño a la población, pasa por la educación y las campañas preventivas, no a través de estrategias policiales.

7. **El Anexo II del Real Decreto**, pasa a considerar potencialmente peligrosos a la mayoría de perros con el uso de conceptos tan contradictorios y ambiguos (científica y jurídicamente) como «gran valor», «fuerte musculatura, aspecto robusto, poderoso, configuración atlética, agilidad o resistencia» o «costillas arqueadas» y «extremidades paralelas». Estas nociones y muchas otras similares se prestan a múltiples interpretaciones, otorgan a la subjetividad el mayor énfasis y generan una gran indefensión e inseguridad jurídica, según el jurista Marc Boillat, al crear confusión sobre la inclusión o no de un perro en la lista de «razas malditas», con todo lo que ello implica para el animal y para su propietario.
8. **Las leyes sobre tenencia de perros potencialmente peligrosos** están fracasando en todos los otros países en los que se promulgaron en su día. Por ejemplo, en Suiza, donde no se acepta la peligrosidad de la raza, un equipo formado por veterinarios y juristas han determinado que el uso de correa y bozal en verano vulnera la salud del animal por lo que el requisito del Artículo 8.4 del Decreto 287/2002 que exige como medida de seguridad que los animales estén atados cuando se hallan en fincas, chalets, etc, según la Ley Federal Suiza de Protección Animal, es una crueldad y como tal prohibida y debidamente castigada.
9. **Según el jurista especializado en estos temas**, Dr. Boillat, «el Real Decreto quebranta los principios de jerarquía demostrando un déficit democrático, ya que viola el derecho de los ciudadanos responsables que pueden escoger disfrutar de cualquier tipo de perro que, en la mayoría de los casos, no supone ninguna peligrosidad añadida.

Adicionalmente, el concepto de peligrosidad y agresividad, indebidamente mezclados en varias ocasiones, no pueden ser empleados para limitar apriorísticamente los derechos de las personas a la elección de un animal concreto, puesto que la peligrosidad debe representar una inmediata y elevada probabilidad de daño. Así se han pronunciado los tribunales canadienses en contra de los ayuntamientos. En cuanto a las agresiones, a menudo empleadas como factor alarmante, los especialistas han demostrado que la mayoría de ataques es el resultado de accidentes cuya disciplina normativa está ya bien establecida en la mayoría de los ordenamientos jurídicos occidentales (responsabilidad civil y/o penal) y en los cuales la intervención del hecho de la víctima es una contingencia bastante frecuente. Se impone pues una acción preventiva enfocada a la educación y formación de la gente en general, especialmente de los niños. En esto concuerdan veterinarios, comportamentalistas, etólogos y los legisladores de países, como Bélgica, Suiza, Austria, Canadá..., que no se precipitaron hacia una normativa de apañó.

10. **Las pruebas para acreditar la capacidad psicológica del dueño** son de complicada aplicación y requieren la dotación previa de recursos y de personal especializado en los centros de reconocimiento designados. Por ello, según la psicóloga Ester Calbet, esto genera cierto escepticismo sobre la aplicación práctica de las pruebas de manera eficaz, que acabarán convirtiéndose en un puro trámite administrativo, y un negocio para los centros que las efectúen. Por otro lado, en otros países en donde se han aplicado leyes similares, se constata que «son raros los casos en los que el personal municipal ha recibido formación en este sentido».
11. **El colapso administrativo parece garantizado** si se considera que los ayuntamientos no tienen medios para controlar si todos los dueños de animales peligrosos están procediendo a su registro municipal. Todos los profesionales presentes dudan que los ayuntamientos, que durante muchos años han sido incapaces de solventar otros problemas de su incumbencia como la recogida de animales abandonados, la protección animal o la eliminación de cadáveres, sean capaces de manejar de manera efectiva esta nueva responsabilidad.
12. **Tal como solicita Ray Butcher, presidente de la Fecava**, en su artículo «Perros peligrosos, ¿lo estamos haciendo bien?», que por su entidad y contenido bien podría servir de

referencia a cualquier legislador o interesado en el tema, es necesario una aproximación multifactorial alternativa en la que estén implicados los criadores, los vendedores, los adiestradores, los veterinarios, los propietarios, las víctimas potenciales, los centros de recogida y entidades protectoras, y los educadores caninos. Si en algo debiera realmente implicarse la administración y en concreto la municipalidad es la aproximación heurística del problema, así como de actuar legalmente contra el hecho (la importancia de las circunstancias del incidente) y no contra la raza.

13. **Estas normativas no sólo no solucionarán el problema** (algo que interesa de manera especial a todos los profesionales) sino que en muchos aspectos sociales van a enturbiar gravemente la convivencia entre propietarios y no propietarios, y se convertirán únicamente en una persecución discriminada precisamente contra quienes están a la luz por ser propietarios responsables.

Tras plantear todas estas problemáticas, los asistentes se preguntaron quién responderá a todos los daños que está provocando este Real Decreto, quién ha sido capaz de redactar y aceptar esta ley y quién será capaz de aplicarla, y por qué nadie es capaz de asumir que es una ley inaplicable y sin perspectivas de resultados que sería mejor cambiar; la administración autonómica dejó claro que tiene la obligación legal de acatar una normativa, como es el Decreto, de rango superior. La creación «*a posteriori*», como se contempla en la última normativa catalana, de comisiones para profundizar en la aplicación no parece tener visos de utilidad real, ya que se parte de un concepto viciado.

De momento, la mayoría de promotores de peleas de perros se están abasteciendo de los perros abandonados a partir de este decreto, que ha provocado un aumento en el abandono de perros, aunque, eso sí, puede significar un buen negocio para las compañías aseguradoras.

Queda por tanto, a juicio de la práctica totalidad de los profesionales del sector, justificada la impugnación de estas normativas, algo a lo que debería sumarse la Generalitat de Catalunya que siempre ha sabido ser pionera en estos aspectos, e iniciar una nueva estructura legal, correctamente asesorada, y que tome como referencia las diversas leyes ya existentes en otros países cuyos resultados demuestran cuál es el camino correcto si realmente se desea abordar y solucionar el problema y no simplemente justificar una acción política.

ACTIVITATS DE L'ACADÈMIA DE CIÈNCIES VETERINÀRIES DE CATALUNYA

CURS 2001-2002

Memòria

Les activitats realitzades per l'Acadèmia de Ciències Veterinàries de Catalunya han estat molt diverses i a la vegada molt interessants. Totes elles amb un punt comú que va ser la vessant d'actualitat i en els quals la Veterinària Catalana ha tingut i té molt a dir. Per altra banda ressenyar la brillant pressa de possessió com acadèmics de número dels doctors Pumarola i Manteca a qui els hi donem la més afable enhorabona.

A continuació és relaciona cronològicament els diversos actes celebrats per part d'aquesta Acadèmia durant el curs 2001-2002.

7 de novembre de 2001	Inauguració curs acadèmic 2001-2002 Sr. Ramón Vilalta i Oliva. Responsable de Política del PSC en el Parlament de Catalunya, en matèria d'Agricultura, Ramaderia i Pesca. <i>«Problemàtica actual i nou enfoc organitzatiu de la sanitat ramadera a Catalunya»</i>
13 de desembre de 2001	Assemblea General Ordinària.
13 de març de 2002	Sessió científica de l'Acadèmia. Dr. Mariano Domingo Alvarez. Director del Centre de Recerca en Sanitat Animal i Catedràtic de Patologia Animal de la Facultat de Veterinària de la Universitat Autònoma de Barcelona. <i>«Pesta Porcina Clàssica. L'experiència de Lleida»</i>
17 d'abril de 2002	Acte de recepció a dos nous acadèmics de número. Dr. Martí Pumarola i Batlle. <i>«L'Escola de Veterinària de Catalunya; una proposta avançada i frustrada»</i> Va contestar el discurs d'entrada el Magnífic Dr. Lluís Ferrer i Caubet; Rector de la Universitat Autònoma de Barcelona i acadèmic de número de l'ACVC. Dr. Xavier Manteca i Vilanova. <i>«L'estudi del comportament animal i la professió veterinària; nous reptes i noves oportunitats»</i> Va contestar aquest discurs d'entrada el M. Il·lustre Dr. Eduard Goñalons i Sintes
24 d'abril de 2002	Reunió de la junta de Govern de l'Acadèmia de Ciències Veterinàries de Catalunya amb la presidència del Molt Il·lustre Dr. Josep Llupià i Mas
10 de març de 2002	Sessió Solemne de nomenament com Acadèmic d'Honor del Il·lm. Professor Dr. Pascual López Lorenzo. Discurs de pressa de possessió Va contestar en nom de l'Acadèmia, el Molt Il·lustre Dr. Francesc Puchal i Mas
19 de juny de 2002	Sessió científica. Taula rodona sobre <i>«Gossos potencialment perillosos».</i>
16 de juliol de 2002	Cloenda Curs Acadèmic 2001-2002 Dr. Jordi Canals i Margalef. Director I.E.S.E. <i>«Perspectives econòmiques dins l'Europa del Euro»</i>

Barcelona, 31 de juliol de 2002

Javier de Benito Langa

Secretari en funcions de l'Acadèmia de Ciències Veterinàries de Catalunya

ACADÈMIA DE CIÈNCIES VETERINÀRIES DE CATALUNYA

Antecedents Històrics

Segismon Malats i Codina (1756?- Santa Eugenia de Berga- 1826 Madrid).- Mariscal Major, fundà la primera escola de veterinària espanyola, a Madrid (1793)

Ja en 1855 es creà a Barcelona la «Acadèmia Médico Veterinària Barcelonesa» que era una delegació de la existent. La Junta fou:

President

PRESIDENT DE LA JUNTA DE MADRID

Vice President

JERONI DARDER FELIU

Secretari

MIQUEL VIÑAS MARTI

Tresorer

JOSEP PRESTA CORBERA

Comptador

ANTONI MASIP

Archiver

JOAN A. MARIMÓN

Josep Presta i Corbera (1822-88).- Des de 1876, primer Acadèmic Numerari de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona.

Josep Robert i Serrat (1832 Povoleda -1920 Saragossa).- Fou el primer catedràtic català de veterinària (Anatomia) a Còrdova, Lleó i Saragossa (1866). Publicà la cèlebre Anatomia Descriptiva en 1867 (3 edicions). En 1901, Director de l'escola.

Joan Arderius i Banjol (Figueres 1841-1923).- Participà molt activament en el 1º Congrés Espanyol de Veterinària (1883 Madrid) i en els posteriors. Fou el primer a Espanya que implantà les vacunacions (1882). Fundà diversos diaris.

Francesc Darder i Llimona (Barcelona 1851-1918).- Subdelegat de Sanitat. Destacat naturalista i taxidermista. Fundador i primer Director del Parc Zoològic de Barcelona (1892-1918). Donà i fundà el museu Darder a Banyoles. Moltes publicacions d'animals zoològics.

Ramon Turró i Darder (1854 Malgrat-1926 Barcelona). Bacteriòleg immunòleg i Filòsof. Director del Laboratori Municipal de Barcelona (1905-26). Creà a Catalunya la primera Escola de bacteriologia per a metges i veterinaris en 1906. Se li han fet vuit biografies, la darrera l'any 1997. Fou un dels científics catalans més destacats del primer quart del segle xx.

Josep Mas i Alemany (1868 Pla de Cabra -1939 Barcelona).- Acadèmic numerari de la Real Acadèmia de Medicina de Barcelona (1927). Director de l'Ecorxador de Barcelona (1929) i Degà del Cos de Veterinària

Municipal de Barcelona. Destacà en Salut Pública (molts treballs en nombrosos congressos).

Pere Rossell i Vilà (1882 Olot -Barcelona 1933).- Catedràtic de l'Escola d'Agricultura de Barcelona (1916) i Director de la Mateixa. Destacat Zootecnista. En 1917 Director dels Serveis de Ramaderia de la Mancomunitat Catalana i organitzà nombrosos concursos ramaders. Director del Parc Zoològic de Barcelona (1918-1933).

Joaquim Gratacós i Massanella (Banyoles 1893-1963).- Veterinari del Cos Municipal de Barcelona. Tècnic de l'Institut Ravetllat Plà, seguí la línia de Ravetllat (tuberculosi). Acadèmic de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona (1932). Vice-President del Col·legi de Veterinaris de Catalunya (1934- 1939). Després veterinari de Banyoles.

Josep Vidal i Munné (Piera 1896- 1958).- Bacteriòleg. Cap d'investigació veterinària del Laboratori Municipal de Barcelona (1927). Cap de veterinària en l'Institut Provincial d'Higiene de Barcelona. En 1931, cridat a Madrid de Director de l'Institut de Biologia Animal, professor de l'Escola de Veterinària i Vocal del «Consell Pecuari». En 1933 torna voluntàriament a Barcelona, recuperant els seus càrrecs. En 1934, President del Col·legi de Veterinaris de Catalunya. En 1941, Director Tècnic dels Laboratoris LETI i Lederle-Reunidos i continua.

En 1900 es fundà el Col·legi de Veterinaris de Barcelona, el de Tarragona en 1904, en 1906 els de Girona i Lleida. Tots ells desenvoluparen activitats Tècniques.

El Col·legi de Barcelona es va caracteritzar en la seva trajectòria la constant convocatòria de cursos acadèmics, cercles de conferències i premis científics.

En 1953 es creà el «Seminari de Ciències Veterinàries de Barcelona», amb Josep G. Sanz Royo de President.

En 1956, en el Col·legi de Barcelona (amb Séculti Brillas de president) les 4 Seccions Científiques passaren a ser 6.

ACADÈMIA DE CIÈNCIES VETERINÀRIES DE BARCELONA

En 1960, després de nombroses reunions es fusionaren el Seminari i el Col·legi de Veterinaris de Barcelona, formant-se l'Acadèmia de Ciències Veterinàries de Barcelona, amb un president (SALVADOR RIERA PLANAGUMÀ), un Vice-president (el President del Col·legi de Barcelona), Secretari General, Tresorer, Bibliotecari i 10 Seccions Tècniques. Vegem el seu historial resumit:

1960

President

SALVADOR RIERA I PLANAGUMÀ

Secretari General

ANTONI CONCELLÓN MARTINEZ i

ANGEL LÁZARO PORTA

1971

President

FRANCESC PUCHAL I MAS

Secretari General

ÀNGEL LAZARO PORTA

1974

President

PERE COSTA I BATLLORI

Secretari General

J. GOMIS COLL i J. ROCA TORRAS

1978

President

AGUSTÍ CAROL I FOIX

Secretari General

RAMON CASTELL CASTELL

1980

President

JOSEP SÉCULI I BRILLAS

Secretari General

RAMON CASTELL I CASTELL

1986

President

MIQUEL LUERA I CARBÓ

Secretari General

ANTONI PRATS I ESTEVE

ACADÈMIA DE CIÈNCIES VETERINÀRIES DE CATALUNYA

Durant la Presidència del Dr. Luera, es va aprovar l'Acadèmia de Ciències Veterinàries de Catalunya i els actuals Estatuts, es publicaren en el DOGC de 28/9/90 i 14/8/91.

Amb 50 Acadèmics: 42 veterinaris, 2 metges, 1 farmacèutic, 1 biòleg, 1 advocat, 1 enginyer agrònom i 2 opcionals.

Finalitats de l'Acadèmia

Els fins principals de l'Acadèmia són l'estudi i la investigació de les ciències veterinàries; estimular-ne el foment i desenvolupament a Catalunya; L'assessorament de la Generalitat i altres organismes públics i privats en matèries pròpies dels seus respectius objectius. Igualment, promoure l'establiment i desenvolupament de relacions cien-

tífiques i culturals amb altres organismes afins, tant nacionals com estrangers. L'Acadèmia de Ciències Veterinàries de Catalunya estarà vinculada al Consell de Col·legis de Veterinaris de Catalunya com a alt organisme professional.

1993

President

JOSEP LOPEZ I ROS

Secretaria General

TERESA RIGAU I MAS

Nº Seccions: 20

1996

President

JOSEP LLUPIÀ I MAS

Secretari General

TERESA RIGAU I MAS

Nº Seccions: 20

Junta Actual (2002)

President

JOSEP LLUPIÀ I MAS

Vice-presidents

FRANCESC MONNÉ I ORGA (Barcelona)

MATEU TORRENT I MOLLEVÍ (Lleida)

JAUME BORRELL I VALLS (Tarragona)

JOAN PLANA I DURÁN (Girona)

Secretari General

JAUME CAMPS I RABADÀ

Vicesecretari

JAVIER DE BENITO LANGA

Tresorera

TERESA RIGAU I MAS

Bibliotecari

JAUME ROCA I TORRAS

Vocal 1º

FERRAN ROYO I LAFUENTE

Vocal 2º

FRANCESC FLORIT I CORDERO

Presidents d'Honor

SALVADOR RIERA I PLANAGUMÀ (1899-1970)

JOSEP SÉCULI I BRILLAS (1917-1998)

AGUSTÍ CAROL I FOIX (1923-1996)

FRANCESC PUCHAL I MAS

Acadèmics d'Honor

CESAR AGENJO I CECILIA (1909 -1998)

MIGUEL CORDERO DEL CAMPILLO

PETER C. DOHERTY. Premi Nobel 1996

Acadèmics Numeraris

Nº

AGUIRRE I MARTÍ, JOSEP

1

Parasitologia

AMICH I GALÍ, JOAN

2

Nutrició animal

ANGULO ASENSIO, EDUARDO

3

Producció animal

BAUCELLS I RIBAS, JOAQUIM

4

Producció bovina

BECH I BORRAS, JAUME

50

Biòleg

BERTOLÍN I SERRA, FRANCESC

5

Bacteriologia

BORRELL I VALLS, JAUME

6

Micologia i farmacologia

BROGGI I VALLES, MOISES

7

Metge cirurgià

BRUFAU I DE BARBERÀ, JOAQUIM

8

Nutrició animal

CALVO I TORRAS, Mª ÀNGELS

48

Microbiologia

CAMPS I RABADÀ, JAUME

10

Cunicultura i Nutrició animal

COLOMER I CAPDAYGUA, RAMÓN

13

Animals de companyia

CONCELLÓN MARTÍNEZ, ANTONIO

11

Salut Pública

CORBELLA I CORBELLA, JACINT

49

Metge. Toxicologia

COSTA BATLLORI, PERE

14

Nutrició remugants

DE BENITO LANGA, JAVIER

15

Salut pública veterinària

FARRÀS I GUASCH, IGNASI

16

Animals companyia i oftalmologia

FERRER I CAUBET, LLUÍS

17

Histopatologia i Dermatologia

FLORIT I CORDERO, FRANCESC

18

Animals companyia

GOMÀ I ROSICH, JOSEP

19

Producció animal

GOÑALONS I SINTES, EDUARD

20

Farmacèutic i Fisiologia animal

GRAS FORN, ESTEVE

21

Producció porquina

LLEONART I ROCA FRANCESC

23

Farmacologia

LLUPIÀ I MAS, JOSEP <i>Farmacologia</i>	25
MANTECA I VILANOVA, XAVIER <i>Etologia</i>	24
MASCORT I BOIXEDA, JOAN <i>Animals de companyia</i>	29
MONNÉ I ORGA, FRANCESC <i>Avicultura</i>	30
MORA I VENTURA, TERESA <i>Bromatologia</i>	9
MONREAL I BOSCH, LLUÍS <i>Èquids</i>	47
PLANA I DURÁN, JOAN <i>Bacteriologia i Virologia</i>	31
PRATS I ESTEVE, ANTONI <i>Animals companyia i Reproducció</i>	32
PUCHAL I MAS, FRANCESC <i>Nutrició monogàstrics</i>	33
PUMAROLA I BATLLE, MARTI <i>Histopatologia i Història Veterinària</i>	12
RIGAU I MAS, TERESA <i>Reproducció animal</i>	34
ROCA I TORRAS, JAUME <i>Història Veterinària</i>	36
ROYO I LAFUENTE, FERRAN <i>Animals de companyia</i>	37
SANT GABRIEL I CLOSAS, ALBERT <i>Bacteriologia i virologia</i>	39
SÉCULI I PALACIOS, FRANCESC <i>Sanitat animal</i>	40
SOLA I PAIRÓ, JOAN <i>Producció porcina</i>	42
TARRAGÓ I COLOMINES, JOSEP <i>Producció animal</i>	43
TARRAGÓ I RIVEROLA, ALEXANDRE <i>Animals companyia - Traumatologia</i>	44
TORRENT I MOLLEVÍ, MATEU <i>Producció animal</i>	45
VIÑAS I BORREL, LLUÍS <i>Patologia mèdica</i>	46

Acadèmic Electe

ANGEL LÁZARO I PORTA

No Residents a Catalunya

(Art. 14 dels Estatuts)

SAN ROMÁN ASCASO, FIDEL

Cirurgia

ITURBE PARDOS, TEODORO

Avicultura

Relació d'Acadèmics Finats

SALVADOR RIERA I PLANAGUMÀ (26-09-70)

LUÍS CAMACHO ARIÑO (20-12-95)

JOSEP LÓPEZ I ROS (19-03-96)

MIQUEL LUERA I CARBÓ (09-06-96)

AGUSTÍ CAROL I FOIX (24-11-96)

CESAR AGENJO CECILIA (03-02-98)

JOSEP SÉCULI I BRILLAS (11-03-98)

RAFAEL CODINA I RIBÓ (23-08-98)

ROCA I CIFUENTES, ENRIC (02-01-99)

CONSELL INTERACADÈMIC DE CATALUNYA

En el 2001, s'ha publicat el Decret del "Consell Interacadèmic de Catalunya" dins del Departament de Justícia (DOGC n° 3513).

Relació d'acadèmies

Acadèmia de Ciències Veterinàries de Catalunya

Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya

Institut d'Estudis Catalans

Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona

Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi

Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona

Reial Acadèmia de Ciències Econòmiques i Financeres

Reial Acadèmia de Doctors

Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya

Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya

ACADÈMIA DE CIÈNCIES VETERINÀRIES DE CATALUNYA
Avda. República Argentina, 25 · Tel. 932 112 466 - 932 121 208 · 08023 Barcelona